

מקום. וכן נבטוה נרייתא דפרק היתוקה קמי כסדיא ונלמנה
 אשה לומר מכה יש במקור שממנה סדס יולא ופשוט הוא שר"ל
 מקור הפנימי עלמו כי הפרחודר אינו נקרא מקור בשום מקום
 בגמרא. ומל"ה הביא הכרייתא בהחלה דברין שלא כדרכה ואפשר
 שנתקן כ"ה אחר דברי סבור שכתב בלשון כ"ה נלמנה אשה לומר
 מכה יש לי בלוחו מקום וכו' אבל הסבור לא היה כוונתו לכתוב
 לשון הכרייתא. (ביאור סוגיית הגמרא הפעלה בעה מני' רבי יוסף וכו') :
ועתה אחר כל דברי הלמנה וסדק אשר צירנו וסוכמנו נבא
 לישב הכרייתא דפרק המפלה שביא מיהם כ"ה ראה
 שאין דם הבא מהמכה סבור אללא כשהמכה בביה החנן שהוא
 הפרחודר והכי איתא סדס בעה מיהם רבי יוסף בר חימא מר"א
 דם יבג מכו כי יוזב וזב דמס אמרס רחמנא עד דמיזב דייב ליה
 או דלמא לורחא דמלחא ולטובל אפי' יבג וכו' עד לא ומעשה יבג
 לא קא מצעי' לי כי קא מצעי' לי ביבג מעיקרא ח"ל סא גמי
 היתוה המפלה כמין קליפה כמין שורה כמין יבחושין אדומים חטיל
 למים אם ימוחו עמאה. אי הכי בלא ימוחו נמי אמר רבא כי לא
 ימוחו בביה צפוי עמאה סיה ומי איכא ככהי גוונא אין והסיח
 אמר ר"א דברי ג'דוק שני מעשים הטלה אבא מצנעין ליבג"ה מעשה
 באשה שהיתה מפלה כמין קליפות אדומות ובלו ושאלו את אבא
 ואבא שאל לחממיס ותכמיס קאלו לרופאים ואמרו להם אשה זו מכה
 יש לה בחוך משה שממנה מפלה כמין קליפות חטיל למים אם ימוחו
 עמאה וזב מעשה באשה שהיתה מפלה כמין שערות אדומות ובאה
 ושאלה את אבא וכו' ותכמיס לרופאים ואמרו להם שומא יש לה
 בחוך משה שממנה מפלה כמין שערות אדומות חטיל למים לא
 ימוחו עמאה. ופרש"י קליפות גלדי המכה. שומא דרך שומא לסוה
 כה שפר ע"כ. ומס דקדק כ"ה דלאו כל דם הבא מן המכה סבור.
 דאי דם הבא מהמכה אפילו סיה בחוך המקור סבור ח"כ למה
 סלריכו להטיל הקליפות למים לראות אם סם דם או לא. אפילו
 יהיו דם. סא דם סיואל מן המכה סבור וכו' דם מכה סיה שכן
 אמרו מכה יש לה בחוך מעיה וכו' אללא ודאי סויל וסלריכו לבדוק
 בדם סיואל מן המכה אם סוה דם שמת מיהם דלאו כל דם סיואל
 מן המכה סבור אללא דם סיואל מן המכה כבחוך הרחה סוה עמא.
 וזו סברתו של ר"ה. ודקדק וכחכ כ"ה כן מכוט שעלה על דעה
 כ"ה שמה שאמרו אם ימוחו עמאה סוי פירושו עמאה מכוט דלוחן
 קליפות או שערות סוה דם הבא מהמכה שבחוך הרחה כמו שאמרו
 הרופאים. אבל לפי עניות דעהי אי אפשר לפרש כן סכרי במעשה
 סגיי לא אמרו שמכה יש לה בחוך מעיה אללא אמרו שומא יש לה
 בחוך מעיה וכמו שפירש"י ודרך שומא לסוה כה שפר ואפי' סוי
 אמרו חטיל למים אם ימוחו עמאה. ועוד דהא מייחי מיהם סגמ'ר'
 למפשו דדם יבג עמא אפי' דלוי וז מדתקן המפלה כמין קליפות
 כמין שערות דדם יבג עמא אפי' דלוי וז מדתקן המפלה כמין קליפות
 ועלה מייחי סכוו קמי מעשים וכו' כדלעיל ופשוט סוה דהא דפשיט
 דדם יבג עמא כשימוחו אינו ר"ל מעטס דהוי דם המכה אללא סוה
 דם נדס גמור רק שגחייבג. ח"כ לריך לומר על כרחך דפירושא דמילתא
 כך סוה סכרופאים אמרו שאין הקליפות סהן דם רק קן בריס
 צפוי עלמן קליפות מכה או שומא ואמרו חכמיס חטיל למים כדי
 לבחון דברי הרופאים לדעה אם כדבריסי סוה או לא אם סקליפות
 סהן קליפות המכה או שומא ואין דם רק בריס צפוי עלמן כמו
 שאמרו הרופאים או כן דם נדס גמור אללא שגחייבג ולא כמו שאמרו
 הרופאים ולכן אמרו אם ימוחו עמאה דלא תלין לכו שכן קליפות
 המכה או שערות סגומ' ואין דם רק אמרינן שסס דם נדס גמור
 רק שגחייבג ואין לה שום מכה צמעיס ואין סגנין כמו שאמרו
 הרופאים. אבל אם לא ימוחו או אנו רואין קסוה כמו שאמרו
 הרופאים שאלו קליפות מכה יש לה בחוך מעיה וממנה מפלה
 אוחן קליפות ובריה צפוי עלמן קן ואין כלל מסולדות סדס ואלו
 קן שערות ודאי שומא יש לה בחוך מעיה ואינו דם כלל רק שערות
 בריס צפוי עלמן וכדליתא בגמרא שהבאתי למעלה דפריך אי סכי
 כי לא ימוחו נמי ומעני אמר רבא כי לא ימוחו בריס צפוי עלמס
 סיה. וכפירוש זה משמע כהדיא מדברי סר"אס ומדברי כל יתר
 הסוכים דכי ימוחו אמרינן דם נדס שגחייבג סוה וכי לא ימוחו
 עוכתא מילתא דבריס צפוי עלמן סן כמו שאמרו הרופאים. וסכתא
 ליכא לדקדק כמו שדקדק כ"ה דלס איתא דכל דם מכה סבור למס
 סלריכו להטיל למים לראות אם סן דם אפילו יהיו דם סא דם המכה

צמס
 סוה
 קסס
 וסרי
 סוכ
 קסס
 ססוי
 סרוי
 וסמ
 סרוי
 ססכ
 מכה
 לס
 דקא
 סוה
 סרוי
 קלרו
 סוה
 דבר
 סקד
 צליס
 שז
 סמג
 ססכ
 כ"ה
 בדכ
 מצוי
 להס
 לחס
 דאפי
 סוה
 אפי
 ר"י
 ססג
 מלג
 כ"ה
 לאר
 לאר
 נמו
 כוה
 כוה
 סק
 ופי
 מיי
 ח"י
 נמ
 אל
 מא
 מיי
 סב
 מל
 אל
 דכ
 או
 ס
 ס
 ס

(5)

א. שם [טו, טז] בנתינתו וכפירוש הרמב"ם נפרק ד' מהלכות איסורי ביאה [טז] וכדברי הרמב"ן בהלכותיו [שם הלכה טז] והרשב"א נחמתי היום [שם ג, טז]:

ב. שם בנתינתו וכמו שכתב הטור [עמדה טז] בשם אביו הראש [נתינתו נחמתי היום] ע"כ, טז, טז; רמב"ם איסורי ביאה ד, כ טו, יג; וכן נדעם הר"ן שטעמו ב ד ד"ה לפי ש"ן:

מז סמוך לזוטה ב"ר. כתב הפרישה סעיף י"א ללא נרשיעי עסקיין ולר"מ וינמות סג ד טופסות ד"ה חייב דממיל לעיל סימן קפ"ד סעיף י' לפרוש ממנה סמוך לזוטה אפילו ציוא לדרך, משכחת לה הכא סמוך שמומר כגון אם ראייתה מחמת היום דמוטר כל הלילה שלפניו (כדלעיל)

סימן קפ"ד סעיף ב', ע"ל. ד' (ד) [יב, יג] אם שמשו מז סמוך (יב) [כב] לזוטה [יז] אנו תולין ראייתה משום זוטה ולא חשבינן לה רואה מחמת תשמיש:

ה' (ה) [יג] [טז] [יז] אם יש לה מכה יז (כ) באותו מקום יח [טז] תולין בהם (יד) מכתה (ט) [יז] [יז] ואם דם מכתה (ט) משונה בהם (י) ר"ל שם יש לה מכה אע"פ שאין רואה לתלות בה כל כך אילו לא היה לה וסמ מכל מקום עכשו שיש לה וסמ תלין בה, וכן מנזר להדיא נפקק מהר"ר איסרלן [מרום הדגן סי' סימן מן] שהביא ב"י סוף סימן זה, ע"ש: (ט) ואם דם מכתה משונה. [מנב] הטור [עמדה טז] בשם הרא"ש [גמ' סי' יג] דמן הסמס מולין לומר שאינה משונה, עד שידוע לנו שהיא משונה על פי חכם שיראה שניהם, וזה יוכל כל אדם להבחין אם דומין זה לזה

ג. ד"ה ואלו] דאין פירושו בכל אלה מקום שזוהו מקום, אלא ר"ל בזוהו מקום עזמו שמשם יוצא הדם יש לה לשם מכה, ולפיכך אם הדם יוצא מן המקור לר"ך שמדע שיש לה מכה במקור, אכל אם אומרת נכנס מכה יש לי, אין מולין הדם נכמה שיש לה, ע"כ: יח תולין בהם מכתה ב"ר. כתב הגאון אבי מורי ורבי ז"ל נמשנה דאפילו בדקה עזמה נשפופרת ומלאה על המוך מולין נכמה, והביא ראיות, ע"ש. וכן כתב הב"ח סוף סעיף ז' [עמדה לה ד"ה ואלו]: י"א ואם דם מכתה ב"ר. כתב הר"ם הגמדי [איסורי ביאה סוף סי' יז] והר"ן [שטעמו ב ד ד"ה לפי שאין] והרשב"א [נחמתי היום] ע"כ, טז, טז; דוקא שנמצא שהיא משונה, הא ללא הכי מולין נכמה, ערך ד"ה להרהר"ש

נקודות הכפף קפו [טו] [יז] [יח] ובאמת הוא מילתא ב"ר. זכ אע"כ כמו שכתבתי [יז] פ"ק כ':

הגהרות והערות [ב] כפירי הגולה [יז] וטען ע"פ שנתנו הענין [יז] סימן כ"איים שנות יעקב פלג 6 סימן טו

ג. ד"ה ואלו] דאין פירושו בכל אלה מקום שזוהו מקום, אלא ר"ל בזוהו מקום עזמו שמשם יוצא הדם יש לה לשם מכה, ולפיכך אם הדם יוצא מן המקור לר"ך שמדע שיש לה מכה במקור, אכל אם אומרת נכנס מכה יש לי, אין מולין הדם נכמה שיש לה, ע"כ: יח תולין בהם מכתה ב"ר. כתב הגאון אבי מורי ורבי ז"ל נמשנה דאפילו בדקה עזמה נשפופרת ומלאה על המוך מולין נכמה, והביא ראיות, ע"ש. וכן כתב הב"ח סוף סעיף ז' [עמדה לה ד"ה ואלו]: י"א ואם דם מכתה ב"ר. כתב הר"ם הגמדי [איסורי ביאה סוף סי' יז] והר"ן [שטעמו ב ד ד"ה לפי שאין] והרשב"א [נחמתי היום] ע"כ, טז, טז; דוקא שנמצא שהיא משונה, הא ללא הכי מולין נכמה, ערך ד"ה להרהר"ש

ביאור הגר"א [יב] [פס"ק ד] אם שמשו ב"ר. כן פירשו הרמב"ם [איסורי ביאה ד, כ] ושאר פוסקים [הלכות נדה להרמב"ן פ"י הלכה טו; רשב"א בתורת הבית הקצר בית ז שער ב

באר היטב (יב) לזוטה. ואלו דאסור לשמש סמוך לזוטה, מכל מקום מיירי כאן נעברה ושמשה. והפרישה כתב דמשכחת לה אם ראייתה תחלת היום דמוטר כל הלילה שלפניו כדלעיל סימן קפ"ד, וש"ך [פ"ק טז] השיג עליו ע"ש: (י) מקום. פירוש באותו מקום עצמו שמשם יצא הדם שם יש לה מכה, אבל שאר מקום באותו מקום לא מהני, ב"ח [פ"ק טז]: (יד) מכתה. אפילו בדקה עצמה בשפופרת ומצאה על המוך תולין במכה, ב"ח וש"ך [פ"ק יז] בשם אביו הגאון ז"ל: (טז) משונה. דוקא שנחבר שהיא משונה, הא לאו הכי תולין במכה, לפי שהאשה בחזקת טהרה עומדת. וכתב ב"י והאחרונים שאינה צריכה להראות לחכם אם היא משונה. והפרישה כתב אם שניהם לפניו לא ניזיל לקולא כיון שאפשר לברורי, והסכים עמו הט"ו [פ"ק טז]:

לוסחה, אפילו אם אח"כ ראתה שני פעמים מחמת תשמיש מופלג מוסחה לא מצויתין לראיה ראשונה בהרייהו, עד שתראה עוד פעם שלישית מופלג מוסחה ב"ר, ע"ש: (כב) באותו מקום. עיין באר היטב [פ"ק יג] בשם ב"ח. ועיין חוות דעת [נתינתו סי' י; ביאורים סי' ז] שכתב דזה דוקא באם מרגשת שהדם בא ממקורה או בעיניו שתרדע שהמכה במקור, אבל ברואה שלא בהודגשה ואפילו ע"י בדיקה תולה במכה שידוע שמוציאה דם, אפילו אם המכה בוראי בצדדין, ע"ש. ועיין בתשובות א"י פנים מאירות חלק א' סוף סימן י"ב שכתב דהא דמטהרין דם מכה, דוקא אם יש לה מכה במעינים, שיכול הדם לברוא שם בלתי שיצטרך תחלה ליכלע בשאר אברים, אבל אם יש לה מכה בשאר אברים הפנימים שאי אפשר לזוב דרך המקור אם לא שיכלע תחלה בשאר אברים, זה דם נדה גמור הוא, ע"ש [ועיין בתשובות חתם סופר י"ד סימן קנ"ד]. ועיין בתשובת מהר"ם מלובלין סימן קי"א שכתב דאפילו אם המכה הוא בבית הרחם במקור עצמו שמשם נובע הדם נדה, מכל מקום טהורה היא ותולין בהם מכתה, ע"ש. וכן מבאר בש"ך [פ"ק י"ט] [יז] וכדברי החוות דעת שהבאתי ריש סי' זה. ועיין בתשובות צמח צדק סימן פ"ו: (כג) ואם דם מכתה משונה. עיין בתשובות נודע ביהודה [מהנהג' קמא] חלק יורה דעה סוף סימן נ"ו, ג, ב ד"ה אבל אם] שכתב דער כאן לא אמר שאם דם מכתה משונה אינה תולה במכה אלא כשיצא הדם מעצמו מן המכה כדרכו, אבל כעובדא דירך שע"י שדחקה אצבע בכח הוציאה הדם מן המכה שלא בעונתו קודם שנגמר בישראל, ולכן היה משונה, תולה בו. ומכל מקום שוב לא נקרא מכה שהיא מוציאה הדם, רק דעו במכה שאין ידוע שמוציאה דם. ועיין שם עוד: (כד) משונה. עיין באר היטב [פ"ק טז] מה שכתב דוקא ב"ר. ועיין בדגול מרבבה [אנרי מפרשים סי' ט] שכתב דרין זה הוא פשוט ברואה מחמת תשמיש, שאו דראי האשה בחזקת טהרה, שהרי שמשו עם בעלה. אבל ברואה שלא מחמת תשמיש ואירע לה בימי טומאה ובימי ליבונה, הרב צריך תלמוד, ע"ש, גם בספרו נודע ביהודה [שם] סימן מ"א [ואת ה], אביאנו בספר [פ"ק טז], ועוד בכמה דוכתי כתב רבינו ליבונה היא בחזקת טומאה. ועיין בתשובות ברית אברהם [י"ד] בקונטרס פתחי נדה [סימן טז] שהאריך לחלוק על הגורע ביהודה בזה, וגם בימי ליבונה בחזקת טהרה עומדת, והביא שגם בתשובות מאיד נתיבים סימן נ"ז כתב כן [הוא מה שאביא לקמן סימן קי"ז סעיף ל"ד סי' לט בריה תלכות ב"ר], ע"ש. גם החות רעת

אוצר מפרשים שוחטשמיש גרם להקדים מה שלא היה באמת בלא תשמיש ראוי לבא, ומכל מקום לא מקרי רואה מחמת תשמיש כיון דזה היה גורם, אבל דראי אם וזתה ביום פשיטא שאינה רגילה לראות כלילה, וזה פשוט וברור, וק"ל: (בית מדר)

כך משמע בשער זורא
[שם] ומדברי [שטעטל רמו
פאלה] והגהות מיימוניות
פרק י"א דאיטורי ביאה
[אות ט] ועיי' [ש"ך] ט"ז
כ"ב.

נקודות הכסף

כך [פ"ה] ד"ה ונקשה תרתי
בר. הארץ להקטוף על
רמ"א ולשוט מנומנם
הרבה. ובאמת לא קשה
מדי, והענין נכפוף
מהר"א יראה לעינים
דמחלה [הקל] בעשה
דאשה שזדקת נזרית
וקדקס כ"י אף על פי
שאשה יודעת שמכא
מוציאה דם, מעט דמיון
שאשה מרגשת בעצמה
בדיקה כשנשמת באותו
מקום האוה שהוא טוב
לה קלה, ובשאר מוריס
וקדקס אינה מרגשת כאז
כלל, יש הוכחה שכן המכה
בא. ולפי טעם זה אפילו
באשה שאין לה וסת קבוע
טעורה, ועל כן כתב
בשולחן ערוך סיף ו'
בכמה דם למעט שמכא
שנבאו ל"ד בא כ"י, ולא
כתב דהיינו דוקא באשה
שיש לה וסת שלא בשעת
וסת. אלא דלמך כן כתב
מהר"א שם עד טעם
להחיר דלף אם קמא
לומר שאין זה הוכחה שכן
המכה בא, כיון שיש לה
וסת ורואה שלא בשעת
וסת, מהמדרי, וקאמר
דלף על גב דרמ"א מוק
על המדרי, מכל מקום
טוב לנרף דעת המדרי
לשאר נדרים, כלומר היח
דום לה מכא אע"פ שאשה
יודעת אם מוציאה דם
טעורה, אם כן דברי
רמ"א נכונים. ובדואו הכי
נמי לא קשה מדרי, ולאילו
חימא דדעת מהר"א דלא
הלין נכונה סו, היינו
להחיק טעורה, דכא
לא רצה לשון המדרי
לחד, אבל להחיק
ברואה ממנה משמע לא
מתקין לה כיון דרואה
שלא בשעת וסתה יש לה
מכה, אף על פי שאשה
יודעת אם מוציאה דם,

הגהות והערות

י"ז עיי' פתחי תשובה פ"ק
ח בשם הטעם ויהודה:
י"ח בשו"מ מהר"ל מהדורם
מיון ירושלים הובאה גירסת
כח"י בת. יעל הדריקה
דלעיל. ועיי' נמוקי ר"ב
שהגיה יעל הפיקון דלעיל:
י"ט בממוקי ר"ב הגיה
דלעיל שלא הקל בהמדות
ב"י. דבמדרי אין מחבר
כלל שרגשת שהיה יואה
מהר"א, וכוונ שיעדי
בבאור מהר"א. ולשון
הגהות מיימוניות הוא כפי
שמוכח בש"ך לקמן:

כא אף על פי שאינה יודעת כו'. פירוש, אפילו אינה יודעת
כלל שדרכה של המכה להוציא דם ועיין לקמן סי"ו: כב וכן
אם אין כו'. דין זה הוציא הרב בדברי משה [אות ט] מדברי השערי
דורא [הלכות נדה] סימן ו' [עמ, בן ח"ל], אשה שיש לה מכה באותו
מקום ואינה יודעת אם המכה
מוציאה דם, אם מרגשת בעצמה
שהדם בא מן הרחם טמאה ואינה
יכולה לטולת במכה, ואם יודעת
שכך מן המכה טעורה שמולה

במכה, אבל בשעת וסתה אע"פ שידעת שזה מן המכה טמאה,
דאם לא כן אשה שיש לה מכה באותו מקום לא תהא טמאה לעולם,
אך כל כחמיה שנמלאו בזגדיה טעורים, שפוליס במכה אע"פ
שאשה יודעת אם המכה מוציאה דם, שבכחמים הולכין להקל,
עכ"ל. וכתב בדברי משה שכן משמע מדבריו, וכתב אחר כך וכן
משמע מהגהות מיימוניות פרק י"א מהלכות איטורי ביאה [אות ט]
בשם ספר הרומה [סימן זג ד"ה ודין] והמדרי [שטעטל רמו פאלה]
דלעיל [שהביא ב"י דבריהם בסימן זה עמוד זג ד"ה אבל הגהות
מיימוניות כתבו כו'], עכ"ל. ולפענ"ד נראה דמשמע ליה להרב
הכי מדכתב השערי דורא אם מרגשת בעצמה שהדם בא מן הרחם
טמאה כו', משמע דוקא כשיודעת שזה מן הרחם דהיינו מן
המקור, הא לאו הכי טעורה אע"פ שאשה יודעת שהמכה מוציאה
דם, ומשמע ליה נמי מדכתב סמא, מיייר בין באשה שיש לה וסת
קבוע או שאין לה וסת קבוע, ועל פי זה כתב וכן משמע מהגהות
מיימוניות ומדרי דלעיל, שדבריהם כדברי השערי דורא. אבל
באמת לא משמע מדי, דלא קאמר אם מרגשת בעצמה שהדם בא
מן הרחם כו' אלא לאפוקי סיפא, דכל כחמיה מולה במכה, מדע
דברי הגהות מיימוניות כתבו בשם ספר הרומה אשה שיש לה
מכה באותו מקום ואינה יודעת אם מכה מוציאה דם או לא, אם
בדקה עצמה באותו מקום ומוציאה דם או אם מרגשת כשהדם
נופל מהרחם כו' עד מיהו כל כחמיה מולין להקל, עכ"ל. וכן הוא
בספר הרומה סימן ז"ב. אם כן אדרבה מוכח להדיא מהגהות
מיימוניות וספר הרומה איפא, דאפילו אינה מרגשת כשהדם
נופל מהרחם אלא שדקה באותו מקום ומצאה דם טמאה אם

(י) אף על פי שאינה יודעת כו'. לא ירדתי לטוף דעת רמ"א
בפסק זה ולכוונו להפוקים אחרונים שהוא נמשך אחריהם. בגמרא
חימא כפרק מינוקס [מה ט, ט] ונאמנה אשה לומר מכה יש לי
במקור שממנה דם יואה, והוא מה שכתב בשו"ע בסעיף ו' והביא
ב"י [עמוד זג ד"ה וכתב, ועמוד זג
ד"ה אגל] פלוגתא בפירוש דבר זה.
הרשב"א [פורם הדין בית ו שער ד
ג, ט] מפרש אפילו אם אינה
מרגשת משה שהדם שומם מן

המכה דאין עיניה בין מכסה ואי אפשר לה לדעת אלא בבדיקה
שפופרת כו', אלא הכי קאמר היא עצמה מרגשת במכה ונאמנה
לומר מכה יש לי ששם יש דם מולה במכה שאני לומר ממנה
הדם יורד כו'. אבל מדרי [שטעטל רמו פאלה] והגהות מיימוניות
[איטורי ביאה י"א אות ט] סבירא להו דבעינן שמדע בודאי שיש לה
מכה שמוציאה דם, ואז מותר שלא בשעת וסתה דוקא. ובפסקי
מהר"א [פחמטס דהן סימן ז"ג] סימן מ"ו הביאו ב"י סוף סימן זה
[עמוד זג ד"ה ובטוב] כתב להימר באשה אמת שזדקת נזרית וקדיין
ואינה מוציאה דם רק במקום אחד בנדרין, והוא מה שהעמיק
בשו"ע כאן בסעיף ו', והיינו שיש לה וסת קבוע או יש לה הימר
זה כל שלא הגיע וסתה, אבל בענין אחר לא תמיר אפילו שלא
בשעת וסתה, כיון דלהמדרי בעינן שמדע שודאי מכסה מוציאה
דם ואותה האשה לא הימה יודעת כן בודאי. ובגהות שער
דורא [הלכות נדה סימן ו עמ, בן] העמיק תשובת מהר"א סג"ל [שו"מ
מהר"ל סימן קעג] באשה שהיתה רואה דם אחר מי רגליה ונשערה
בשעת הטלם מי רגליה, והביאה רמ"א בסימן קנ"א, וכתב שם
להמירה בבדיקה שכתב מוך נקי בפנים, העמיקה רמ"א בסימן
קנ"א, ובמסקנא כתב שם מהר"א סג"ל ח"ל, אבל בנדון דידן לית
לה מכה מזכורה, ומכל מקום בין עונה לעונה נראה למטות על
המירות דלעיל י"ז דבאותה תשובה [שו"מ מהר"א מרעטער דפוס גלין
כח"י אמשטרס סימן גג] מיקל שלא בשעת וסתה אפילו אינה מרגשת
דמחמת מכה קאמי תלין בדם מכה למאן דאמר וסתה דרבנן
[מה ט, ט] כו', עכ"ל. הכי שלא היקל י"ז אלא בהמירות דלעיל על
ידי בדיקה שזכרנו. ונראה שלא רצה להקל בלאו הכי כמו אותה
תשובה שהביא שמיקל אפילו אינה מרגשת כו', לפי שהיה תשובה

סבירא ליה וסתה דרבנן, אבל הוא בעצמו טע למאן דאמר וסתה
מה דקיימא לן להלכה דוסתה דרבנן כמבואר בסימן קפ"ד [פסקי ט"ו] ובכמה דוכתין, יש לנו להקל גם כן כאן בלא שום בדיקה במוך
נקי אפילו באינה מרגשת דדם יואה ממכה. והוא שכתב רמ"א כאן להקל ביש לה וסת קבוע ושלא בשעת וסתה, והוא שלא כדעת
מהר"א שזכרנו שהוא טע לדברי המדרי דלעיל. וקאשה תרמי, מלא, שהרי השו"ע כתב בסעיף ו' אם כל זמן שהיא בודקת כו', והיינו
פסק מהר"א דלעיל, משמע כל שאין מזכיר לה במקום אחד מהנדרין אוליין לומר לא כל שאינה יודעת בודאי שמכסה מוציאה דם
וכדעת מהר"א דלעיל, ומהר"א מיייר ביש לה וסת קבוע כמו שהביא ב"י סוף סימן זה, ורמ"א היה לו לכתוב על זה דלא קיימא לן
כן לפי פסק שלו אלא בכל גווי שיש לה מכה והוא שלא בשעת וסתה טעורה. ומו קשה, דכיון שראה רמ"א דעת מהר"א ובי"א שמחמירין
באינה יודעת שמכסה מוציאה דם, וכן פסק מהר"א וייל בתשובה סימן כ"ה כדברי מהר"א ומהר"א סג"ל שזכרנו בבדיקה דוקא, מנא
ליה להקל בגדס. ומו קשה, בדברי משה [אות ט] הביא דבריהם, דהיינו מחילה העמיק פסק מהר"א ואחר כך ח"ל, וכן כתב הג"ה
שערי דורא בשם מהר"א סג"ל דכשיש לה וסת תלין במכה שלא בשעת וסתה אפילו אם אינה יודעת שמכסה מוציאה דם, עכ"ל, והוא
נגד עיני המעיין בהגהות שער דורא שהעמיקו שהנריך דוקא להמירות דלעיל דהיינו בדיקה במוך נקי כו', ועל כרחך שכתב כן רמ"א
לדין שקיימא לן וסתה דרבנן כמו שזכרנו בסמוך, אם כן לא היה לו להסכים דברי מהר"א סג"ל עם דברי מהר"א לפי דבריו, שהרי
מבואר שמהר"א אינו מיקל כ"י אם על ידי נירור שמוציאה דוקא באחד מהנדרין ולא במקום אחר. ומו ממה לי מאד, שהרי בסימן קנ"א
כתב רמ"א עצמו כדברי מהר"א ומהר"א סג"ל להסמיר באשה שרואה דם במי רגלים, וכתב שהכי נהוג להצרכה בבדיקה במוך נקי כו'
אבל לא בלאו הכי, וכאן הוא מיקל שלא בשעת וסתה בכל עינין אע"פ שאינה יודעת שמכסה מוציאה דם. ואין לומר דדין דהכא באשה
שיש לה מכה עדיף מהיהא דינא דמוציאה במי רגלים, זה אינו, דבהדיא כתב מהר"א וייל בתשובה שם סימן כ"ה במי רגלים ח"ל, ונראה
לי דעדיף האי מאשה שיש לה מכה באותו מקום, כיון שמתערת במי רגליה מוכחא מילתא שזא הדם עם מי הרגלים כו', הכי דכאן
חמיר טפי, ואם כן דברי רמ"א סותרים זה את זה, דכאן שהוא חמיר הפיר בלא שום בדיקה שלא בשעת וסתה, ובסימן קנ"א במי
רגלים דקיל טפי כתב דהכי נהוג להמירה על ידי בדיקה דוקא. ובר"ח ז"ל [כ"ח עמוד זג ד"ה וע"ג] כתב שיש לפסוק כדברי הג"ה זאת,
אע"פ שהוא דלא כדעת מהר"א, כיון שהרשב"א מיקל בכל עינין. ותמיה לי דמה נעשה לדברי מהר"א והגהות שער דורא ומהר"א
וייל דלעיל ובי"א בסעיף ו' כאן דברי רמ"א עצמו בסימן קנ"א שזכרנו, כי לכל אלו ראוי להחמיר שלא להמיר באשה שיש לה מכה ואינה
יודעת שמוציאה דם, אם לא בדרך שכתב השו"ע בסעיף ו' דוקא, והם אחרונים שאנו שומים מימיהם תמיד. ועוד נראה לענ"ד שאם
בשעת הכאב מוציאה דם, מוכחא מילתא דממנו הוא בא, ועל כן מותר, אף אם לאחר שיפסוק הכאב מוציאה דם נראה דמחמית אותו
הדם שהיה בשעת הכאב נשאר זה, כמו שכתב רמ"א בסימן קנ"א, ועיין מה שכתבתי שם [פ"ק ד] בתשובת שאלה. ועוד נראה לי, אם
יש לה מכה שרגלין נשים אחרות לראות דם ממכה כו', אע"פ שזו אינה יודעת, יש לטולת במכה, כן נראה לענ"ד:

(כא) במהדורות דהרמב"ם
 מקע"ו נדפס אמר מיד
 הלכות, לפני השירי טהרה,
 וזה קובץ זכור לנכח
 שנת מ"ח הובאו דברים
 מכלולים:
 (כב) מינות שאין לה וסמ
 קבועי נמוספו ע"ס
 מהדורת קראקא ע"ס:
 (כג) סיבת קבועי אינה
 בדפוס, ולפיכך נוספה
 ע"פ מהדורת קראקא
 ע"ס:

אינה יודעת שמכחה מוילאה דם, וזה ברור. והכי משמע פשט
 דברי הפוסקים דלפילו בפתחא נרין שמדע שמכחה מוילאה דם.
 ותו קשיא לי על הרב דמאי ספק ספיקא הוא זה, הא איכא למימר
 מיד למה לא נדה, וכדאי גזירה לא מיקרי ספק ספיקא כלל וכמו
 שכתבתי [סימן ק"ן] דיני ספק
 ספיקא דיין י"א ע"ג ע"ש. שוב
 מלאמי בשמחת מהר"ם מלובלין
 סוף סימן קי"א שכתב על הגהות
 הרב שיש לפקפק על חלוקי דיני,
 וכולי האי ואולי כיון למה
 שכתבתי: כג אם אין לה כו'
 א"א אם כן יודעת בודאי
 שמכחה מוילאה דם. דלא

וסתה, דסמכין צהא אהמדרי וכמו שכתבתי [סימן כ], מכל מקום
 שלא בשעת תשמיש אם נדקה ענמה ומלאה דם או כשנרגשת
 שהדם נופל מהרסם, דנעיין שמדע שמכחה מוילאה דם, כגי
 כשיודעת שדרך מכחה להוילא דם, אע"פ שלא הרגישה עמה שדם
 זה הוא ממכחה. כן הוכחתי
 בספרי מדברי המוספות פרק כל
 היד (מה דף ט"ו ע"א ד"ה ומי)
 ומדברי האגודה פרק כל היד ומה
 סימן טו ופרק טיוקת [שם סימן טו]
 ומדברי הגהות מיימוניות פרק
 י"א מהלכות איסורי ביאה [לוח ט]
 בשם ספר התרומה [שם] והמדרי
 [שם] ומציאת ז"י [שם], ומדברי
 השערי דורא [הלכות מה] סימן ו' ומתשובת מהר"ל סימן (ר"ג)
 [קענ] הועמקה בהגהות שערי דורא סימן ו', וכן כמד דרבישה
 [פרישה] סעיף י"ד. וי"ו והוכחתי שם דגם הרשב"א צמרת הביט
 [פ"ט ו טף ע"ג ד] מודה לזה, דלא קאמר אלא שאין נרין שמדע
 שמרגשת עמה שהדם הוא צה ממכחה, אלא נרישה שמדע שמכחה
 מוילאה דם. והכ"י [שם] ודרכי משה [לוח ט] וצ"ח [עמוד ג' ד"ה
 וף] הביטו שהרשב"א פליג:

פתחי תשובה

דס רק שלא הרגישה אם הוא מהמקור או מן הצדדים, תולה להקל מספק
 ספיקא, ולא שייך כאן לומר דאיכ לא תטמא לעולם שהרי כשהרגיש בדם
 הבא מן המקור היתה טמאה, ע"ש. ועיין בתשובות שמן דוקח חלק א' סימן
 מ' שפלפל בדברי הנודע ביהודה הג"ל כמה שהשיג על הש"ך, ולבסוף העלה
 דשפיר השיג הש"ך על הרמ"א ולא חשבו אלא ספק אחר, ע"ש (ומהו
 בראתה שלא בהרגשה י"ל מודה לדברי החוות דעת הג"ל). גם בשרית
 תשובה מאהבה חלק א' סימן קנ"ה השיג על הנודע ביהודה כזה:
 (כט) יודעת בודאי. עיין בתשובות נודע ביהודה שם [לוח ט] שכתב דגם כזה
 דקא בימי טהרה, אבל אם היא כבר טמאה אינה תולה במכה. אמנם יש
 קולא, דאם יש לה וסת קבוע וראתה שלא בשעת וסתה ויש לה מכה
 שמוציאה דם, אף אם כבר היא נדה תולה להקל, ותלין במצור. ועיין בנודע
 ביהודה תניא [ד"ח] סימן קי"ג דקל וחומר שיש להקל כהאי גוונא בימי
 מניקתה אף שאין לה וסת קבוע, אלא שכל זה כשכבר פסק טומאתה איזה
 זמן. אבל אם מיום ליתרה היא רואה, קשה ליתן לה קולא של מניקה, ודחינן
 נשים הרבה הנראות איזה שבועות אחר לידת, ע"ש. וכמד עור בנודע ביהודה
 קמא שם [לוח ט] דאם יש לה וסת קבוע, אלא אם המכה ג"כ במקור, אבל אם המכה בצדדים
 לא שייך לטהרה במרגשת בדם המקור, אבל אם אינה מרגשת אם הדם מן
 המקור או מן הצדדים, אף שכתבנו לעיל [לוח ט] וכדאי גזירה אינה תולה
 במכה מכל מקום כאן שדרך המכה להוציא דם, הטהרה אם עומדת בימי
 טהרה, דכאן אף בספק אחר מטהרין, י"ל בה אפילו אם יש לה וסת קבוע
 וראתה בשעת וסתה תולה להקל, דכאן לא שייך לומר אם כן לא תטמא
 לעולם שהרי כשהרגיש בדם הבא ממקור היתה טמאה, ע"ש. ועיין בתשובות
 ברית אברהם חלק יורה דעה סימן ג' שכתב בדברות בודאי שמוציאה דם
 דתולה אף כאין לה וסת, היינו אף אם קדם שנולד המכה היתה רגילה
 בראיות משונות בלי שיעור, אפילו הכי תולה, רק מיום ל' לראייתה האחרונה
 מקודם שנולד המכה אינה תולה, דלא כרמב"ם מרברי שרית נסת יחזקאל
 סימן ל"ד הישך זה, ע"ש:

אוצר מפרשים

לספק אע"פ דרוב דמים מן המקור דהיינו באשה שאין לה מכה, אבל בזה שיש
 לה מכה ואיכא לאסתמוקי שווא מן הצדדים איתרע לה רובא, ואיכ לא קשה
 מדברי הגהות מיימוניות וספר התרומה הנזכרים דאסרי כל שבורקת עצמה
 ומצאת אע"פ שאינה מרגשת שבא מן המקור, ד"ל ולא איירו בשמטופקת במכה
 אם היא מן הצדדים, אלא במכה שהיא בודאי במקור עצמו, וכדאי גזירה מודה
 הג"ה ולא תלין בדם שמה בא מן הצדדים, משום דרוב דמים ראי לאו מן
 הצדדים הם כל שאין לה מכה שם, אבל כשהספק הוא אם יש מכה בצדדים
 שפיר יש להחיד י"ל דמורו בזה הגהות מיימוניות וספר התרומה, ובמה שכתבתי
 אחי שפיר מה שהקשה בספר חוות דעת כאן [ביאורים ט"ח] ובסימן קי"ג [ביאורים
 ט"ח] מורגן [מה י, ב] נמצא בפרתודו חזקתו מהמקור, ואיך כתב הג"ה ספק
 מן הצדדים. ועיין מה שחזרנו כבר בנודע ביהודה [מהדורה קמא י"ד] סימן ג' זה
 רבשבעות [י, א] מוקי להן מתניתין בסמך לוחות. ולפי מה שכתבתי אחי שפיר,
 דשאני הכא דספק שמא המכה בצדדים. ומה שהקשה בספר מנחת יעקב שם על
 דברי הט"ו דאם כן דספק מן הצדדים ג"כ מחמת המכה הוא הרי ב' ספיקות
 משם אחר, דאין ספק אחר מחיד יותר מחבירו, חירין בספר סודי טהרה סימן זה
 [סי' ט ד"ה ונתן דספק מן הצדדים מחיד יותר אין הוסיף טהרה, מה שאין כן כשהוא
 מן המקור הדם טמא, והוא ספק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פרק י' [הלכה ה'
 ובהלכות מטמאי משכב ומשב] [פ"א הלכה ט] דמקור מקומה טמא. ולכאורה אינו
 מובן, דהוא עצמו כתב בסימן קפ"ח סי' ד דהא ואלו אחר דרוקא הוסיף טהרה שכתב
 במקור ח' דאיסורי ביאה [הלכה י"ז, ולפי זה אין טומאה בדם מכה שבמקור טפי
 מברם מכה שבצדדים ואכתי אין ספק אחר מחיד יותר מחבירו. ואפשר דכבר

אע"פ שאין לה וסת קבוע אינה מוזקת ברואה ממחמת תשמיש
 דמולין במכה, וגם היא טהורה ואינה נרישה לישב שבעה נקיים
 כיון דהוא מוך שלשים, כן נראה דעת הרב: [כד א"א אם כן
 יודעת בודאי ששכחה מוילאה דם. אע"פ שאינה מרגשת
 עמה שדם זה הוא צה ממכחה (וכן נראה שיש לה וסת ומלאה
 דם שלא בשעת וסתה, אע"פ דלענין רואה ממחמת תשמיש כגי
 אע"פ שאינה יודעת שמכחה מוילאה דם כשמשעה שלא בשעת

(כח) והוא ספק. עיין ש"ך [סי' כג] שחלק על דין זה. ועיין בתשובות נודע
 ביהודה [שם] סימן מ"א [לוח ט] שהשיג עליו והסכים להרמ"א, דשפיר מחירין
 כאן משום ספק ספיקא, ומגיה לא תודע (וכן כתב שם בסימן מ"ז, וכן דעת
 נוטה בתשובת השיב רבי אליעזר סימן ב', ע"ש. גם בתשובת ברית אברהם
 חלק יורה דעה סימן מ"ז וסימן ג' וז"ל האריך לקיים דברי הרמ"א בזה).
 ואמנם זה משום חזקת טהרה, אבל אם היא טמאה נדה ואירע לה כן בימי
 ליבוניה, תלין בפלוגתא אי מחירין ספק ספיקא בחזקת איסור (ועיין מה
 שכתבתי לעיל סי' כ"ד), ודעת הרבה מאחרונים לעיל סימן ק"י [סעיף ט'
 ולא מהני ספק ספיקא. ועיין שם [נודע ביהודה שם אות ה] בהג"ה שכתב דאם
 כבר ספדה לה ג' או ד' ימים של ימי ליבוניה נחלקו בו רש"י [בתיב ט, א
 ד"ה בוכ ובה] ותוספות [שם ד"ה ויחין] אם היא או בחזקת טהרה. וצ"ע, דמה
 משמע דמה שכתב בפנים ואירע לה כן בימי ליבוניה ר"ל קודם שספדה ג'
 או ד' ימים, וחרי ב' ימים הראשונים לא תלין במכה, כמו שכתוב בסימן
 קצ"ז סעיף י' ובבאר היטב כאן סי' כ', ועיין שם [נודע ביהודה בסימן ג' זו
 [כט, ב סוף ד"ה הנהג] מה שכתב בזה. ועיין בחוות דעת [מחשבים סי' ד'
 ביאורים ט"ח] שכתב ג"כ לקיים דברי הרמ"א הג"ל, אך כתב הרמ"א מידי
 בראתה שלא בהרגשה, דמרבונן היא טהורה מטעם ספק ספיקא. אבל אם
 בבדיקה הוא בשעת תשמיש ראתה, דאיכא ספק הרגשה, דשמא סברה הרגשת
 עד ושמש הוא, לא מועיל ספק ספיקא זה, ואינה תולה עד שחזר שהמכה
 מוציאה דם. אמנם אינה זו אין לה לבדוק עצמה כלל, שאם תמצא תהיה
 טמאה ולמה לה לטמא עצמה בחנם, תמתין עד שתרגיש ותטמא, עד כאן
 דבריו ע"ש. וכתב ע"ש בנודע ביהודה שם [לוח ט] דהא ראונו מחירין מטעם
 ספק ספיקא היינו אם המכה במקור עצמו, אבל אם המכה רואי אינו במקור
 רק מן הצדדים, אסורה אף בימי טהרה, דאז ליכא ספק ספיקא (וכן כתב
 בסימן מ"ז שם ועוד בכמה דוכתי, ועיין בנודע ביהודה תניא י"ד סימן ק"ז
 וק"ח מה שכתב בזה). ונראה דבזה שהמכה במקור, אפשר אפילו אם יש
 לה וסת קבוע וראתה כן בשעת וסתה ממש ואינה יודעת אם המכה מוציאה

←

באר הגולה
עם ציונים מהש"ך
ט. שם מנחם (וכרז)
הקמת
הפוסקים
פ"י סימן ג; מכילתא
הגהות שם 1 ע"פ ד. כ. א;
המ"ס אשורי ב"ה ד. כ. א;

מד שפתי כהן

יורה דעה קפו הלכות נדה

טורי והב

כה ומכ"ל מקום בשעת ופתה כו'. הרצ העמיק זה מהפוסקים הג"ל ואינן ענין לכהן, דהס מדגרים שלא נשעת תשמיש לענין אס נריכה לישב שעתה נקיים כמו שגראה מדגריהם צביאור וכמו שכתבתי בספרי, אבל לענין רואה דס מחמת תשמיש פשיטא דשעתה וקפה לא הוחזקה להיות רואה דס מחמת תשמיש, דנהי דלא תלינן במכה מכל מקום תלינן בוספה. וזרין לומר דגם הרצ אלעלמא קאזי לומר שהיא טומאה וזריכה לישב שעתה נקיים: כו אינה תולדה במכתה. אע"פ שידועת שמכתה מוילאה דס דאס לא כן לא מטמא לעולם, אבל אס מרגשת

עמה שדס זה נא מן המכה אפילו נשעת וקפה טהורה, ולא שייך לומר ככה"ל גוואל דאס לא כן לא מטמא לעולם, דהלא תהיה טומאה כשלא מרגיש. ועוד, דאס כן מקיים הוכחה זו לרצון שמעון כן גמליאל פרק כל ה"ד (מה דף ט"ז ע"א), וכן למאי דמסיק ש"ס הפס דכולי עלמא וספוט דרצון ופסה וזו טהורה אפילו נשעת וקפה היכי משכחת לה, אלא דלאי ש"ס מיירי כשמרגשת עמה שהיא יואל מן המכה, וכן כתבו פוספות [הס ד"ה ומה] ואגודה שס [פימן ט] ושאר כל הפוסקים וכמו שכתבתי בספרי. וצ"י [הס] ודרכי משה [הס] והגהת דרישה [הס] כתבו דהרמב"ם והרשב"א סולקין, זה אינו, דאע"ג דהרשב"א חולק וממיר אפילו נשעת וקפה אע"פ שאינה מרגשת שמכתה עמה מוילאה דס, מכל מקום הרמב"ם לא העמיק אלא הש"ס פרק כל ה"ד, וכמו שפירשו הפוספות והפוסקים ש"ס מרגשת עמה נא דס זה מן המכה, כן יש לפרש דברי הרמב"ם, אלא דהרשב"א חולק צביאור, ומירי הוא נגד כל הפוסקים הג"ל: כו ובתפ"ס תולדה בה בב"ב ענין. אפילו נשעת וקפה, אפילו אינה יודעת שמכתה דרכה להוילא דס, כן משמע דברי הפוסקים. ועיין לקמן סימן ק"ץ סוף סעיף י"א וסימן קל"ז סעיף י' ומה שכתבתי שס [פ"ק ג]:

ציונים פ"מ"א
עם ציונים מהש"ך
ה"ב זה שם [הנהגות]
מימותן [ובב"י] [עמוד ג]
ד"ה ומה בשם סמ"ג
[לפי ק"ל לג, ה] וסמ"ק
[סוף סימן לג]:
ה"ב בדרכי [שטות רמ]
[הנהגות]:
ה"ב מהר"י וי"ל סימן
כ"ה:

ביאור הגר"א

[טו] ומכ"ל מקום כו'. היינו אם אינה יודעת שממנו יוצא דס זה כג"ל, ועיין ש"ך [סי' טו]: [י"ד] ובתפ"ס כו'. בשערי דודא שם, וכמו שאמרו שם בכתבתיין ג"ח ב' אס יש בה מכה כו' שלא אמרו חכמים כו':

באר היטב

פתחי תשובה

(ל) דפ. עיין באר היטב [סי' י]. ומה שכתב בענין לסמוך על הרופאים, כבר דברו מזה בשו"ת הרבה, ומהם נמנו בשו"ת השי"ב רבי אליעזר סימן כ', הלא המה בתשובות עבודת הגרשוני סימן כ"ב, ובתשובות מהר"ם לובלין סימן ק"א, ובתשובות בית סימן פ"ג ופ"ד ופ"ה, ובתשובות משאח בנימין סימן מ"ט, ובתשובות שער אפרים סימן (מ') [ע"ג], ובכ"כ שמואל סימן ע"א, ובתשובות מהר"ם פרואה סימן כ"ה, ובתשובות צמח צדק סימן פ"ו, ובתשובות הר"ש כהן [סוף ח"ב] סימן (ט"ז) [י"ד] וסימן (י"ח) [ט"ו], ובתשובות הרש"רם לאבן העזר סימן ק"ח, ובתשובות אמות שמואל סימן א' וסימן כ"ב וסימן (ג"ד) [נו]. וכפתור ופרח סימן ג"ה, ורוב"ז סימן רס"ד נה"א סימן ח"ג, ובתשובות שבת יעקב חלק א' סימן ס"ה ובחלק ב' סימן ע"ד וע"ה וע"ו, ובתשובות חכם צבי סימן מ"ו, ובתשובות חינוך בית יהודה סימן (ס"ד) ו(ס"ה) ו(ס"ו) [נסו וסח], ובתשובות בבסת יחזקאל סימן ל"ד, ובתשובות הלכות קטנות [ח"ב] סימן כ"ב. ועוד זכר בשו"ת השי"ב ר' אליעזר כמה פוסקים ושרית המרובים מענין זה. ועיין עוד בתשובות נודע ביהודא [מהחידא קמא ז"ר] סימן מ"ט. [ובתשובות חתם סופר [י"ד] סימן ק"ח וסימן קע"ג וקע"ד וקע"ז]. ושם [סימן קע"ג] העלה דלא האמינו לרופאים על גוף יודע לומר גוף זה מפיל שומות ושערות, כי אין רופאים נאמנים על גוף יודע, חוץ לענין פקוח נפש לעשות אותו ספק פקוח נפש דרוחה אסור מספיקא, אבל לעשותו רואי, לא. אך האמינו חז"ל בכלל הטבע להעיד שיש מציאות בעולם שחפיל אשה שומא ושערות, וכיון שזה הוא במציאות אמרו חז"ל נדה כ"ב [ע"ג] כל אשה שתפיל שומא ושערות תטיל למים, דאי לאו עדות הרופאים לא היו סומכים על ברקה זו כו'. ע"ש ערוך. ועיין בתשובות מעיל צדקה סימן ס"ו על דבר האשה קת רוח שכימי ליבתה חמצא על העד נקדים קטנים או קרים אדומים או שחורים, דברקה ע"י אשה ומצאה לה בעומק הפורודור נקב קטן כמו ראש מחס, הוכיטה לתוכו בגד מקופל דק ולא נכנס בעומק וגם לא מצאה עליו רושם דס, והעידה החכמה הזאת שברקה פעם אחת באשה אחרת ומצאה ג"כ אותו הנקב ומצאה ג"כ דס בתוך הנקב, וכתב להתייר עד חשבון ימים של ימי נסתה, כי אותו הנקב הוא פי וריד, כאשר ימצא בספרי הרופאים שיש שריג אתר המשתרג למקום הזה ואפשר שיוליך דס ומותר השחורה לשם, ואף שאינו נפתח בכל הנשים עם כל זה ימצא כן לפעמים. והגאון חכם צבי ד"ל שם [במעיל צדקה] בסימן ס"ו חלק עליו, והוא ז"ל בסימן ס"ח כתב להעמיד דבריו, אלא שסיים שטוב להחמיר, ע"ש. ועיין בתשובות שמש צדקה חלק יורה דעה סימן כ"ב. [ועיין בתשובות חתם סופר [י"ד] סוף סימן קפ"ה אודות אשה שקשה עליה לטהר לבעלה ומרגשת כאב באחורי גופה, ולפעמים רואה דס מפי הטבעת כאשר הוא שכיה בחוששים בעורך זהב שקורין [גילדעני אדער], ורצה הרופא לתלות דס גם היצא באותו מקום כרם עורך זהב. והשיב, עורך זהב עיקר מקומו דרך פי הטבעת, ולפעמים פורץ גדרו ונפתח שכלו במקומו ויוצא דרך הפה ותמירם, או דרך פי האמה באיש או דרך אותו מקום באשה, אבל במי שלא נפתח השכל במקומו לא שכיה כלל שיצא גם דרך מקום אחר. פנתה בגודן דירן, אס דס עורך זהב בא במקומו לפרקים, פשיטא דאין לתלות כרם היצא מאותו מקום, והיא טמאה נדה כלי ספק. אך אס נפתח במקומו, הנה בזכר כיוצא בו אס יוצא דס מהאמה נדע שהוא דס עורך זהב, אבל באשה מאן מפייס, דלמא נפתח לגמרי והיא דס מקור הוא, ואם שנמטק על בקיאות הרופא, כבר כתבתי [סימן קע"ג] שאין להאמינו על גוף פרטי, על כן אין להתייר הברקות בעדים אלא להקל בחתמים, ע"ש. וכל זה שלא כדברי הגאון נודע ביהודה [שם] בסימן מ"ט ובסימן ס' שכתב שאי אפשר בשום אופן שיבא דס גילדעני אדער דרך מקום הזה כלל, ע"ש. וכבר כתב בתשובות חתם סופר [שם] סימן קנ"ד ונראה כי ראש הרופאים וגדול המורים הרמב"ם ז"ל העיד על זה שכן הוא שיכול לכא דרך אותו מקום, שכתב נאסירי כ"ה ה' [ה] ברואה במי רגלים שהוא מכה שבהלחולת או בכליות [הועתק לשונו בשולחן ערוך לקמן סימן קצ"א], ויפלא לכאורה, כי ההלחולת הוא המעי שהע"י יוצא ממנו ואינו אצל המי רגלים, וכדאי כוונתו על גילדני אדור כו'. וכתב עוד שם בסוף סימן קפ"ה הג"ל, אך היות כי פי הטבעת ופי שפת הרחם סמוכים מאד, ובשעת הורקת דס העורך מפי הטבעת יתלכלך גם מקום שפת הרחם, על כן יש להקל שבאותו זמן אס תצטרך לבדוק עצמה תקנה תחלה חיצוני הרחם במקומו ותשליכוהו ולא תעייץ עליו כלל, ואחר כך תבגיס הער לחורין ולסדקין ותטהר עצמה, ע"ש. ועיין מה שכתבתי סימן קצ"ז [י"ד]: [לא] בשעת ופתה. ואפילו ברואה ממש שלא בהרשעה טמאה [ועיין מה שכתבתי לקמן סי' ל"ג בשם נודע ביהודה], ושעת ופתה מקרי כל אותה העונה שרגילה לראות כו'. חוות דעת [באורים סי' טו, ע"ש]: (לכ) או בשלששים יום. כתב החותם דעת [חדשים סי' ה; באורים סי' ק] ואפילו אם לא ראתה בינים הלי,

הגהות והערות
כ"ד נדפ"ס הטקס י"א
ו', לן גיטס נעמקי ר"י,
ע"ש:

והעיקר דמכר"מ ס"ל דמה שנאמר בגמ' בשני הסוגיות ס"ל לעורר דם מכס שבין המקור הוא דוקא פלט וחבורה שיש בה של על עמסה שאינו שייך לעורקי וגידו המקור. וכשיודעתם בודאי שמהם זו מוליאה דם וזו דם מכס שטברה בגמ'. וזכו מוכח בהדי' מ"ש שם בסוף הסעודה וז"ל אבל לפולם כשהדם בא מהמכה ולא ממקור דם כדודם בעלמו או הוא פטור אפילו היכא שהמכה היא בסוף המקור בעלמו עכ"ל. וכוונתו דהא דמכס שבמקור דהם היואל מן המכה דם פטור הוא דוקא היכי שיש לה פלט וחבורה שיש לה דם של עמסה והדם בא מהמכה. אבל אם יש לה איזה קלקול במקור עלמו כמו שצירם המקור אף שהמכה הוא במקור עלמו עכ"ל כיון שהדם יולא מעורקי וגידו המקור אין זה דם מכס שהסירה בגמ' דלפי שיטתו עורקי וגידו המקור זהו מקור דם כדודם או הוא פטור כו' וזכו נק' מכה שידוע ממקור דם כדודם או הוא פטור ראשונים כל שיש לה פלט וחבורה ויודעתם שמהם מו"ד ודאי ולפי שיטתו מכה שאינו ידוע שמוליאה דם היינו מכה וקלקול במקור עלמו בלא פלט וחבורה כמו שצירם המקור דף שיש לה קלקול במקור עלמו ורואים דם ע"י קלקול זה. והא ראי' דאין לה ימים נקיים עכ"ל לפי שיטתו דמקור דמים היינו עורקי וגידו המקור. וכיון שהדם יולא דרך עורקי וגידו המקור אף שהדם בא מהמכה מכה אין זה דם מכס שהסירה כדודם. ועי' שו"ת ב"ח ס' פ"ד לענין שצירם המקור דמחיר בהדי' כהרמ"א ס' קפ"ז סעי' ס' בשלא בשעת וסחה להסיר ולסיר במכה שאי שמו"ד עפ"י שיטת המרדכי דס"ל דשלא בשעת וסחה חלין במכה שאי שמו"ד אפי' אם המכה וקלקול הוא במקור עלמו בלא פלט וחבורה ע"ש שכחב דהפסקי מהר"א ס' מ"ז לא ראה דברי הרשב"א בתוס'א שהרי הרשב"א הביא ראי' מפורשת מדברי החוספמא להסיר בכל אשה אעפ"י שאינו יודעת שמהם מו"ד. וא"כ אין לנו להחמיר לכ"פ באשה שיש לה וסחה ושלא בשעת וסחה וכן פסק בשו"ע. ומה שפסקי מהר"א יריף עוד לדון להסיר מחמת שלא בשעת וסחה לחודא מחמת שלא ראה דברי הרשב"א ע"ש באריכות. כפי דבב"ח ס"ל בהדי' דמכס שאי שמו"ד הנוכח בהר"א ס' קפ"ז סעי' ס' להסיר ולסיר שלא בשעת וסחה אפי' יודעת ודאי שהדם בא מן המקור הוא מכה וקלקול שבמקור עלמו בלא פלט וחבורה:

(כ) וכן נראה משו"ת מהר"ם מלובלין בעלמו שהבין בדעת הרמ"א דפי' קפ"ז סעי' ס' דמטבר במכה שאי שמו"ד שלא בשעת וסחה אפי' יודעת ודאי שהדם בא מן המקור. והכוונה ממכס שאי שמו"ד היינו מכה וקלקול שבמקור עלמו בלא פלט וחבורה. דהנה מהר"ם מלובלין הביא ראי' לשיטתו דאפי' אם יש פלט וחבורה שמו"ד בסוף המקור ג"כ דם פטור. והביא ראי' לזה מדברי הרמ"א ס"ל וז"ל וכן מלאחי להגאון מו"ה משה איסרלש שכחב בבב"ח ס' קפ"ז בדין אשה שיש לה מכה באוחו מקום שטולה בדם מהמכה כחב הוא ז"ל וכל זה באשה שיש לה וסחה קבוע ואז יכולה לללות שלא בשעת וסחה במכה אעפ"י שאינה יודעת בודאי שמהם מו"ד וכן אם הוא ספק אם הדם בא מן המקור או מן כדדדים הלין במכה מכה ספק ספקא ספק אם מן הדדדים או מן המקור. ואם פמלא לומר מן המקור פמלא הוא מן המכה. אבל אם ידוע שבה מן המקור אעפ"י שיש לה מכה במקור אינה מוליא במכה אם אין לה וסחה אלא א"כ יודעת בודאי שמהם מוליא דם כפי הרי מבורר בדבריו שיש כאן נד אחד להסיר דהיינו שיש לה וסחה אעפ"י שידוע שהדם מן המקור טולה במכה שבמקור ואעפ"י שאין ידוע אם המכה מוליא דם ואם ידוע שמהם מו"ד אעפ"י שידוע שהדם מן המקור חלין במכה שיש לה במקור אעפ"י שאין לה וסחה. וא"כ ס"ל

בפשיטות שאפי' שמהם בסוף המקור דם כח מולאו מכה הוא פטור ודינים אלו ליקט אותם הגאון ס"ל מדברי המרדכי ופסקו מהר"א ז"ל ומהגהות שפרי דורא והגהות מיימון. הגם שיש לבעל דין לחלוק על חילוקי הדינים הנזכרים שהוליא הגאון ס"ל מדברי המרדכי. ושם לפרש דברי המרדכי באופנים אחרים ממה שפירשם הגאון ס"ל אשר פחה הפה להאריך. מכל מקום על זה אין לפקפק במה שצירא לי' שאפילו דם הבא מן המכה שבין המקור עלמו דם הוא פטור. וכאשר הוכחנו בראיות והוכחות שכתבנו למעלה בלי שום ספק והנראה לעניות דעתי מזה דין כחבתי כאשר הפירוני והראונו מן השמים עכ"ל מהר"ם מלובלין שם:

והנה מלשון מהר"ם מלובלין שכחב על דברי הרמ"א דמפיר לחלות במכה שאי שמו"ד שלא בשעת וסחה כחב מכה שבמקור וגבי אין לה וסחה במכה שידוע שמו"ד כחב הלשון חלין במכה שיש לה במקור משום דמכה שאי שמו"ד היינו מכה וקלקול שבמקור עלמו בלא פלט וחבורה ע"כ כחב מכה שבמקור. אבל מכה שידוע שמו"ד היינו פלט וחבורה שידוע שמו"ד ע"כ כחב מכה שיש לה במקור וד"ל. וע"כ כחב שדינו של רמ"א דמטבר לחלות במכה שאי שמו"ד שהוא קלקול ומכה במקור עלמו טובע מדברי המרדכי ס"ל שהבאחי לפ"ל ס"א ח' בשם ס"ח דפמ"ך עליו בשצירם המקור להסיר שלא בשעת וסחה במכה שאי שמו"ד כמ"ש לפ"ל בשם בב"ח ולא יולא לחלוק על הרמ"א בפירוש כאשר חלק עליו הח"ל בסי' מ"ו. רק כחב שיש לפרש דברי המרדכי באופנים אחרים ממה שפירשם הגאון ס"ל. ודברי מהר"ם מלובלין לפלא לי דלפי שיטתו דמכה שנאמר בגמ' דהם ס"ו דוק ס"ו לטבר דם כחב במכה שבמקור הוא דוקא פלט וחבורה שבין המקור שיש בה דם של עמסה שמו"ד. ועי' הסוגיות ס"ל דגדה ס"ז דף ס"ו מיירי בחד ענינא. א"כ מדוב לא הביא דברי הרמ"ם בפ"ד מאס"ב ס"ל כ' שפורש בהדי' וז"ל ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בסוף המקור שמהם דם יולא וסחה' מותרת לבעלה ואעפ"י שדם יולא מן המקור בשעת השמים שהוא הסוגי' דגדה ס"ז. וכן ברמ"ם בפ"ד מאס"ב ס"ל י"ד וז"ל וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור אעפ"י שראתה בשעת וסחה היא פטורה והדם פטור שהוסחת מדבריהם כו' עכ"ל. ופוא הסוגי' דגדה ס"ז. כפי לפי שיטתו פורש בהדי' זה בדברי הרמ"ם כפי שיטתו כחב"ש בשם הסוגיות ס"ל עוד קשה לי לפי דברי מהר"ם מלובלין ס"ל דשני הסוגיות דגדה ס"ז ודע ס"ו מיירי בחד ענינא א"כ תרסי פלוגתא במקור מקומו פמלא בחד ענינא למח לי:

עוד קשה לי לדברי מהר"ם מלובלין דס"ל דדוקא פלט וחבורה שבודאי מו"ד בסוף המקור מטבר דם ולא מכה וקלקול שבמקור עלמו מטבר דם. א"כ קשה מדברי החו"כ שפ"י מלורע ואשה כי תסי' זכר. ועי' החו"כ יכול אפילו זכר מכל מקום חסי' שמהם ס"ל והיא גלגלה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינו אלא מן המקור עכ"ל החו"כ. והמרדכי בה"ל נדע ע"י מכל מקום שבמ"כ כגון דם מכה ודם עלי'. ועי' לפ"ל בביאור מהו דם מה שבאחי כדבש ראיות דע"כ הא דהתו"כ פ' מלורע שכחב יכול מכל מקום כדודם אם זכ מהמקור. ולפי דעת המרדכי החו"כ בא למעט דם מכה אם זכ מתוך המקור. וא"כ לפי דעת מהר"ם הונוע דם מכה היינו דם מלורע וחבורה שבין חלל המקור דפלט וחבורה אי אפשר לפיזה רק בסוף חלל המקור. וא"כ האיך ממעט החו"כ דם מהמכה מהפסוק והיא גלגלה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור. הלא המכה היא ג"כ בסוף המקור והדם זכ מן המקור. וא"כ מליזה טעם דם המכה פטור:

ועיב לומר דטוונת מו"כ מן המקור היינו מן עורקי וגידו המקור דדוקא דם שזכ מן עורקי וגידו המקור סו

דרך שם ואפילו אינו דם נדב כו' בע"כ דמונת רש"י הוא
 פירש מפני וחבורה דאם מחמה שבמקור עלמו דסיינו שזירח
 המקור וזו דם נדב לפי שיטתו דמ"ל דמקור דמיפ קאי על
 טורקי וגידי המקור. ובשזירח המקור אף שהוא טכס שבמקור
 אבל פירש ואלא דרך טורקי וגידי המקור:
ורפ"י מ"ש לעיל בביאור מהו דם נדב י"ל דאין מוס ראי'
 מוכרח דהגמ' מיירי בפניו וחבורה דהנפ רש"י פי'
 גמ' הרוואפ דם מחמה מכה. ופי' רש"י שיש לה במתי'
 י"ל דקאי על אברים הפנימים אס יש פס איז קלקול
 והמחה אז יולא הדם מכה דרך טורקי גידי המקור. ורש"י
 לשיטתו בחומש פ' שורש ט"ו פסוק יט ואשכ כי תשי' וזה
 ופי' רש"י יכול מאחד מכל אברי' מ"ל והיא גלחה את מקור
 דמיפ אין דם ממחה אלא טכס מן המקור טכ"ל. והארכתי
 בעושה"ם שם בביאור דברי רש"י והרחתי לדעת דכוונת
 רש"י הוא דאם יש לה טכס וקלקול באברים הפנימים והדם
 יולא דרך טורקי וגידי המקור ג"כ זה הדם טכור פה"ם כל
 שהוא דם מכה פ"ש בארימות. כמ"כ אפילו אס יש לה מכה
 וקלקול במקור עלמו י"ל ג"כ לשיטת רש"י דג"כ הדם אינו
 דם נדב. וא"כ י"ל דמ"ש רש"י ואפילו אינו דם נדב י"ל
 או דמיירי במכה שבאברים הפנימים ופירש יולא דרך טורקי
 וגידי המקור. או דמיירי במכה שבמקור עלמו בלא פלג
 וחבורה והדם יולא דרך טורקי וגידי המקור. וכן כך וכן
 כך פ"ל לרש"י דהדם אינו דם נדב. וא"כ אין מוס הכרח
 דזוקא עלמו וחבורה שבין המקור מטהר את הדם ולא מכה
 שבמקור עלמו ומלשון טענות הר"ש ס"ל שכתב לבסוף.
 אלא אפ"כ דהדם בא מהמקור טכור כו"ל וכן מחמה
 מכה מוכח ג"כ דמ"ל דברייתא דהרוואפ דם מחמה מכה מיירי
 במכה שבמקור עלמו מדיסיס הו"ל וכן מחמה מכה ולא מן
 המכה. ובגמ' נמי משמע כ"י שכלשון הרוואפ דם מחמה
 מכה משמע דכל שהמכה גורם ראיית הדם אין זה דם נדב
 רק דם מכה ובלדקת המקור מחמה טכור המכה גורם
 ראיית הדם ובשזירח המקור מחמה יחמוק הקשורים גורם
 ראיית הדם ולא בעינן פלג וחבורה דוקא שמו"ד אלא כל
 שהמכה גורם הגרם שבמקור ועי"ז מתמלאים טורקי וגידי
 המקור וזו ג"כ הוי דם נדב כאשר יבואר איש"ש לקמן
 בביאור מחני' נדב כ"ה אס יש כה מכה כו':
וב"ה שכתב המהר"ם דהא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי
 במקור שממנה דם יולא נדב פ"ו מיירי נמי במכה
 פלג וחבורה שמו"ד. והנה הא דנאמנת אשה לומר כו' ע"כ
 מיירי בשלא בשעת וספס דהא איירי שם ברואה דמח"ה
 ומשעת דמ"ל למח"ה דאף שלא בשעת וספס בעינן דוקא
 פלג וחבורה שמו"ד. ועי"כ חלק על הרמ"א בדין פה' דמ"ל
 דשלא בשעת וספס חלין במכה שא"י שמו"ד דהיינו מכה
 שבמקור עלמו לטכר אפי' בידוע שפירש בא מן המקור:
(ו' ור"א) למש שכתבתי דטיק מחלוקת שבין המהר"ם
 עם הרמ"א הוא רק במכה שבמקור עלמו שהוא
 קלקול המקור בלא פלג וחבורה כמו דלקת המקור או שזירח
 המקור דלדעת רמ"א חלין במכה כזה לטכרש שלא בשעת
 וספס אף שהוא מכה שא"י בודאי שמו"ד. אבל דעת המהר"ם
 אינו כן אלא אפי' שלא בשעת וספס בעינן דוקא פלג וחבורה
 עודאי מו"ד. וראי' לזה הוא מדברי שו"ם גאוני בתראי סי'
 כ"ה כשי"א לאור שו"ם מהר"ם מלובלין פעם ראשונה בשנת
 שפ"ט יאל לנגדו בן כ"ה. ויטן שפשוטה זו נחולה היא
 בעיני מכות שבמקור עלמו שהתמירו כזה רוב מפוסקים
 האחרונים. ובפרט לענין שזירח המקור דמ"ל דלא הוי מכה
 כלל עד שקם הכר"פ והראה לדעת דמעה דר"ש שבו"א
 בשו"ם סי' קפ"ח בטור ובי' הוא שזירח המקור וכל הפוסקים
 האחרונים שמפלגים בדיני שזירח המקור אי לטכר הוא
 לא משום מכה רק משום שאין דרך ראי' בכך. ובדורות
 הראשונים כשי"א לאור שו"ם קבלו פסק שרמ"א דמטהר

במכה וקלקול שבמקור עלמו אף בלא פלג וחבורה כל שיהא
 שלא בשעת וספס כאשר עבאר כדרי' בשו"ם כ"ה סי' פ"ד
 וסי' פ"ה אף בשזירח המקור. ומיניו כדרי' בשו"ם כ"ה
 סי' פ"ה שכתב דשרמ"א שחמיר יותר מהכ"י דהכ"י שכתב
 כשי' פ' אס יש לה מכה מולב בשכחה כינונו לטכר במכה
 שא"י שמו"ד אף באשה שאין לה וספס מחמה שיעה הרשכ"א
 והרמב"ם לפי שיטת שב"י מהכרי במכה שבמקור עלמו אפי'
 בלא פלג וחבורה אפי' בשעת וספס. והרמ"א אינו מטהר
 אלא שלא בשעת וספס כדברי שסקי מהר"א לפי שיטת
 שפרד"י והרמ"ם מלובלין ש"ל לא הביא לא דברי הרשכ"א
 ולא דברי הרמב"ם רק שביא ראי' שדרי' גמ' נדב ט"ז
 ונדב סי' דדוקא פלג וחבורה עודאי מו"ד מטהר דם מכה
 היולא מן המקור ומולק על דברי הרמ"א דמטהר מכה
 שבמקור עלמו שלא בשעת וספס מחמה דברי המרדכי וכתב
 על כ"י שלא דק. ויטן שפשוטה גאוני בתראי ס"ב
 בסר"ט סי' קפ"ח ברמו שפוסקים האחרונים רק כמטהר אכני
 מלואים בתקופה סי' כ"ג שחלק עליו מוכרח אני להעתיק כל
 משוטה זו ח"ל:

שאלה כ"ה אשה מניקה שאין לה וספס יש לה מכה
 באותו מקום דסיינו שנטקר מאותו מקום כמו
 החיכת כשר וטובה לה מוחך לפירודור אוחו חסיכה מוליח דם
 וליחה וחינו ידוע אס הוא טקירח המקור עלמו או כשאר
 צני משיים טולה לה מוחך או הפירודור בעלמו נטקר לחוך
 ויורו מוריני דין של אשה זו.

תשובה כבר קבלתי כתבך וי"ארכה לבאר במשנתך
 דדוקא כשיודעת שממנה מוליחה דם הוא דחלין
 במכה. ואני באתי לבאר הכל. גרסינן בפרק הטינוקות דף
 פ"ו בכרייתא דהרוואפ דם מחמה טעמי' כו' ואס יש לה
 מכה בלוחו מקום חלין במכה ונאמנת אשה לומר מכה יש
 לי במקור שממנה הדם יולא דברי רבי רש"י אומר דם
 המכה הבא מהמקור טמא. ורבותינו סידרו על דם פכה
 הבא ממקור שהיא טכור מאי בינייהו אמר עולא מקור מקומו
 טמא איכא בינייהו. ופירש"י דברי רבי הך מלחא לאור
 דנאמנת קאמר רבי אבל רישא כולה ר"ש היא ועל מה שאמר
 עולא מקור מקומו טמא ח"כ לא פירש רש"י כאן כלום אלא
 שכתב כל סיד דף ע"ז אהא דקאמרינן הסם לימא הני טמאי
 באה נמי פליגי דמתן הרוואפ דם מחמה מכה כו' אמר רבינא
 לא דב"ט וספס דרבנן והנה במקור מקומו טמא קא
 מפליגי כו' כו' ופירש"י שם ח"ל מקומו טמא וכל דם הבא
 דרך שם ואפי' אינו דם נדב הוא אב טמואה לטמא אדם
 טומאת ערב ואס נעט במהרות טמאה וככ"ג פרק המפלה
 ריש דף כ"ב אהא דקאמר הסם רש"י דב"ט אין דרכה של
 אשה כו' והנה באשפ טכורש וקור מקומו טמא קא מפליגי
 פי' נמי רש"י לשם דסיינו שממנה טומאת ערב. והנה
 פפ"ז סי' נראה לפוס רביטא דגם כאן פרק טינוקות פירשו
 כן ולא פליגי אלא לענין טומאת ערב וכמו שכתב רוס כ"ה:
וה"ה מו"ם מאיר ז"ל מלובלין שמשוטה סי' קי"א האריך
 לפרש כן פי' בכרייתא זה. והשיג על הכ"י במ"ש סי'
 קפ"ז ביו"ד על מ"ש רבינו ונאמנת אשה לומר מכה יש לי
 באותו מקום כו' ח"ל בכרייתא פלוגתא דרבי ורשב"ג ופסקו
 הפוסקים כדברי דאמר הכי טכ"ל שב"י. וכתב מהר"ם
 כנ"ל דכ"י לא דק דבפרק כל סיד ובפרט טינוקות מטיק
 דלא פליגי אלא במקור מקומו טמא לענין טומאת ערב ולא
 לפנין נדב:

וה"ה נראה דכ"י דייק שפיר והוא לא דק שפיר לכו"י כתב
 ברש"י פרק הטינוקות דדוקא רישא רשב"ג היא. א"ל
 הך מלחא דנאמנת קאמר רבי ולא רשב"ג. ולפי פסק
 מהר"ם ס"ל גם רשב"ג ס"ל דנאמנת והאשה טכורה אלא
 דרשב"ג אמר מלחא אחריתי דמקמא טומאת ערב לכן נראה
 לפס"ד לפרש דרבי ורשב"ג פליגי אס היא טמאה שבעט וס"ק
 נאמנת.

ספיקים לסברה הנכמי' וסיעתו. ועפ"י כמכה בחימה דכריך דמכה שבמקור בלי עקירה ודאי דטולין כשידוע שיואל דם ממנה כו'. אכן כנ"ד שהמחיה כשר נעקר, מלואו מקום כו' והארכה לכאר דכריך ואינו מבין דכרי גם לפי דרך אין טולין כלל בין נעקר המקור לחון ובין אינו נעקר. ולפי מ"ש לפום רביטא משמע מהכ"י כשהמכה היא במקור עלמו ממחא לה פשיטא דאפי' אם אינה נעקר המקור ממקומה כלל נמי ממחא לה אלא דמטעם דר"ש כ"י:

ומה שסקשה כ"ה כנרייתא דפי' מינוקוס אהא דקאמר כהם דאם נמלא דם על ראש המוך כידוע שהוא המקור ולא מן הלדדים לא נמלא דם על המוך כידוע שהוא מן הלדדים כו' וברי משנה שלימה היא בפרק כל סיד נמלא דם כפרוזדור ספיקו טמא שחוקמו מן המקור כרי מבואר דאפילו דם הנמלא בלדדין טמא כי חוקמו מן המקור. ולי נראה דלא קאי' מידי דודאי דם הנמלא כפרוזדור ספיקו טמא שחוקמו טמא מן המקור. אבל מכ"מ בדביקת שפופרת אמרינן אם לא נמלא דם על ראש המוך דלא איכא הוכחה דלא בא המקור דאלו בא המקור כו' נמלא על ראשו ואיכא הוכחה דליכא שום דם כלל במקור. וזה שאמר בידוע שהיא אינה המקור. ויש לכב"א ראי' מהא דאמרינן גבי כהם שנמלא על חלוקה לבד מהמוך למעלה דטורה מטעם דאלו בא המקור היו נמלא גם על בשרה וכמ"ש הטור ביו"ד סי' ק"ל וגם לענין שחלה בו כהם כבעלה ובכ"ה המתעסקים בכמהים אמרינן נמי דאם לא נמלא כהם מטעם זה דאלו בא מהם כהם כו' נמלא גם כהם וסב"ד נמי כנו"ד כדכתבתי:

ברך היואל מדכרינו לענין פסק הלכה דכדייקת שפופרת אם נמלא מכלר ולא נמלא דם כלל בראש המוך פ"כ דלאו המקור בא וטורה. ובעלמא כשנמלא דם מהלדדין ודאי טמאה דחוקמו המקור. ואם יש לה מכה במקור אפילו אם אינה יודעת בודאי שדם יואל ממכה פלוגתא דרבי ורשב"ג ופסקו הפוסקים כרבי דטולין במכה שבמקור כמ"ש כרשב"א שער ד' ואפילו להנכמי' ומרדכי דס"ל כנ"ל דבעינן יודעת בודאי שמכה מו"ד מכ"מ ודאי מודים דאם יש לה וסת קבוע דטולין שלא בשעת ובהם דהוא מדה חכה כמ"ש מהר"א סי' מ"ז (*) ונ"ל כנ"ד שהיא מיניקה ודמיא מחולקין ממנה לגמרי פשיטא דטולין במכה ואפילו אם היא יודעת שהעקירה הוא המקור אפי' אם אינה יודעת שמכה מו"ד כנלע"ד ככתבתי:

היום יום נ' ג' אדר שפ"ט לפ"ק אני אחיד. **הק' שמואל** צבי המכונה הירש בלא"ה כנאון גדול מ"ה יואל שליט"א [וכואו בן הבית]:

(ה) נראה כהדי' מהשוכה זו דעיקר מחלוקת בין מהר"מ וכן כה"ה הוא במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה דהיינו שצורה המקור דעת מהר"מ הוא דהא דגדה ס"ו ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור דמיירי שלא בשעת וסב"ג כ"כ בעינן דוקא פלג וחבורה שודאי מו"ד. דהא כהב דהא דגדה ס"ו והא דגדה ס"ו מיירי בחד טניא וראייתו מדברי הטוס' גדה ס"ו שכתב דרשב"ג לטעמי' בפ' המינוקות וע"כ מהר"ם כהשוכה חולק על מהר"א דמטער שלא בשעת וסת במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה. וכמו על הכ"י שלא דק. וכן כה"ה הראה לדעת דכוונת סב"י הוא דר' ורשב"ג פליגי במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה. ופסקו הפוסקים כרבי. והפוסקים היינו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שכתבו רק דברי רבי ולפי דעתו הרי"ף

ורמב"ם. ורא"ש ס"ל ג"כ דשלא בשעת וסת אף מכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה מטער אם הדם. ולכאוף כהב דשלא בשעת וסת. כל הפוסקים מודים להרמ"א דטלינן במכה שא"י שמו"ד דהיינו מכה שבמקור עלמו לטער דטלינן שהוא דם מכה. כרי מפורש כהדי' בש"ח כ"ה סי' פ"ד ובשרת מהר"מ מלובלין סי' קי"א ובש"ח גאוני בהרא"י דהא דכתב בהרמ"א דשלא בשעת וסת טלינן במכה אפי' אינה יודעת בודאי שמכה מו"ד אפי' יודעת שהדם בא מן המקור כוונת הרמ"א הוא במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה כמו שצ"ל המקור וכוונתו לסתור ולטער בלא ז"ל:

ורא"י בספר אבני מלואים לסקל"ה בהשוכה סי' כ"ג שהביא דברי גאוני בהרא"י ס"ל שהשיג על דבריו מ"ש כפי' הכ"י סי' קפ"ז שכתב על מ"ש הטור ונאמנת אשה לומר. שכתב דבזה פליגי רבי ורשב"ג ופסקו הפוסקים כרבי דאמר כפי' שנוחו כולם דברי בנ"מ גדה ס"ו משמע דלא פליגי רק במקור אי מקומו טמא אכל האשה טורה לט"ע. וגאוני בהרא"י ס"ל. דכהב דכוונת כ"י הוא דברי ורשב"ג פליגי במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה דלרבי דכ"ל מקור מקומו טהור והאשה יש לה חוקת טורה פ"כ אפי' במכה שבמקור עלמו אף שיש בזה ספק דם גדה בנ"מ מחמת חוקת טורה של האשה אמרינן שהוא דם מכה והאשה היא טורה. אבל לרשב"ג דס"ל מקור מקומו טמא והאשה טמאה קומתם טרב פ"כ כיון דיש עליה שם קומתה פ"כ ס"ל דהאשה טמאה קומתה ז' משום דאימרת חוקת טורה שלה כן הוא כוונתו. והאבני מלואים השיג על זה וז"ל שם ובכ"ף משנה פ"ה מאסו"ב כתב ז"ל וכן אשה שראתה דם מחמת מכה שיש לה במקור אפי' שראתה בשעת וסת טורה כו' כן כתב הרשב"א. וכביא ראי' מדמיא פירק כל סיד היראה דם מחמת מכה כו' וטלינן לטקל שארי אומר דם זה מחמת מכה בא ולא נחלקו רבי ורשב"ג בדבר זה עכ"ל כרי שסב"י בעלמו כהב שלא נחלקו רבי ורשב"ג בדבר זה עכ"ל האבני מלואים. והוא פלא דסבר שהוא דברי סב"י ונאמנת הוא לשון הרשב"א בהו"א דף. וגם הכ"י בסור סי' קפ"ז הביא לשון הרשב"א זה ואיט ענין כלל לדברי שפופרת גאוני בהרא"י דהא הרשב"א כתב דבריו על הא דגדה ס"ו היראה דם מחמת מכה וס"ל להרשב"א לפי שיטה סב"י דאף מכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה מטער אם הדם אפי' בשעת וסת. וזה מפורש שם בנ"מ דלא נחלקו רבי ורשב"ג לענין אם האשה טמאה רק דפליגי במקור אי מקומו טמא ובגדה ס"ו כהב דברי רבי ונאמנת אשה לומר מכה יש לי כו' לא גרם הרשב"א במקור כמו בגמ' דינן. רק כהב בפירוש דהא דנאמנת אשה לומר כו' הוא פירוש דרישא הא דאם יש לה מכה ע"ש. ומיירי במכה שבפרוזדור ורישא וסיפא הוא דברי רבי. אבל בהשוכה גאוני בהרא"י כתב דבריו לפי שיטת הרמב"ם ורי"ף ורא"ש דגרסי בגדה ס"ו ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור ופליגי שם ג"כ רבי ורשב"ג במקור אי מקומו טמא. וא"כ קשה פריט למה לי דהא רבי ורשב"ג פליגי כבר בגדה ס"ו במקור אי מקומו טמא. וע"כ כהב גאוני בהרא"י דגדה ס"ו פליגי רבי ורשב"ג במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה דזה מבואר כהדי' דהא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור מיירי שלא בשעת וסת דהא יושבית כנרייתא דרואה דם מח"מ דמיירי ודאי בשלא בשעת וסת כמ"ש בשו"מ שבות יעקב פ"ג סי' פ"א. ופליגי אי האשה טמאה מדה. ולדעת רבי דס"ל מקור מקומו טהור האשה טהורה אף במכה שבמקור עלמו בלא פלג וחבורה אפי' היא יודעת ודאי שהדם בא מן המקור. ועיקר הקו"ב בזה

מלשון רשב"א ע"ש וכן כהנכמי' ס"ל כך דאינה לריכס לידע שזה הדם הוא מהמכה ופמ"י לי על הכ"י סי' קפ"ז ששעש מחלוקת ביניהם דלפע"ד ליכא פלוגתא בזה: **(*) רביה** ולפי מט שהשגתי לפיל כה"ה לריכין עכ"פ לידע שמכה מו"ד לא טולין אף שאיט ידוע שזה הדם ממנה:

וע"כ ס"ל להפעיל לזקק רכונת כ"י ד"י קפ"ז שכתב בהא דנאמנת אשה לומר כו' דפליגי בזב ר"י ורשב"ג דכונתו דפליגי בשלא בשעת וסמ"א דפליגי בפלג ומבורה שבמקור שודאי מו"ד שסמ"א מרגש שזה הדם בא מן המכה כמ"ש לעיל . ולדעת רשב"ג אפי' בפלג ומבורה שודאי מו"ד עמאך גמ' אס' אינה מרגש שזה הדם בא מן המכה :

ובאמת מלינו סגולות שבו בדורות הראשונים קודם ה"ך והס"ל לא החמירו בענינים אלו כל כך . ופסקו בפירוש דברי הרמ"א דס"י קפ"ז סמ"א ה' דשלא בשעת וסמ' מלין במכה שבמקור אפי' שאינו יודע בודאי שמכה מו"ד . וכונת הרמ"א הוא על מכה וקלוקל שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה . ע"י בשו"ת ז"ח ס"י פ"ד ופשוט גאוני בהראי ס"ל . וגדולה מזו מלינו בשו"ת שער אפרים ס"י ע"ו באשה ס"י לה כאב גדול בשעת השמים וראתה דם ממחמת השמים ע"ש שהאר"ך בזה וקרי לזה מכה שא"י שמו"ד . ולפי דעת אדמו"ר הק' בשו"ת ז"ל כו' ס"י קפ"ז בשעת שער אפרים שמפירם לגמרי אף בלא ז"ג אף שזה הלכה פסוקה אלא גדולי הפוסקים דכאב דשעת השמים לא הוי כמכה :

עוד מלינו בשו"ת חינוך בית יהודה ס"י ס"ו שקרי לשבירת המקור מכה שידוע שמו"ד ולא עלה על דעת שום גאון דמכה וקלוקל שבמקור בלא פלג ומבורה לא הוי מכה כלל ואפי' המהר"ם מלובלין דס"ל כדרי' דהא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור מיירי דוקא במכה פלג ומבורה שודאי מו"ד . עכ"ל לא חלק על הרמ"א בפירוש רק כמב' סג' שיש לבטל דין לחלוק על מילוקי דינים המכריזים שהוליא בגאון סג"ל מדברי המרדכי ושי' לפרש דברי המרדכי באופנים אחרים ממה שפירשם בגאון סג"ל כו' עכ"ל . וכונת המהר"ם לחלוק על דברי הרמ"א שם שמחיר לפלוג במכה וקלוקל שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה שלא בשעת וסמ"א למה לגמרי אפי' בלא ז"ג שרין זה טעם מפסקי מהר"א עפ"י שיטת המרדכי דשלא בשעת וסמ"א מחיר המרדכי לחלוק במכה שא"י שמו"ד דסינו מכה שבמקור עלמו . ודעת המהר"ם הוא דהא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור המבורה בנד"ס דמיירי שלא בשעת וסמ"א הכונה דמכה היינו דוקא פלג ומבורה שודאי מו"ד כמ"ש לעיל באריכות . ובן סב"ח בשו"ת גאוני בהראי ס"י כ"ח י"א לנגד מהר"ם והראש לדעת דלא כמו שחשב המהר"ם דהא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור כו' דברי רבי גנד"ס ס"ו שמיירי דוקא בפלג ומבורה שודאי מו"ד אלא דריב"ו רשב"ג פליגי במכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה ופי' זה בכונת כ"י דס"י קפ"ז סג"ל וכיון דהפוסקים הראשונים כמו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש קיבלו להלכה פסוקה דברי רבי והרא"י דלא הביאו כלל דברי רשב"ג וע"כ מזה הוכיח דשלא בשעת וסמ"א כל הפוסקים מודים לדברי הרמ"א דחלין להחיר ולטער במכה שא"י בודאי שמו"ד דהיינו מכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה כמו שצ"ח המקור זכו סיואל מכל דברים סג"ל :

ביאר מחלוקת הש"ך והח"צ עם הרמ"א :

(*) **והנה** עמו סבראמי לדעת צניבור מחלוקת מהר"ם מלובלין עם הרמ"א ובן ה"ב עם מהר"ם מלובלין הוא במכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה בשלא בשעת וסמ"א . כמו"כ נחמד מחלוקת זו אח"כ בין הש"ך והס"ל עם הרמ"א והש"ך . והס"ל לא ראו דברי בן סב"ח שבמכתב גאוני בהראי אף שכתובתו כהכב בשנת שס"ט ופשוט ס"ל כהכב בשנת ת"ס . עכ"ל י"ל דלא נדפס עדיין . ועי' שו"ת ח"ל ס"י מ"ו ששאל עם ע"ד האשה שמחמת קושי לידע טלד לה מולי שלא מכל להטער . ומן אז וסאלה אחר עבילתה ב' או ג' ימים מולתה בחלוקה או כדריקתם כחמים נוטים למראה לעומים ומרגשם כאב וא"ר בשעת השמים . וסרוטאים וכמילד

של פנו"ם אומרים שכתמים אלו באים מהאס"ו . וכנ"ח בחסובה ס"י פ"ה הפלג דסיני דלא אפשר כדריקת כו' דפשיטא דכיון שיש לה מכה מולת במכתה ופסורה לבעלה אפי' שאינה יודעת דמכה מו"ד כו' עכ"ל . וגם יש ללמד להחיר ממה שהכתם הוא כמו חול כו' ויש לדמותו להסובה סג"ל ס"י קל"א אך כמדומה לי שסבב זקני הגאון ז"ל בספר שער אפרים בטלס בפלפולו . דדוקא ברואה דם מח"ם מוליך כו' דאליכ מחסר לפולס משא"כ בשאר נשים וכנ"ד שיש לה חסר ב' או ג' ימים אפשר לומר דמחמירין ע"כ שורף שאלת חכס ע"כ לשון השאלה שאלו מהחכס לבי :

רע"י שו"ת שב יעקב ס"י ל"ז שהביא דברי סג"ל כס"י מ"ו לפנין שבירת המקור שמחמיר בזה משמע כדרי' דשאלת סג"ל ס"י באשה שיש לה שצ"ח המקור . וכן ע"י שו"ת שבות יעקב פ"ב ס"י ע"ה מביא ג"כ דברי שו"ת ח"ל דס"י מ"ו לענין שבירת המקור . ועי' שו"ת שאלות יעקב ח"ב ס"י ע"ג שמביא דשאלת סג"ל אביו כס"י מ"ו מיירי שהמקור הוא במקומו רק שנפחדש בו חולי רפיון הסבב שמוציא דם המקור בלתי מבושל משמע דשאלת סג"ל הוא בזקת שבמקור ובין כך ובין כך שאלת סג"ל ס"י שפי' להאשה מכה במקור עלמו בלא פלג ומבורה :

והשיב על זה סג"ל וז"ל תשובה יודע כח"ר שאף שמפריש טעור ז"ל ס"ל דלפרשבי"א אף שאינה יודעת שמכה מולתה דם ביום פפס אפילו כפי פולין כפי המבורה כדברי"ם הרב פמוס מפ"ד בעיני שפרי אף בכחמים הקלים שמונו בסוף פרק הרואה כח"ר דף ג"ח א"ס יש בה מכה והיא יכולה להגלט ולהוליא דם כפי זה מולת כה . כרי דלא מלין אפי' כח"ר אלא במכה שהיא יכולה להגלט . וא"כ ה"ך פסק ארבעין למימר ברואה ממש שאף כח"ר אנו יודעין א"ס היא יכולה להגלט ולהוליא דם שחולס כפי י"בא בארעא וגיורא בשמי שמי"א . ואם תאמר שאף שאין אנו לריבין לידע שמכה מולתה דם מכל מקום לריבין אנו לידע שיכולה להגלט ולהוליא דם חדא שלא נזכר זה כדברי"ם ז"ל . ועוד וכי ידע ועינה באותו מקום לידע ולהבין בדבר זה בחדרי בטנה . ועוד בפירוש אחר רע"ק לחמיריו בארעא אותן מסתכלין זה בזה מה בדבר קשה בעיניכם שלא אמרו פכמים הרב להחמיר אלא להקל שנאמר כו' דם ולא כח"ר . כרי בפירוש . דברואה ממש אין לנו להקל אפילו ביכולה להגלט שפרי אין זה כח"ר אלא רואה . וע"ש שכתב סג"ל מחמת קושי או כו' :

ביאר קצתים סג"ל לפמ"ש דעיקר מחלוקת סג"ל והש"ך ס"י קפ"ז ס"ק כ' עם הרמ"א הוא במכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה כמו דלקת שבמקור או שבירת המקור . ודעת הרמ"א וכ"י בשעת הרשב"א דהרשב"א מטהר במכה שא"י שמו"ד דסינו מכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה אפי' בשעת וסמ"א להחיר ולטער . וע"כ סמוך עליו הרמ"א עפ"י שיטת המרדכי ופסקי מהר"א להחיר ולטער לכו"ס שלא בשעת וסמ"א וכבר הראתי לדעת דשאלת סג"ל ס"י במכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה או דלקת במקור או שבירת המקור . וע"כ פשיט ביום שאף שמפריש טעור היינו כ"י וסמ"א ס"ל דלפרשבי"א אף שאינה יודעת שמכה מו"ד ביום פפס וככונס דסינו מכה שבמקור עלמו בלא פלג ומבורה אפילו כפי פולין כפי המבורה כדברי"ם . וע"כ הקשה ביום קושי עלומה דברי אפילו בכחמים הקלים בעיני דוקא פלג ומבורה שהיא יכולה להפחם ולהוליא דם . וא"כ ה"ך פסק ארבעין למימר שאף כח"ר מכה שבמקור שאין אנו יודעין א"ס היא יכולה להפחם ולהוליא דם שחולס כה . ואם תאמר שכונת א"י שמכה מו"ד היינו שאין אנו לריבין לידע שמכה מו"ד אבל זה ודאי בעינין שפ"י דוקא פלג ומבורה שיש בה דם של עלמו ויכולה להגלט ולהוליא דם . ועל זה כח"ר פירא שלא נזכר זה כדברי"ם ועוד ופי עיני"ם באותו מקום לידע דבר זה ס"י . ועיקר הקושי של פ"ח דאמר רע"ק דם ולא כח"ר כרי דברואה

שאלות

חתם סופר חיד

ותשובות

ג

והוא כולם המה נחלים בלשון רש"י בתי"א סוף עשר ד' ורצ"י המדרכי פ"ב דעצמ"ו וא"י דע לטעמים ראיתי דברי המחמירים והמקילים ואלך בעקבותיהם ואדרוך במסילותיהם וה' אלקים יעזר לי שלא אכונה בנבלותיהם ולא אכשל בדבריהם ואעתיק לשון רש"י בתי"א אורח צלות —

ודל פעמים שהאשה רואה מגופה וליגט טרשת וזה ימלא בשני עניינים לנד הא' כגון טילא דם בשעת שהיא עושה לרבי' והשני בשעת לה מכה במקור. עולה לרבי' דתקן וכו' השני בשעת לה מכה במקור כילד תניא צ"ב כל היד ב"ז ע"א תרואה דם מממת מכה אפי' בתוך ימי נדחה טהורה דברי רש"י וכו' וקיי"ל כאוקמתא דרבינא דוקחות דרבנן ורין עקן זו טרואה דם אפילו בשעת תמיש אפי' בשעה גיע וקתה עוהרה וטסה בחזקת טהרה ותלינן להקל שאני אומר דם זה מן המכה בא ולא נחלקו רש"י ור' דבדר זה וא"ת והלא בשנים דעלמא חיישי' לעונת הוקת כולה ואע"פ שלא ראתה מנהרצתה את בני ישראל מטומאתה והאיך אתה מחיר את זה שהיא בשעת וקתה שהרי דם לפיכך וי"ל שהיא דרבנן היא ומשום דאפשר למיקס אמילתא אצל הכא ליכא למיקס אמילתא ואין דנין אפשר משא"ל טמא כן אף אתה אוקרה על צעלה לעולם ומסתברא דאפילו אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מן המכה חדא דאין עיניה בין מכה וא"ל לה לידע אלא צדיקת שפופרת כדרך שאמרו צ"ב תיכונות ק"ו ע"א צרואה דם מממת תמיש והתם משמע צוראי צרואה דם מממת מכה אינה לריכה שפופרת דתני' התם תרואה דם מממת תמיש משמשת פעם ראשונה שני' ושלישית וכו' ומאן ואילך לא משמע עד שתצדוק את עלמה כילד צדקת א"ע מציאה שפופרת וכו' ואם יש לה וקת תולה צוקתה ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם הי' דם מכה משונה מוד ראי' אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לה שממנה הדם שותת ויורד אלמא אף בלא צדיקה תולה במכתה דאף בש"ס לה מכה א"ל לה לידע את האל מן המכה אלא צדיקה אלמא מן הקתם היא תולה במכתה והא דקתני נאמנת לומר מכה יש לה שממנה הדם שותת ויורד לאו נאמנת לומר שממנה שותת ויורד קאמר אלא כלפי' שאמר אם יש לה מכה תולה במכתה קאמר שאין אנו לריכים לדעת צבור שיש לה מכה אלא היא עולה מרגשת במכה ובאמנת לומר מכה יש לה שיש שם דם ותולה במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד ובלישא דתוספתא לא מלאתי שממנה הדם שותת ויורד אלא כך שר"י בתוספתא ונאמנת אשה לומר מכה יש לה מן המקור ע"כ ודרך הש"ס כמנה מקומות להוסיף בלשון התוספתא דרך פירוט צעלמא ושוינן כללו הוא גנוף התוספתא ע"ל רש"י ז"ל הציאו צשינו והיפוך צ"ב ק"י קפ"ז: —

הח"ל דרש"י גרס הדם שותת צה' הידיעה משמע דם הידוע של עתה וע"ז דייק הרש"י ולפע"ד זה אי"ל כלל שא"כ שכל דיוקו של רש"י הוא מתיבתה דהם א"כ כשכתב והא דנאמנת אשה לומר מכה יש לה וכו' לאו נאמנת לומר שממנה שותת ויורד קאמר וכו' וק' איך שצקו חיצת הדם שכל עיקר דיוקו ממנו ונקיט שותת ויורד דלא דייק מיני' מידי והכי הו"ל לאו נאמנת לומר שממנה הדם שותת וכו' ועתה דצ"ק חיצת הדם משמע לאו מיני' דייק מידי וא"כ הדרה ק' לריכתא דנימא דברייתא קאמר שממנה דם שותת ויורד זימנין אחריני וע"כ אין מקום לפרש ברש"י כדעת הש"כ והחכם לצי כלל: —

אמנם לפרש כמפורשי הסוד ה"ל ג"כ קשה טובא חדא מה שהקשה ח"ל מלשון רש"י דקאמר ונאמני' לומר מכה יש לה שש"ס דם הרי משמע להדיא שלדיך שתאמר שיש לה מכה שש"ס דם שצדאי ק' לומר שהרש"י כ' כן רק ע"ד פירוט וציאור שאנו אומרים שם יש דם זה הוא דבר שאין הדעת קובלתו כיון שכלטער צו ארתו לדיק ליישב ליטאל טפרי' דש"ס שממנו דם שותת ויורד מה היה לו להוסיף דברים כאלו וכ"כ ח"ל ע"ש עור קשי' לי דקרוק לשון רש"י ומסתברא דאפי' אינה מרגשת ממש שהדם שותת ויורד מה דלא צ"ב צ"ב שאינה מרגשת ממש חיצת ממש"ה הוא מיותר גם מה יפה כמו צ"ב צ"ב שבתוספתא לא נקטי' ליה והש"ס הוסיף ציאור חיצת אלו: — **והגלע"ד** צ"ב דשני מיני מכות יש א' פלע וחצורה ומכה שר"י ואצטעוורת ולמחיים שמדרכס להאקף שם דם וליחא קרוחה וממולה כידוע יש שיפתחו ולא יקתמו לעולם ושכיחי טובא צרגלי' מכות כאלו ומיין השני הוא כאז וחולי' באצ"ר מהאצרים ואין שם דבר כיכר לעין וקורין לו הרועאי' דעמאדסימיוס וכדומה לזה והשתא אומר אני דק"ל לרש"י אין לריכה שחדע שמכתה הוליאה דם צשום פעם כלל שא"כ תלמדך לזה שפופר' אמנם חדע עכ"פ שהמכה הזאת היא מאותן המכות שיש שם דם עכ"פ ולא נאמר שממנה שותת ויורד אלא אי לא ידעת כן אע"פ שמרגשת כאז מ"מ מאן לימא לן שיש שם קצוץ דם כלל דלמא הוא מן המיין השני ה"ל וזהו שהתחיל הרש"י לומר דאפי' אינה מרגשת ממש"ה פי' כריך שחרגיש עכ"פ ותצחון איזה מין מהמכה היא וכ"כ צדרי טהרה צ"ב שחורב-דבר שמואל שהאשה מרגשת את הוא ממין זה מהמכה או לא ע"ש אלא שלא נחית למי"ס והיינו נמי מ"ס ונאמנת לומר מכה יש לה שיש שם דם פי' במכה יש דם אצל אינה יודעת אם יולא ממנו דם ולזה מיימי ראי' לרצונו מתוספתא דתני' קתם מכה ואינו מפרש כלל אי לריכה שחדע שממנה יולא דם צשום פעם או אפי' עתה שותת ממנו וכל כה"ג ה"ל לתוספתא לפרוטי אע"כ דלא צ"ב אלא שחדע שהוא ממין המכה שמוליאה דם צעלמא וזהו פשוט ולא לריך לפרוטי דאיך תתלה במכה שאין דרכה צעלמא להוליא דם והש"ס הוסיף ציאור צעלמא ללא לורך רק לתוספתא. ציאור וא"ש כל דברי רש"י צדקוהו נכון וי"ל דרש"י הלריך לכל זה לפי נקטתו צ"ב שזהו שותת ויורד אצל לפי גי' שלפנינו שממנה דם יולא א"כ אין לריך לשום דוחק שהדם יולא ממנה פי' ממכה כזו דם יולאת וכן י"ל לשון כמה פוסקים ש' מכה שמוליאה דם פי' שהמכה מוליאה ומגדלת דם צעלמא וקרוצים דברים אלו למי"ס ע"ז קסק"י וי"ל ועוד י"ל אם י"ל מכה שרגילים נשים אחרות לראות דם ממכה כזו אע"פ שזו אינה יודעת יש לה לתלות במכה עכ"ל זהו מה ששלט"ר בלשון רש"י ז"ל ציאור ח"ל ב' קרי טהרה קמ"ט צ"ב אמונה שמואל ק"י כ"ג דמסיק כאז אינו כמכה אפי' כמכה שאינה יודעת אם מוליאה דם ולא נקרא מכה אלא צמרגשת צהלוכה או צשייתה או שאר קצרות שיש לה מכה עכ"ל משמע ג"כ דתוכל להרגיש זה והיינו כמי"ס: —

אמנם הגאון ח"ל הקשה ע"ד ק' ע"ז תפגרא א' הא אר"ע גבי כתם אם יכולה מכתה להתגלע ולהוליא דם טהורה וכל זאת ראה תלמידיו מתחללין זה צ"ב עד שאמר להם ר"ע דם ולא כתם משמע דם גמור לא תלינן במכה שיכולה להתגלע וכתם נמי דוקא במכה שיכולה להגלע ולהוליא דם ולא זולת ואיך יאמר הרש"י דתלינן במכה שאינה יודעת אם מוליאה או לאו והנה יש מי שרואה לומר דרש"י נמי לא אמר אלא שלא תתגדש מצעלה שהוא רק דרבנן צעלמא משום שמוס קמוך לוקחתה והוי ליה ככתמים אצל נקיים לריכה וחיימה דמתחלת לשונו של רש"י מבורר דמיידי מדין תורה דמתחיל פעמים שאשה רואה מגופה ואינה חוששת וזה יולא בשני עניינים לנד האחד שילא בשעת שהיא עושה לרבי' והשני בשעת לה מכה במקור וכו' ומבורר דכשרואה כשהיא עושה לריכה טהורה לגמרי ולא לריכה נקיים וא"כ ה"ז צ"ב שיש לה מכה דצדאי מחתא מחתימהו ועוד דהכא צ"ב קאעסיק וצ"ב צשור' לגמרי ולא צהיתר אשה לצעלה דמיני' מיירי לעיל שער צ' ע"ש קס"ו א"י. והתם ה"ל למימר הכי ולא צבאן סוף עשר ד' אע"כ דק"ל דטהורה לגמרי ואפי' נקיים לא לריכה וק' כ"ל והנה לפמ"ש לעיל דגם רש"י נמי לא קאמר אלא במכה שיש בה דם עכ"פ י"ל צב"ל אצל אמת מ"ס צפלתו וז"ל שם מיירי דכבר נתפרסא המכה רק עדיין קרום עלי' כמ"ס

והנה צ"ב כונת הרש"י ה"ל נחלקו אבות העולם הרב"י ור"מ וצ"ח ורוב גדולי האחרונים ק"ל דדעת רש"י לתלות במכה אפי' אינה יודעת כלל שמכתה מוליאה דם צשום אופן וכן משמע לשון המחבר צ"ב ק"י ק"ה אמנם הש"כ שם קקכ"ד בקטו"כ ור"ל כן הוכחתי בספרי וכו' וסם הוכחתי דגם הרש"י בתי"א מורה לזה דלא קאמר אלא שאל שחדע שמרגשת עתה שהדם הוא בא ממכתה אצל לריכה שחדע שמכתה מוליאה דם והר"י והצ"ח הצינו רש"י פליג עכ"ל והחזיק על ידו הגאון צ"ב ק"י (ק"י מ"ו) להציא ראיות ולהצדק בקטו"י על מפרשי העור דמפרשי' דברי רש"י כמפורט והתחילו דבריו מתוך דבריו צמח שלפנינו אי"ה: — **והקשו** עליו א"כ מ"ס רש"י דלא משכחת שחדע שמכתה מוליאה דם אלא ע"י שפופרת מיירי עתה מוליאה דם והקשו הא א"ל לידע צשום אופן דהא מיירי צרייתא בשעת תמיש והוא ז"ל צעלמו הרגיש צזו וכנכס צדחוקים ללייר אופנים שונים ואמר דלרווחא דמלתא נקיט רש"י א' ולא נתקבלו דבריו צ"ב עור ל"ע על דבריו א"כ מה לריך רש"י להוכיח תולה במכתה מיירי שאינה מרגשת עתה צילאת הדם דאי"כ הי' לריכה לזה שפופרת וצבוקור וה"ל א"כ פשיטא מאי קמ"ל דהוי צעלמא אשמעי' דלא כיחוס לטיפה דם נדה המעורב צו מ"מ הכא דמתמת תמיש מיירי ועיקר צריי' לא אתא לאשמעי' אלא שלא תתגדש וצ"ב אפילו אי הי' עמאלה נדה הדוה חיישי' לטפה דם המעורב מ"מ פשיטא שלא תתגדש דהרי מרגשת שהדם יולא מהמכה ואע"כ דמיירי שאינה מרגשת עתה שהדם יולא מהמכה וא"כ לריכה לורך הציא רש"י דאי' משפופרת אלא ש"מ דראיתו של רש"י הי' דלא לריכה שחדע כלל צשום פעם שמכתה מוליאה דם וק' זו ג"כ רמזה באחרונים וי עינן צפלתו אלא שלא פי' כל הלורך: — **תו** קשי' לי טובא על השטות ה"ל מה שהרגיש הח"ל צעלמו דלאי זה לורך דחק הרש"י צמח דמקיים צריי' שממנה דם שותת ויורד וקאמר שהיא רק פי' וציאור שאנו אומרים כן ומ"ע לא פי' צבוקור שממנה דם שותת ויורד כצ"ב פעם אחר ולא עתה וע"ז תי'

כיום באחדות לאמנת ר' ועיניו יהיו נקל לו לבלותם חזיון אבל אמת ראיה ברוחק שה' הברך לתקן את זה אמרה למרדכי לך בנפשי את כל היסורים, להפך צעת הפן שכוונת לעשות פירוד ביניהם אלא לך בנפשי דוקא את כל היסורים לעשות רק כינוס להחפץ ביחד וכושתתפוח לאביהם שבשמים ועיני כח הכינוס האחרות יתבטל הגזירה יאבדו כל אייבי ר'.

זהו ביאור מאמרם ז"ל גלוי וידוע לפני ר' שעתיד הפן לשקול שקלים על ישראל, היינו בתחילה לגזור גזירה להשתחוות לצלם ובוה יפרידם מאחדותם ומאמונתם כדי שעייני יהיו בכוח כללותם חזיון ועיני הקדים הקביה מצות מחצית השקל, אשר מצוה זו כוננתה לסגולת האחרות שכל אחד בינו שוטא רק חצי ומוכרח להצטרפות חבירו ובוה יתאחד הכלל ישראל בלב אחד וכדאי מצות שקלים שמרמז סמל כח האחדות והשלום להגן עליהם שלא ישלשו עליהם שקלים דהמון לכלותם חזיון כי בזמן שישראל הם כלם בלב אחד, או אין אומה ולשון שולטת בהם.

זהו ג"כ כוננת הכתוב כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם, פי' אם תרצה להרים קרן

ר' שמואל ב"ר יונה ראו ענב לזמ ע"ה

שנים למותו, ר"ח אדר א', תשי"א

הוא היה איש חמודות, ותנו כספונג, עושה צדקה וחסד בכל גופו ומאודו. נימוס ודרך ארץ הראה לכל ת"ח שבא אל ביתו.

עליו הווא עבד קשה כדי לתסוך בחוריו ובמשפחתו. לא פעם קרה שבאמצעיו המצומצמים היה עוזר לכל מי שפנה אליו.

חינוך בית חוריו והריון התרדים המביע בו את חותמו, ושומר את מסורת אהוב ומכובד היה על כל אנשי השכונה, ואהוב היה בין הסתריים וכולם הכירוהו כתור איש פשפן, צנוע ועדין הנפש.

חשאי אחריו אשר ובנים מכובדים.

האשת מרת רייזל תחי'; בנו הנכבד אברהם נ"י; בנו הנכבד זושא נ"י; בנו הנכבד צבי הירש נ"י; בנו הנכבד חיים ראובן נ"י; בתו האשה יעמא כלושמיני; בתו האשה ציפה קארפנין.

מכתביו של החזן איש ד"ר משה טאוב

(התקטן)

הוא מר טוב נ"י.

הכבד לבקשך להדיעני, אם השבילים של חם שורופאים נמנחים למותם — במקרה אמורים — אם דרך אותם השבילים זור-ם דם הוסת, או לא?

זהו הוא הטבה שבשעת הפעולה של הנפישות הוסת על ידי אותם כמו דחיקה או תכאה ברוחם הגורם גזילות הדם. [וכפון דם והחול מחמת לידה או הפלגה.] דם הבא מחמת שרש בעור הרחם, שבצדק הדם בא באותו האופן שבא בפצע בשאר הגוף, השנים הראשונים, מצד החלכה הם אוסרים את האשה ומצריכים לה הפסקה של ז' ימים נקיים וסבילה, והדם השלישי טהור. ממכתב כבודי למרדכי שאני היום הבא בפעולה הנפישות איננו דם הוסתות, אבל שאנני אם הדם הוא מסוג השלישי, שאני כאן ענין מיוחד של פצע הרחם וצנורותיה, ולחץ זה התעצב לו לא בכשר שאר הגוף, ג"כ היה מגרה דם, או דם זה הוא מסוג השני המיוחד בטבע הרחם.

ואחתום שלום וברכה, מתנה להשובתם.

א"י א"ש

(התקטן)

לכבוד הרב הגאון פאר הדור, מהר"ר אי"ש קרליץ שליט"א.

שנת מדרד להשיב על שאלת כ"ח על ראשון שנת ועל אחריו אחרון.

בדרך כלל ובתנאים למטרד, מומינים את גישם לשם העברת אויר או גז דרך התצוצי-ת, כי לתוכה אם הן פתוחות או אטומות — הן ימים אחרי גמר הוסת, אפילו אם הוסת לא ממושכת, כלומר — נמשכת יותר מ-5 ימים. לפיכך אין לחשוש לכך, שמכניסים העולה זו דסדוסת אל תוך התצוצרות, כי גם הן כליי המודע מרובה משכרו, כאופן רצוני לכל וכלל והפסדו מרובה משכרו, כאופן רגיל.

לחצוצרות הרחם אינה שוטא קשר ישיר שוטא למה שקוראים, וסתי', הן מבחינת החלכה הן מבחינת הרפואה.

שטסוף הדם נגדם בשעת הפעולה בשל המי-ת צואר הרחם במשיר וגם מכתב הכנסת בור דק אל תוך פי הרחם, — עליו לציון נכש-נפתה מקורה, חרש, חודש, דם הוסת וצויר דרך צואר הרחם ופניו אולם מקור הדם, זהו רק ביחוד חלל גוף הרחם.

ביגשי כבוד והערכה.

המוקד לשרות כ"ח תמיך.

הק' משח בן ברוך שלמה המכני' ד"ר פ"ר פאוב

(התקטן)

א' ויקרא תשי"ז לפ"ק.

לכבוד הרב הגאון עמוד התורה, מהר"ר אי"ש קרליץ שליט"א.

קראתי את מכתבו החשוב של כ"ח ברוב עיון והנני להשיבו כי הדם שבא מחמת פעולה בשעת העברת האויר דרך התצוצרות (צנורות) הרחם, צריך להפנות על המוג השלישי, היינו כדם שבא מתוך פגיעה או תכלה בשאר חלכי הגוף, כפי שפעירותי במכתבי הקודם הדם שבא בשעת הפעולה שאנו דנים עליה, נגדם עיי סבה מוכנית (מלאכותית) גידיא, שבבא מן החוץ, ואין כאן ענין מיוחד של פצע הרחם וספולותיו, ולפיכך יש להטירו מצד הדיון, בדגשי כבוד וזקק.

הק' משח בן ברוך שלמה המכני' ד"ר פ"ר פאוב

יבואו עמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יבואו עמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יבואו עמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יבואו עמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יבואו עמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

יהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו ויהי עמו כעמו

א. א. א. א. א.

הקדמה כללית

הקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית

הקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית

הקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית והקדמה כללית

והוא מלאכה, שכל זמן שמעינה פתוח לא יחכן שנה המלא בעד דם, אבל זו שידענו שמעינה פתוח כל שעה אין רחיקה ונדויקה. נרענע בחפזן מושל כלום.

אבל מה שיש לדון בזה הוא מדין שיש לה מכה וחולין במכתה, ואינינו דבנה רמייה ביה קפיו דבשעה וכהה אין חולין במכה, כבר נהנו בש"ך ובגמ"ל שהיו דברי רמייה רק בחין ידוע שהמכה מוליאה ענה דם, אלא שהמכה מוליאה דם ופעמים, אבל אם המכה מוליאה ענה דם ואין הפסק רק אם יש כאן גם דם נדה, אף בשעת וכהה עבודה, ובנידון דין לפי דברי הרופאים הכעצבות מוליאה דם בודאי בשעת וסת, וא"כ יש להקל אף בשעת וסת, ואין נומר דידון דין גרע פשי כיון דדם הוספה עובר דרך הכעצוב והין כאן דם מכה אלא דם נדה, ש"כ ז"ל דא"כ נפנה עברה מכה צניחה דלמלא דם מוח עובר דרך המכה והלא סומכין על האשה שמרגשת במכה ולא אמרו חכמים להקור כרופאים אם דם מוח עובר דרך המכה אלא ודאי כל שהעורק פלוג ומוכה אין דרך ראי' בכך ושהורה.

אמנם הטעם שכתבו חו"ע"ו אי דבשעת וסתה לא שריין לה צניחה מרגשת שדם זה מן המקור הוא משום דא"כ שריין לה נעולת חו"ע"ו, וכוונתה דלא אמרו אלה והחיה דרבנן אלא אי אפשר שאשה תבא מסולקה דמים לעולם חו"ע"ו דאורייתא שאשה חייבה מסולקת דמים אלא שאין לנו שיעורא צור, ולפיכך כל שהידון נעונית רבות אי אפשר להקל אף בוסת אהד, ומטעם זה יש לאכור גם בנידון דין שאם נעבר בשעת וסת נעבר לעולם חו"ע"ו ועוד מראה דלף דם הגדות העובר דרך המכה בשעת וסת מקרי דרך ראי' ודוקא דדם שגולא המכה לא היה צד מקרי שנה דרך ראי', וכיו דמדיון וסתות דרבנן אפשר לעבר וכה אחד ולחלות שדם כל עכשו רק מחמת סיבת המכה ונה מחמת הוסת מי"מ א"ל לעבר לעולם.

[והנה] למשי"כ טעם החי' לשני עניינים, שאם הראה בוסתות רבות אי אפשר לעבר כל בוסתות מן הדיון, ולפיכך אין לעבר אף וסת אחד, דכין עתה דלף אם מרגשת שהמכה מוליאה דם מי"מ אי אפשר לעבר בכך וסתות רבות ולבולט אלא וסת אחד או שנים שאין זה סילוק דמים, אבל אם עברו ג' עונות וכלל בוסתות רחבה וברגיש במכה עמאה, וריכיה ז"ל ועצילה ואחר העצילה תחזור לחלות במכה ג' וסתות ולא בועיל מה שמרגשת ממכה מוליאה דם אלא נעבר עכשו, שאין כאן ידון אחד לעולם דלמלא לוסת כהנא לא תרגיש שמכתה מוליאה דם.]

אמנם היכא שהידון לעולם שכתבו חו"ע"ו דלא הלין במכתה בוסתה שצריך ז"ל ועצילה אבל אם אי אפשר לה לעבר נעמה יש לדון אי אחרי עברו ימי וסתה הדריין לחלות במכה וגמשה צו"ע, ולגאורא לא שייך לחלות במכה כל שכבר היא עמאה נדה שהרי מנולר נדה ס"ח אי דורה שלא הפסיקה בעברה בשנינו שלב אפי' נדקה אח"כ ומלאכה עבודה הרי היא ספק זכר אלהם דכל שמעינה פתוח הרי הוא ספק מן הדיון עד שהנדוק וחדע שהסחס מעינה, וככל שיש לה מכה נכח דיש לחלות במכה מי"מ אין כאן הפסק עברה ואין לנו נידור שנסחס מעין הגדות, אמנם י"ל דכל שיש לה וסת חוששת ימי וסתה ואח"כ חולה במכתה כדאמר ע"ז ג' דנעלב מחשבו ימי וסתה וצ"ל ע"כ, אלמלא דרוז גמור הוא לסמוך עליו וכבר הביא ח"י"י מכלן ראי' דכל שוסתה נמשך ימים ידועים א"ל הפסק עברה וסוגיא דנדה ס"ח אי י"ל נאשה שאין לה וסת או שהמעינה רחיקה יותר מברגלה וכמשי"כ לקי ס"ח ז"ל, ומשי"כ בגרסי"ל דלא סומכין ע"ה אלא בספק רחוקה צ"ע דהא בגמ' שם לא דנו רק אי אפשר למסמך לחזקה דודאי ענבל ושקלו וערו בגמ' שם אי סומכין ע"ה אף בודאי רחוקה ואם איתא דחסר כאן הפסק עברה איך יחכן להחיר בודאי רחוקה, אלא ודאי רוב גמור הוא וסומכין עליו אף בודאי רחוקה, ואף לדברי בגרסי"ל דה"ל כיון ספק רחוקה שהרי ספק דם מכה הוא אלא שמכה רוב נשים שריין מלי' אחין ענה מכני שפיר רוב על הרגל הוסת.

ויש לחמוה על מה שכתב הרשב"א בזה סימן קפ"ז ולכן מיקולין אפי' בשעת וסתה משום שאי אפשר דל"ג אהה אוסרה לעולם, ולמה לא העבול וכהה מוהרת ומשמע דפת רשב"א שא"ל נעבר עלי הפסק עברה.

ואף אם יניחא דמחשבוין ימי וסתה וחשיב הפסק עברה אכתי יש לדון לדין דיש לן חומרי זכר, ובזכר בעינן נדויקה אהת, לר"ז נדה ס"ט אי חו"ע"ו ולר"ח ס"ב ג' נדויקות והכל ניכר נדויקה והפסק דלף אם נדקה אי חו"ע"ו ונאמנע רחוקה הפק מן המכה ספק מן המקור לא מקרי בפירש אף שכן דכין חו"ע"ו במכתה מי"מ בעולה לה נדויקה וכשי"כ למ"ד בעינן ספורים בפנינו ובכ"י ס"ח קל"ו הכיח מהמירין כר"ח שם דבעינן ספורים בפנינו, ומיכו י"ל כיון דכל פיקרו שאין אלו חולין במכתה משום דדרך אשה נראות דכין עתה שאין חוששין רק לנדה ולא לנדה שאם אהה כל נומר שהיא צימי זכר דכין עתה נחלת במכה והלכך אין כאן מקור להחמיר משום זכר.

כ"י ע"ז ס"ח קפ"ח סק"ב דמטעם דר"ש עבודה אף בשעת וסתה וכן משמע דר"ש עבודה לעולם ואי כיון שצנר וסתה היא חבורה לעולם ולא הכיירה רק פעם אחת עד הוסת היו הפוסקים מפרשים בדבר, וגם משמע דחולי זה התמיד נאשה ולא היתה יכולה לעבר, וא"כ ע"כ מוכח כדברי ח"י"י דלף בשעת וסתה עבודה אלא שצריך טעם למה עבודה בשעת וסתה נכח דכנא כיון כמרגשת שהמכה מוליאה דם מי"מ כהנא נעונו רחיקה בכך ואם נאח נכתירה כלה היא מותרת לעולה, והוא ממש ידון דיון, ונראה דכיון דדם הגדות יולאין כאן שפיר י"ל דנעולה לה וסת דידה דכיון דמחמטעין דמה ע"י בגרה דם הגדות דרך המכה שוב אינה רוחה כלל בדרך כרואות ואין חוששין לוכתה ואין דברי החו"ע"ו אי אלא בדם היואל מצטר המקור ולא בדם נדות וכ"ז טעם ע"ז.

והנה בנידון אם מתחלה היא רוחה בשפ"כ ואח"כ מחמטע אף אם השפע י"ב יום יש מקום להקל ע"פ דברי ח"י"י, בנדרוף נהשוז ימי וסתה ולמטה ז"ל ולעבול יש כאן לירוף דעת הרמב"ם! והרשב"א דמחירין לחלות במכה אף בשעת וסתה כמבואר בכ"י סימן קפ"ז, אמנם כל זה אם אחר עצילה עדיין דמיה מושטעיס אבל אם עבר נראות בשפע יש לחוש ששינתה וסתה וא"ל להשיב ימי וסתה וקשה לסמוך מחמת מכה לחוד, אף שכדעת נוסח להקל.

כתב בגליון רש"י בשם ח' חכ"י דאפי' שופעת חלין במכה ונראה ראי' לה ממה דמטכרין אפילו בשעת וסת, ואין לומר דאיירי צניחה שופעת, אכתי חקקה משי"כ הראשונים דבשעת וסת אין מטכרין דא"כ לעולם תבא עבודה, ואם איתא דבשופעת אין חולין במכה כלה תבא עמאה בשעת וסתה כשתראה בדרך כרואין. **משי"כ** רמי"א סימן קפ"ז דכאין לה וסת קצוב בעינן שתבא המכה מוליאה דם, אין ד"ל אלא ברואה מ"ח אבל נשאר רחוקה נראה דנאשה שאין לה וסת אין חולין אף צידעה שמכתה מוליאה דם דא"כ תטכרנה לעולם וכמשי"כ הראשונים ז"ל בשעת וסתה, ומדברי הרמ"א בזה"ל ובד"מ לא משמע כן וז"ע.

בכ"י ס"ח הביא ק"י הח"ל על הרשב"א שמיקול אף בחין ידוע שהמכה מוליאה דם מכה דתק נדה נ"ח ג' במכה שיכולה להחליל דדוקא בכחמים דרבנן מיקולין אבל לא ברא"ה וחמורה מה ענין זה לבאן החס כבר חיתה המכה וידוע שאינה מוליאה כבר דם ולכך לא עלתה ע"ד האשה כשאלנה לחלות בזה וכמו שהשיב בן ותיבה ופירוש ותיבה שכבר אין עכשו מכה, ומשני שעדיין מקום כנרפא רפח ונדחק חזק אפשר להוליח דם חלב כה ר"ע בכחמים אבל לא ברא"ה ככ"ג, אבל הכל בנידון במכה ערי ואין ספק שסחמו יש צפיה דם אלא שאינה מוחזקת לשפע דם לחון שימלא צפרחודור הולת דם מכתה וצ"ל הק"ל כרשב"א כיון שיש במכה דם חולין שחל כדם לחון.

בכ"י שם חתך כדברי הרמ"א סימן קפ"ז דספק מן הצדדין ספק מן המקור מן המכה כיון ס"ח ודלא בש"ך, ואינו שוכן דל"ן ס"ח אלא צניחה מאורעות ותידות להיתר מלאיסור אבל כאן אין כלל

כן מוילוח דם בעמנו אלא שהוסח מחבל על ידיהן, ככל חלב האשכ עמאכ.

ונתבאר דבר זה בחת"ם יו"ד סי' קמ"ב, כי הכה לפי דעת כצ"י וד"מ ועוד פוסקים ס"ל להרשב"א להחיר אפי' במכה שאין ידוע שמוילוח דם, וכתב עלה החת"ם ח"ל והנלע"ד בזה דשני מיני מכות יש א' פלע והצורה ומכה טריה ואצטעויות ולמחיס שדרכם להאסף שם דם וליחה חמאה וסרוחה כידוע ויש שיפתחו ולא יסתמו לעולם ושכיחי טובא ברגלים מכות כאלה ומין השני הוא כאב וחולי באבר מן האברים ואין שם דבר יוכר לעין וקורין לו כרופאים רעמאדימום וכדומה לזה והשתחא אומר אי דס"ל להרשב"א דלוינה נריכה שדע שמתכה בוילוח דם בשום פעם כלל אמנם הדע עכ"פ שהמכה הזאת היא מאותן המכות שיש שם דם עכ"פ ואז נאמר שממכה שזאת ויורד אבל אי לא ידעה כן מאן לימא לן שיש שם קיבוץ דם כלל דילמא הוא מן המין השני כ"ל חכו שהתחיל הרשב"א לומר דאפי' אינה מרגשת ממש פ"י שרריך שחרגיש עכ"פ ותבוחן איה מין מהמכה הוא עכ"ל, ויש רק להוסיף הכבר על דברי החת"ם שלא רק כאב הנקרא רעמאדימום שאין שם שום דבר יוכר אלא חולי גרידא אין בו שום ד' לתלות שמוילוח דם, אלא יש גם שהיא מכה ממש, כגון שיש מכה ויפוח בתוך השריר של האם ויש נורף לסלק המכה על ידי ניתוח, ובכל זאת אין מכה זו מוילוח דם בשום אופן, רק שכל עוד המכה נכ סדרי הוסח מבולבלים אלא ויש בה ריבוי דמים וגם מולאת כתמים כרבה, ודם כזה אינו דם מכה אלא דם נדות, ובכגון הא האשכ עמאכ.

והענין אשר עשרה בני אדם קבלו עליהם תענית זה לא ידע מזה, ואח"כ נלע"פ למקום אחד ורואים לקרות ויחל, בודאי כת"ב עב הורה שבכגון הא אין להם לקרות ויחל, כי דיום כיחידים שמתענים, וגם בכ"ג אין הש"ץ אומר ענו, אלא כל יחיד ויחיד אומר ענו לעמנו. וגדולה מזו מבואר בל"ח סי' תקס"ז סעי' ב' שאפי' עשרה מתענים בצירוף מתחלת קבלת התענית, אין דנין אותו התענית לצור לקריאת ויחל וישאמר הש"ץ ענו בין גואל לרופא, אלא אי"כ הכבוד גזרו התענית על כל ארץ שלא תבא או בתענית שהצבור מתענים מלד המנהג כגון בכ"ג וערב ראש חדש, וגם זה עומד קלה בקשיא אלא שהרא"ש ישב הדבר כמו שכתב מרן שם. ואפי' בתענית שגזרו הצבור לתשובה ולא לשום נורף, מובאים שם שתי דעות אם לדוני בתענית לצבור, ויש בזה חילוקי מנהגים כמבואר שם.

ואף דאיתא שם דלכולי עלמא אומר הש"ץ ענו בשומע תפלה, ביינו דוקא בגוונא שהוא תענית לצבור אלא שאינו לנורף כי אם לשוב בהשוכה, אבל תענית יחידים ממש אלא שחדמנו עשרה למקום אחד, נראה שאין מקום לש"ץ לומר ענו אפי' בשומע תפלה. וכמוכן כל אלה הדברים אמרים בתענית יחידים שבמקרה חדמנו עשרה למקום אחד, אבל בתענית שגזרו הצבור או בכ"ג, אפי' שהמנהג שכל אחד מקבל התענית וכדברי מרן סי' תקס"ג סעי' י"ב בשם יש אומרים, אכן אין הקבלה ליעובא וכדברי מרן בשיעור ראשונה

שם, בכ"ג נראה פשוט דאם חדמנו עשרה מתענית למקום אחד אפי' שלא ידעו מתחלה זה מזה, יש להם לקרוא ויחל, וגם הש"ץ יש לו לומר ענו בין גואל לרופא. והגני בזה דורש שלטנו תמיד ומכרך אותו בכל טוב סלה. L

סימן קכט

ב"ה יום ה' ר"ח ניסן תשל"ז לפ"ק לנגדן תצ"א
לכ"ב ידידי הרבני המופלג מריה יעקב ווארהאפטיג
הר"י.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אודות מכות גילוח עלתקפריה שנחשור ע"י בנו בחזרה מבישיב בין הזמנים לעיין בגדולי האחרונים נודע ביכודה, חת"ם, חזון איש ועוד, ואחר בעיין חשש לחומר האיסור ושאל להורות לו הלכה למעשה.

הנה לגלח הזקן במספרים הכיחור פשוט בקידושין דף ל"ז ע"ג, והעטם כי החורכ לא אסריה בזקן אלא גילוח שיש בו השחחה, וגילוח במספרים אפי' שזכ נקרא גילוח אין זה השחחה. כי השערות נחטבו על ידי ששני חידודי המספרים נפגשים זה בזה, וכרי נשאר מן שרש השערות כעובי הברזל התחתון. ואף במספרים כעין חער לא החכר שום אומר צו"ד סי' קפ"א, וכנראה העטם הוא דגם מספרים כעין חער נשאר משבו מן השער סמוך לנשר, ואין זה גילוח שיש בו השחחה. ואפי' דלפי שיטת החו"ס והרא"ש יש איסור בפלות הראש גם במספרים כעין חער, מ"מ מודי דנפלות הזקן אין איסור במספרים כעין חער כמבואר צו"ד סי' קפ"א.

אכן החתם סופר בחלק יו"ד סי' קל"ט וק"מ נוטה לומר אשר מה שאנו אוסרים מספרים כעין חער בפלות הראש, אינו משום דעת הרא"ש שאסור בפלות הראש מה שאינו אסור בזקן, אלא דפי"ח לן כדעת בגליון במ"ס שבוטות מוצא בתה"ד סי' ר"כ וגם בבית יוסף סי' קפ"א בב"ב שגם בפלות הזקן אסור מספרים כעין חער, ואנו מוששין לדעה זו אף שלא הוזכרה בשלחן ערוך.

ועל פי זה, רצום מן היראים בהוגרי אשר נכחו בהסרת הזקן, וחס מלד עלמם ב"י די להם מכות גילוח מספר נול, וכי קשה להם הסירוחן שצמם בגילוח, מכל מקום העדיפו סס בגילוח על המכונית מספר נול, משום שחששו לדברי החת"ם שאנו אוסרים מספרים כעין חער. והנה מכות בגילוח האלעקטרית שנתחדשה בכיום היא גרועה יותר ויותר ממכונית מספר נול בעובדה על ידי תנועת כיד, ויש מקום לומר שאין זו מספרים כעין חער, אלא חער ממש. הדע שברי גם נכריס שכיו מתגלחים תמיד בחער, כשליכו כיום החער אחרי גום, ומתגלחים במכונית גילוח אלעקטרית. ויש מקום לומר שגם בלי דברי החת"ם בני

הנהגה לענין גראה להורות ליתור פניו שאין זו ראיית נורמליות ובענין פניו שחם גיאם לעין בפי פניה, לכן יש להחשיב זאת כמו גם מטמא פניה ולא משנה בה מה שנוהגת אמר כי יתכן שאחרי הנהגה שפוצה וזו היא באמת הנהגה לדת גורם.

והחלי דברי פמה שפצתי בשנית ובר שפאל למתיישב אבות ויל מי ציא שחשיב אורות מורדות שומים ומחורים המתיישב במקור עצמי דין פמה לדם, תעתי שמי דברי תרופאים בחיוריו אוניו המוסק את המינות העצמיות להם הוא תעתי דברי הנהגות רש אשוא בה פנת מיעוק לתעתי חלוק בין דם המנה לבין דם הירואה שמה לעצב ריבוינו יתיה בדם הנהגות גופה כאלו מיסוק פקוד בתי לונת מעת לעת ומספרית לעינית אחיה כמו די יחשב קיום החולק הזה לומר שמה פמה המדעות תבואות שמה בני המפע היתה להסדור או תוספת ריבוינו הנהגות המועדק בשטר להסדור גיב צעור הנהגה זה ולא מצינו שחילוק בה רבוינו ויל שמה בן כל דם פמה היה אומר שמה כיון שאי אומר שבנו זה לצמנם הבחינה כדרי אדם, וצריכים אנו לומר שאינו מסמ מן הנהגה אלא הוים הוציא משמיות המדר המפוקר עצמו בירושלם כירד המפע שכן הנהגות הנהגות כדוריש שפאל גופה מרד גירואה כוים, בבשרה ער שתיניש בשמרה יעי.ש, וצוינו בקצהה גם כדוריש מן קפיז סיב גינץ.

דין אשוא מדברי המורי"ש אבות ויל גם אל כנון נידוננו, ולא משנה בה מה שפוצה אומר שיוכח שמה בן בה גיב שפצתי המדע שגורם לדם הנהגות מבינורו כמו פמה, תמה מיתה הנהגות המצטוותי סיבמיות כמו פמה, לענין שריינין אלה תעקרים נורמליות ולא על פני שמה דם, ואם כן אין זו ראייה מחמקור פניו שיש לה סיבה אחת הנהגה לזה, היא המשיינין תעקרים סיבמיותו שהנהגות כבוד הנהגות, אשר דין פמה לזה.

כן בעקוד היתה בחון איש"י גרה מי"א גיב ראי אכל מה שיש לזה, שפוצה אורות אשה שלטי דברי המוסקם את דם הנהגות, המכין לעני דברי תרופאים תעקרות מציאות דם בראי בשעת מות, איכ"י יש להלך און בשעת מות מדין שיש לה פמה תוליד בפניה ומתיישב וכוחב ויל, ואון לומר דנדון דין גרע פמה אלא דם נוסח עובר דרך העצבות ואין כאן דם פמה בבירא גרוע דם הנהגות עובר דרך המכה, והלא סומכין על המשע שפוצה פמה ולא אפרו המכים להקור ברופאים אם דם הנהגות עובר דרך המכה אלא ראי כל

השקוד פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

הרי לנו שום הנהגות ויל מן מדין לביטע כנון דא שוכבו הדיב שפאל, דדברי תרופאים בה לא מעלין ולא מורידין, ולא משנה אם דם הנהגות עובר דרך המכה, כי כל שתקוד פניו וממת אין דרך ראיית בכר המשיינין ואיכ"י הוים גם בנדון אשוי"ש בנין המכין המכין המשיינין תעקרים סיבמיותו שהנהגות כבוד הנהגות, אשר דין פמה לזה.

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

הנהגות פני-ל, ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

אשר דם הנהגות עובר דרך, כי כל ששתמה פוצה ומכה אין דרך ראיית בכר והנהגות פני-ל. ש"ת ספר

שלא מחלק הספוגי של החתם, שלא נברא ברחם והתגשה, וכו', לברך שהחתם דחפו להדם שיצא. אלא שיצא מכותל בית הודם (וכלשונו של ה"ש הל"ל), ובהו מעולם לא נחלקו התנאים.

ברוך הבא ראשו ורובו במים שאובים

סימן כ"א

שגורו על הבא דו"ד במים שאובים לאחר טיבול, משום שהיו אומרים לא אלו משהים אלא מים משהים, ורש"י ז"ל פירש החם, הבא דו"ד במים שאובים, כי ביום של טבילה וכו', הרי שרש"י מחלק בין טהור הבא דו"ד במים שאובים, שנטמא (מדרכנו) — לתרומה וקדושים (קן מכאן ולהבא, לכך סביר יום הבא דו"ד במים שאובים, שהחזיל ואין טהרתו של הטובל נגמרת עד הערב שמש, אם בא דו"ד שאובים כי ביום חשוד (מדרכנו) כאילו לא טבל בכלל, וטומאתו אינה רק מכאן ולהבא, ולפיכך יש דיעות בראשונים שטומאתו זו (מ"ח דבר) נותרה אפילו לגבי נדה לבעלה.

ואם נצרך שתי חומרות הללו, האי של ר"י, שהשקה אינה מועלת להפקיע שם שאובים מעל המים, וה"י מהראב"י ז"ל ורבו שבי"ט עפ"י דברי רש"י פ"ק דשבת, שטבוי"ה הבא דו"ד במים שאובים פקעה טבילתו למפרע, יוצא רשפי מוכבני ג"י רש"י בהן מימרא דרב, דהביה מלאה מים שנופלה לים הגדול, שהטובל שם לא עלתה לו טבילה, וכאמרו פשט"א דעלתה לו טבילה מדאורייתא, אלא שחומיי"ה לאחר גמר טבילתו (בעודו טבוי"ה) הרי הוא כא דו"ד במים שאובים, ופקעה (מדרכנו) טבילתו למפרע.

וכפי א"י (ת"א ס"י חשגי"ה אות ג, וחשגי"ה אות ג) הובאה דיעה המחלקת בטבוי"ה גופא בין הבא דו"ד במים שאובים, לכך שנופלו על דו"ד מים שאובים. רעיקת הגזירה היתה מפני שבהחלתה היו טובלין בני מערות מנוסין וסרוחנים, והיו נוחנים עליהם מים שאובים (גמי שבת שמה), ועל כן יש מקום להחמיר יותר בנפלו על דו"ד (כנזן בשואע"ד) מאשר בבא דו"ד (כנזן כפעע"ה).

מ"ח תהייל סעסר

ואיצ"ל רטומא בית החתרים היא (כלומר, והיא) אפשר לומר שדם העובר דרך המקור מקי"ט בנוגע במקור), שמה הבא הלאמ"ס הוא.

והנה מחלקת זו הובאה במ"ט בעוד כמה מקומות, כגון בפי הינוקת (ע"א), האשה שמתה וצאה ממנה רביעיית דם, מאחר שענקי הדם להם לאחר מיתה, לאו דוואה היא, ואעפ"י, למ"ד מקור המכונה טמא, יהי הדם אב הטומאה. וכן פסק הרמב"ם (הל' מטמא משכב ומישב פ"ד ה"ט"ז) שמקור מקומו טמא, ובחשו' הנוכ"י ביאר היאך שר"י נוגע לריגא בין לענין הקלה בס"ס בראיה דם מ"ח (ערמ"א ליי"ד ס"י קפ"ז ס"ה, ובפ"ח שמה ס"ק כ"ח), ובין לענין גזרת כחמים בדרך שאינו מקי"ט (ע"י פ"ח לפי מהל' איסורי ביאה ה"ד) שהאשה כותב (פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ד) שהאשה הוראה דם מחמת מכה שהיא טהורה והדם טהור, ואילו בנמי (טו) מברא דלמ"ד מקור מקי"ט, בוראה דם מחמת מכה האשה טהורה והדם טמא, והרמב"ם הלא פסק שמקור מקי"ט.

וכבר עמד על זה בסודי טהרה (נדה ס"ז), וכתב שהר"ם חולק ארש"י ותוס' ולא הבין שמכא מגע בית המטרים הוא זה שהדם מרטמא מחמת הרוחם, וכאילו הרוחם דינו כאבי אבות הטומאה, וכל הדם שנוגע בו נעשה לאב הטומאה, אלא שגוד דין זה כי הוא, שכל הדם הוברא תוך המקור (החלק הספוגי שבוהם, כהגדרת החו"מ"א), אע"פ שלא יצא מגופה באופן של ראייה (המטמאה להאשה), דינו כאב הטומאה. משא"כ כדם מכה, שהוא מכותל בית החתם, ולאן תולדה דרוחם הוא, כהא ס"ל להרמב"ם דאין זה בכלל הדין של מקור מקי"ט.

ואף שיישב הוב בעל סודי טהרה את הסיחיה שביד פסקי הרמב"ם, עדיין צריכים ליישב את הסיחיה שביד הרמב"ם והגמי, ועפ"י דרך האפנת פננת הניל יש מקום לחלק ולומר, דביש לה מכה בכני מניה (כדברי רש"י שמה) הנוגעת לכך שיצא דם מהחלק הספוגי של החתם, כזה הוא שנתחלק התנאים (אם מקור מקי"ט), דהו דם מן המקור שיצא שלא באופן של ראייה, והגדרת ראייה

ג. בהגדרת ראייה

ועי"ש עור בצפנת פננת, שבהגדרת לידה, רבעיני שדחויפת הולד לחוץ תהי' מכה חותם, כך הגדרת ראייה (לדיני נדה), רבעיני שהחתם ידחוק את הדם לחוץ, וביש מכה בכני מעיים שגורמת להדם לצאת, אף שהוא ממש דם מן המקור, ודינו לטמא כאב הטומאה [וכדקיי"ל לדינא דמקור מקורו טמא], מכ"מ אין כאן ראייה, ואין האשה טמאה מן החוזה. דבר ראייה היינו היכא שגורחתם רחף את הדם לצאת לחוץ. ואין לפי פשוטו הי' נראה שמדרכנו עכ"פ אשה זו טמאה ואסורה לבעלה, כדן ראייה בלי הדיגשה, כאשר יחבאו. ונ"מ לדינא כזה לאשה שירצא דם ממקורה — מן החלק הספוגי שבו — מחמת פאליפיסי, שאין חותם דוחף את הדם ההוא לצאת, אך דם זה מן המקור הוא, ועפ"י פשוטו דינו כחם, לטמא מדרכנו. [ועי"ש מש"כ בהשו"ע צ"ח אליעזר ביה"ל].

ועפ"י הגדרת הגאון בעל צפנת פננת את ענין ההודגשה, דהו ככ"י לקבע שהרוחם דחף את הדם לחוץ, דכלא"ה אין כאן דין ראייה (מן החוזה), ולפי דבריו הי' נראה אולי להוסיף, שכ"ס דרכי תשובה כבר עורר את השאלה, דכוה"ז הרבה נשים אומרות שברוב פעמים אין לחן הדיגשה של כלום, דאטו נמא דאינו אלא נודה דרכנו, ולפי דרכי של הגאון בעל צ"ע אולי י"ל דכל שאנו יודעים שזוהי ראייה הרגילה החזרית של הדם הבא בוראי מן המקור, ואין אצלנו שום ספק שהרוחם דחפו להדם הזה לחוץ, שריינה כנרה דאורייתא, אע"פ ששלמשה לא היוה לה שום הדיגשה. דענין זה דהודגשה הוא רק לברך שהרוחם דחפו להם הוה לחוץ. ל

ג. ב' סוגי דם מחמת מכה
בנמי נדה (טו) נחלקו התנאים בראיה דם מחמת מכה אם יש על הדם דין אב הטומאה או לא, דהאשה ודאי טהורה היא, דאין כאן ראייה, ומבאר שם בגמי שקודרת מחלקותם היא אם מקור מקומו טמא או לא. ופרש"י שמה, וכל דם הבא דרך שם, ואפילו אינו דם נדה, הויה אב הטומאה לטמא ארם טומאת ערב וכו'. ועי"ש בתוס',

נשמת אברהם

מציאה דם, אלא המכה גורמת שזוטה מבלבל ורואה גם שלא בשעת וסתה, אבל דם בא מן המקור והאשה טמאה, עכ"ל.
 לעומת זאת כותב החו"מ⁷: ע"ד אשה שלפי דברי הרופא - יש לה אבטובעות במקורה כפיות העורקים המונקים את דם הנרות, ולפיכך אינן נסתמים לעולם ובראשית הימים של הוסת היא שופעת ואח"כ מתמעט אבל אין לה טהרה לעולם גם ימים ששופעת נכנסת תוך ימי זיבה, וכי' אבל מה שיש לדון כזה הוא מדין שיש לה מכה ותולד במכתה, ואע"ז דכתב רמ"א סי' קפז דבשעת וסתה אין תולד במכה, כבר כתבו הש"ך והגרי"א שאין דברי הרמ"א רק באין ידוע שהמכה מוציאה עתה דם, אלא שהמכה מוציאה עתה דם ואין הספק רק אם יש כאן גם דם נדה, אף בשעת וסתה טהורה. ובנידון דידן, לפי דברי הרופאים האבטובעות מוציאת דם כודאי בשעת וסת, וא"כ יש להקל אף בשעת וסת זכר, ע"ש. והנה בהנידון אם מתחלה היא רואה בשפע ואח"כ מתמעט אף אם השפע י"ב יום, יש מקום להקל ע"פ דברי הש"ך, בצירוף לחשוב ימי וסתה ולמנות ז"ע ולטבול ויש כאן צירוף דעת הרמב"ם והרשב"א דמתירין לחלות במכה אף בשעת וסתה כמבואר בב"י סי' קפז וכי'. וממשיך (ד"ה אבל): ואין לומר דנידון גרע טפי כיון דדם הוסת עובר דרך

צינונים והערות

(7) י"ד סי' פא.

נשמת אברהם

מכותלי הרחם. גם לפני זמן זה, אם יש דימום הסיכוי הוא גבוה מאד שהדימום בא מהשליה עקב פגם בכלי הדם משנית למיקומה הלא רגילה. אם כן לכאורה הדם הוא דם מכה והאשה טהורה⁴. וכן כתב לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א. וכן אמר לי הגרי"ש אלישיב שליט"א שאם ברור לרופאים שהדם בא מהשליה או מדובר על דם מכה והיא טהורה.
 2. דימום עקב הפרדת השליה. אשה שדיממה בזמן הריון ובאולטרה-סאונד סימנים של הפרדה של השליה מהרחם נחשבת כמתחילה להפיל וטמאה, על אף שהדימום מפסיק אח"כ וההריון ממשיך באופן תקין⁵. וכן שמעתי ממו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א.

צינונים והערות

(4) ראה בפיסקא הקודמת בשם הגרי"י אויערבאך זצ"ל. (5) ראה סי' קצד סי' א ו-ב. (6) סי' קכ. (7) ראה בפיסקא הקודמת בשם הגרי"י אויערבאך זצ"ל.

נשמת אברהם

מכאן נראה שיש להקל בהריון כיוון שיש סימנים של הפרדה של השליה מהרחם, וכן אמר לי מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א. וכן אמר לי הגרי"ש אלישיב שליט"א שאם ברור לרופאים שהדם בא מהשליה או מדובר על דם מכה והיא טהורה.
 2. דימום עקב הפרדת השליה. אשה שדיממה בזמן הריון ובאולטרה-סאונד סימנים של הפרדה של השליה מהרחם נחשבת כמתחילה להפיל וטמאה, על אף שהדימום מפסיק אח"כ וההריון ממשיך באופן תקין⁵. וכן שמעתי ממו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א.

נשמת אברהם

(4) ראה בפיסקא הקודמת בשם הגרי"י אויערבאך זצ"ל. (5) ראה סי' קצד סי' א ו-ב. (6) סי' קכ. (7) ראה בפיסקא הקודמת בשם הגרי"י אויערבאך זצ"ל.

קב ריע אשה הוואה דם מחמת תשמיש מי קפו

זוהי, ולא יכולים למלות שלא בשעת וסתה צמכה, לשי"ש שאינה ידענה נדלה שנתכמה
הואלם דם. וכן אם לין לה וסת קצופ, והוא ספק אם הכס צא מן המקור לין מן
הגוף, מלין צמכה מכה ספק שפוקה, ספק מן הצדדן או מן המקור, ומה"ל מן
המקור, שמה הוא מן המכה. אלץ אם ידוע שצא מן המקור, לשי"ש שיש לה מכה
במקור, אינה מולת צמכה, אם לין לה וסת קצופ, אלא אם כן (ג) ידענה ברורה
נשמת אברהם

החז"א שגם הציץ אליעזר מביא אותו, וגם
הוא נשאר במסקנתו להחיר, עכ"ל.¹¹

(ג) ידעת בוראי שמכנה פוציאה דם.

ציץ כבאר היטב¹¹ בשם תשובת שי"ש
שאלה מה ותשובה פני יהושע מי"ל ל
ול-ל, שאפשר לסמך על הרופאים צמ"ס
שאומרים לאשה שראחה דם איזה ימים
אחר טבילה שהדם בא לה ממכה
ברחמה, ומותרת לכעלה. וראה בפ"י¹²
שמביא רשימה של פוסקים שדנים בדבר.
ובשו"ת הח"ס¹³ העלה: ולא האמינו
לרופאים על גוף ידוע לומר גוף זה מפיל
שומות ושערות כי אין רופאים נאמנים על
גוף ידוע חוץ לעיני פקוח נפש לעשות
אותו ספק פקוח נפש ודחה איסור
מספיקא, אבל לעשותן ודאי לא. אך
האמינו חז"ל ככלל הטבע להעיד שיש
מציאות בעולם שתפיל אשה שומא
ושערות, וכיין שזה הוא במציאות אחרת
נדה כב ע"כ כל אשה שתפיל שומא
ושערות חטיל למים, דאי לאו עדות
הרופאים לא היו סומכים על בדיקה זו,
עכ"ל. ובתשובה אחרת כתב החת"ס¹⁴
בשאלה שמי שניקב לו גידו ועשו לו
במסקנתו כדברינו כח"ר גם הביא לי דברי
צינונים והערות

11 סיק"י. 12 סיק"ל. 13 יד"ד מי קענ. 14 אהצ"ח ח"א מי סו. שר"ת פנים מאירות ח"א מי יב.
הצ"ח בפרט שיהי נדה חשובה א. שר"ת מנחת יצחק ח"א מי קבה אות ו' וס"י קבו אות ה - העני לי ידיו

קב ריע אשה הוואה דם מחמת תשמיש מי קפו

נשמת אברהם

וכי. ועונה: נראה להורות להחיר מכיין
שאין זו ראייה נורמלית, ובעיקר מכיין
"שהם נראים לעיני כמו מכה" לכן יש
להשיב זאת כמו דם מחמת מכה, ולא
משנה בזה מה שהרופא אומר כי יתכן
שאותר גורם שמוציא הדם הוא באמת
הגורם לדם נרות, עכ"ל. ובהסתמך על
השר"ת דבר שמואל⁹ שדך ב"מורסות
שומים וטחורים" והחז"א (ר"ה אבל
מה שיש לדון - מוכח לעיל) הוא מסכים:
הרי לנו שגם החז"א ז"ל כוון מד"ע כבנו
רא שטוכר הדבר שמואל, דכרי הרופאים
בוה לא מעלין ולא מורידין, ולא משנה אם
דם נרות עוכר דרך המכה, כי כל שהעורק
פצוע ומוכח אין דרך ראייה כן וטהורה.
וא"כ ה"ה גם בנוד"ד אמרין נמי דמכיין
שעכ"פ השריידן הנקראים פכרויד
שננתחו כרחם האשה המה הגורמים כן
נראים לעיני כמו מכות, אם כן לא משנה
אפילו אם דם נרות עוכר דרכם, כי כל
שהשטח פצוע ומוכח אין דרך ראייה כן
וטחורה, עכ"ל.

השכט הל"ה¹⁰ כותב: וכרופא שרואה
במראה וכי שיש לה מכה במקור, יש
להקל שלא בשעת וסתה.

אמר לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל
שדימום מפייכרויד נקרא דם מכה
כשלא בשעת וסתה.

כתב לי מו"ר הגר"י נויברט שליט"א:
אשה שיש לה פיכרויד כחך רחמה והן

9 חז"י מי לת. 10 שיעור שבט הל"ה מי קפו סע"ה סיק"א ו-ב.
צינונים והערות

ג שמות אברהם

מבחוץ לרחם. ולו רק זה, או אין מוציאם את האשה מחוקתה. אך אדמו מבניסים מכשיר אחר בקטור של שלושה מי"מ לתוך חלל הרחם ודך תלה הפנימית של צוואר הרחם (שקוטרו הפנימי של תעלה זו הוא כאמור בשלושה מי"מ). וזה עלול לגרום לשפשוף של הכותל הפנימי של צוואר הרחם לאורך כל התעלה וממילא לדימום קל במשך תקבר כשיצוה) בעיקר מחץ לרחם ואולי אף מתוך צוואר הרחם. וזה בזמן שתאשה בחוקת סתורה (כי ביצוע בדיקות אלה הוא בין וסת לוסת). וכן א"ל מיר הגר"י גויבירס שליט"א שלכאורה צריכה להיות סתורה. וכ"כ במפורש האג"מ⁵⁶: שכל זמן שעובי המכשיר הוא פחות מפיסקה, או אפילו אם תמצא דם, אם הרופא אומר שזה ממשמש המכשיר, יש להאמינו מאחר שהיא בחוקת סתורה. עכ"ל. אך כתב לי הגר"ש⁵⁷ אויערבאך שליט"א: דאך שגם אם ירדו שרש בבשר הרחם ויצא דם, ה"ז חשיב כדם מכה. מי"מ אם זה סמוך לזמן הוסת טוב להחמיר משום דאפשר שעצם הבדיקה להכנסת המכשיר תוך חלל הרחם גרם להקדמת הוסת. וממילא היא טמאה משום ספק נדה אם דאתה דם. עכ"ל⁵⁸. ואמנם כתב לי מיר הגר"י גויבירס שליט"א: שא"כ אף בלא ראותה דם יש לחומיר, כי אולי יש בחומר שמכנסים לשם צילום טיפת דם רשוב נפלם ולא נכרתה. עכ"ל. אך כתב לי הגר"ש⁵⁹ אויערבאך שליט"א: שאין להחמיר אלא כשרואה דם.

ושמחתי לראות את מה שכתב החור"א⁶⁰: הרואים שלטו אומרים שיהא הוזהג תוך ג' ימים, ולזה יש כאן שומרת יום כנגד יום, ובהו יש להקל, אבל קודם הוזהג ממש חמור מאוד, שעל הרוב היא רואה דם מחמת הכנסת השפופרת, אבל הרופאים אומרים שדם מכה הוא ומי"מ קשה להקל. ונכון להפסיק מעת לעת סתור, שהוא שומרת יום כנגד יום לענין זמורת רבי זירא יש להקל, עכ"ל. ועלי להסביר שכעת כמעט ואין עושים בדיקת אויר, ואפילו אם עושים אין צורך שיהיה הוזהג תוך ג' יום. וכעת ראיתי בש"ת חשב האפר⁶¹ שכתוב לגבי בדיקת אויר: ומה שצד אחד של הצבת נכנס לתוך צוואר האם לצורך תפיסה ביה אין קפידא וכמו שכבר בארתי דפתיחה פי צוואר האם אינה פתיחת האם ומה שאמרו אי אפשר לפתיחת הקבר בלי דם תכוונה על מה הפנימי שהוא פי האם ממש, שהוא סגור ומסוגר ופתיחתו אינו דבר קל, משא"כ הפה החיצון שהוא פי צוואר האם, עליו אינו שייך לומר לברר על ידי לפתיחתו בלא דם. ומיהו בכל זאת כיון שיש דם לפנינו, ואי אפשר לברר על ידי בדיקה שלא יצא דם. ע"י יעוצו הנשיפה, דעת זקני החרו"א שקשה להקל בזה. ואלים יוכנו שהרופא יתאמץ בזה שלא להשתמש בצבת זו ויקרב האם פי התבולה אחרת, או שיתדל להכניס השפופרת לתוך שלל להשתמש בצבת זו ויקרב האם פי התבולה אחרת, ויהא אפשר לברר אחר הנשיפה שלא יצא דם. ע"י הנשיפה ואו רדאי יש להתיר, כי אין לומר על זה שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, כי שפופרת זו ראיתי בעיני והוא דקא שבדקות עכ"ל.

56) אי"ח ח"ג סי' קי.

57) ועיין במה שכתבתי בהקדמה לח"ל נדה על ח"א.

58) סוף ספר זכרון שאולי (הגר"ש ברום ז"ל).

59) ח"ב סי' ז.

ג שמות אברהם

ואם הרופא הכניס מכשיר, או ברור שאם המכשיר מיועד אך ורק להכנסה לתוך הנרתיק וא"א להכניסו לתוך צוואר הרחם או האשה סתורה, ואפילו אם מצא דם על המכשיר או דאמה מיד אחרי הבדיקה (כתנאי שהבדיקה נעשתה בין וסת לוסת והיא בחוקת סתורה), יהרופא אומר שזה עקב הבדיקה והדם בא מנרתיקי, או היא סתורה כי דם מכה הוא⁶². וכ"כ הבית יצחק⁶³ לגבי בדיקה עם מכשיר הראי, כי למעשה א"א להכניס אותו לתוך הרחם. וכ"כ הש"ת עצי לבנון⁶⁴, הש"ת מורשים⁶⁵ והש"ת ציץ אליעזר⁶⁶.

אך לגבי בדיקה במכשיר אשר אפשר להכניסו לתוך צוואר הרחם קיימת מחלוקת. הבית יצחק (שם) והש"ת שאילת שלום⁶⁷ מחמירים מחשש שפתחו בזה המקור, אפי' כשלא ראתה דם, וכן דעתו של הגר"ש⁶⁸ אויערבאך שליט"א (מובא להלן ד"ה ולכאורה ברור). ולעומתם הש"ת עינג יוט"ס⁶⁹, דברי מלכיא⁷⁰, הסדרה סתורה⁷¹, המנחת שי"ט⁷², המתורשים⁷³ והמלמד לחו"ע⁷⁴ מתירינם, כי אין מוציאם את האשה מחוקתה. ועיין גם בדרכי"ז⁷⁵, בש"ת הר צבי⁷⁶ ובש"ת מנחת יצחק⁷⁷.

ואם הרופא הכניס את המכשיר בפנים בחלל הרחם ממש, עיין באג"מ⁷⁸ שכתוב דאף כשברקה ולא ראתה דם ואפילו אם הרופא שומר חורה ואומר שלא היה דם, טמאה, כי אפשר שלא ראה שפיר שנוכל לסמוך עליו שלא יצאה אף טפה אחת, אך כל זה רק בפתיחת הקבר כפיסקה, אבל פחות מזה אפשר להקל, וכל זמן שלא מצאה דם אין לחוש, ואין להצריכה כלל לבדוק, ושיעור פיקה, כוונת הגאון שליט"א כשעובי המכשיר פחות מאצבע הסמוך לאגודל (או מאצבע קטנה) דהוא ג' רבעי אינש בערך (הזייג תשעה עשר מי"מ), ועיין גם בתשובות אחרות⁷⁹ ובספרי דברות משה⁸⁰.

בדיקת אויר או צילום הרחם — השיטה בה מבצעים שתי הבדיקות אלו היא שראשית כל תופשים את צוואר הרחם מבחוץ על ידי צבת שלא מגיע או נוגע לכותל הפנימי של צוואר הרחם. בהכרח שיהיה דימום קל מכאן וברור שזה דם מכה שבא

- 38) עיין באג"מ שם.
- 39) יריד ח"ב סי' יז.
- 40) סי' ג מובא בשערים מצוינים בהלכה סי' 54
- 41) קב סוס"ק סי' 41
- 42) ח"ד סי' כה פ"א.
- 43) מהר"ק סי' נג, גם מובא בשערים מצוינים בהלכה שם.
- 44) סי' פז.
- 45) ח"ב סי' ג ח"ג סי' סא.
- 46) כאן ס"פ ט.
- 47) סי' נג.
- 48) ח"ד סי' קמה.
- 49) יריד סי' סה.
- 50) סי' קי יט.
- 51) יריד סי' קב.
- 52) ח"ג סי' פד.
- 53) אי"ח ח"ג סי' ק.
- 54) יריד ח"א סי' נה ר"פס.
- 55) על ב"ק סי' עז ע"פ ט. ולא הובאו, הא פחה צוואר הרחם הוא כ"כ מי"מ כפי שכתבתי לעיל בהקדמתי להלכות נדה. אמנם יש בדיקות שמכנסים לתוך הרחם (אחרי הרחבה של צוואר הרחם) מבצעים בעיני של עד כ"ז מי"מ, אך לא ידוע לי על שום בדיקה שמכנסים מכשיר בעובי של כ"ט מי"מ לתוך הרחם, כי פשוט לא ניתן לעשות כן בלי לקצוע את צוואר הרחם ובלו לגרום לנוח סתורה, ולמעשה היום כוונת הבדיקות מכנסים מבצעים לתוך הרחם כשקוטרו רק מאו כ"כ מי"מ או פחות, וחלוי בבדיקה ועיין גם מה שכתב הגר"ש⁸¹ אדער שליט"א בספרו ה"ל נדה ע"פ ד התרה לב.

ל"ג ו' אג"מ ו' אג"מ ו' אג"מ

ואי משום שסמי הטאמפאן מלכלכים הפרחדור ואי אפשר לעשות נדיקות הז' נקיים כראוי, זכר יפה יען כת"ה, שחשבה האשה בדיקה הפסק טכרה ונדיקת יום ח' לפני שמחזילה ברפואת הטאמפאן, ונדיקת שאר הימים אין להקפיד זכר. ואם לריכב דוקא להתחיל ברפואת לפני הפסק הטכרה, יש לדון בדבר לפי הדחק שיש בדבר, ולפי הלכות שיש באותה רפואה.

ויש עוד לדעת שהאם יש לה שתי פיות (וכאזכיר דבר זה הבית יתכן וי"ד ח"ב סי' י"ד) פה אחד פנימי שהוא סוגר את האם, ולפניו אוחז הפה יש כמו פרחדור קטן כדמות לואר אשר הרופאים קוראים אותו לואר האם, יתחלת אוחז לואר יש גם כן כמו פה. ואמנם מה שאמרו אי אפשר לפתיחת הקבר בלי דם, הכוונה על פה הפנימי שהוא פי האם ממנו, שהוא סגור ומסוגר ופתיחתו אינו דבר קל. משא"כ הפה החיצון שהוא פי לואר האם עליו אינו שייך לומר שאי אפשר לפתיחתו בלא דם. ובדבר הזה נראה שטעה אותו רופא שכת"ב דיבר אהו, כי הטאמפאן אינו נוגע אלא בפי האורז ולא בפי האם. ומיכה למעשה אפי' אם ישו תחבולה להכניס הטאמפאן בתוך האורז פנימה ויגע בפי האם ממנו, אין שום חשש בדבר אם רק בדקה ולא מלאכה דם. וכלל גדול אמרו חז"ל כל היד המרבה לדוק בנשים משוכחת, ובעת שיש שזה בדבר לדוק בכל זמן שפושט דבר היוצא מברגיל, אצל לא דימא דאפי' בדקה ולא מלאכה דם תהי' עמאה.

ועתה לענין עיקר הדבר, אם רופא מכניס כלי לתוך האם, אם יש זכר משום אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם. וכבר ניין כת"ה דברי הנוב"י מ"ח וי"ד סוס"י ק"ב דפשיטא דגם אם גרם הפתיחה הוא מצחון להכניס אחר דבר יש בו משום א"א לפת"ק בלא דם. גם ניין כת"ה דברי הגהות ר"פ שם בפ"ג דס"ל דרק על פתיחה שהמקור נפתח מצפנים להוליא אחר דבר אמרו שאי אפשר בלא דם, אצל פתיחה הבאה מצחון על ידי אדם אפשר שחבי בלא דם.

וכבר תמכו רבים על ר"פ, כי בטור וב"י סי' קפ"ח מצואר להדיא בדברי הנוב"י, דגם פתיחת הקבר מצחון להכניס דבר מה אי אפשר בלא דם. כי ז"ל בטור שם, ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת אצל חתיכה גדולה עמאה אפי' לא ראתה כלל שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם עכ"ל. וכתב עלה הב"י ח"ל ור' יהודה סבר א"א לפתיחת הקבר בלא דם ופסק הרא"ש דהלכה כר' יהודה וקשה שברי הוא ז"ל פסק דאופשטא בעיין דרואה דם בשפופרת עבורה ומשמע נמי מדבריו דסבר דהלכה כרצון דבב"י דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה ולפי מה שפסק כר' יהודה דאמר א"א לפתיחת הקבר בלא דם רואה בשפופרת או בחתיכה אמאי מטבר לה כרי נפתח הקבר על ידו וא"א בלא דם ולכן חילק רבינו בין חתיכה קטנה לגדולה וכי עיי"ש.

הנה דפשיטא לי' להב"י דאם מכניסה שפופרת יש על זה דין פתיחת הקבר, אלא שהיא עבורה לפי שהשפופרת

הוא דבר דק ובכגון זה לא אמרו שאי אפשר בלא דם. וכן סתם בש"ע שם סעי' ג' ח"ל ודוקא חתיכות קטנות דומיא דשפופרת עיי"ש, וכן עוד שם בסוף הכ"י ח"ל אם היא חתיכה קטנה כשישור שפופרת קנה דק שדקים עכ"ל, הנה דשפופרת אינה עבורה אלא מחמת דקות השפופרת, וגם בפתיחת המקור להוליא חתיכה היא עבורה רק משום שהחתיכה אינה גדולה יותר משפופרת.

ובת"ה מביא דברי החזן איש ביו"ד סי' פ"ג שרואה לקיים השיטה דאם גרם הפתיחה הוא מצחון לית קן זכר, וטרה טובא לפרש דגם לפי דעת הב"י המסקנה דאין לחוש בפתיחה אם הפתיחה בלא ע"י הכנסת כלי מצחון, יתלה זמנה שבב"י הביא שם דברי הרא"ש, וכתב הב"י עלה ח"ל ואם הרא"ש הי' סובר דחתיכה דאחמור גבי שפופרת חתיכה קטנה היא דאין הקבר נפתח על ידה אמאי קשיא לי' מדאמר רבא דאין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה יכו' ושמה ח"ל דאע"ג דאיהו סבר הכי בעי לתרוי' אפי' אם תמלא לומר דלא מפליג בין חתיכה גדולה לקטנה וי"ש עכ"ל הב"י. וכתב הח"א דלפי מה דמפרש בב"י דברי הרא"ש דלא שני לי' בין חתיכה גדולה לקטנה, על כרחך הא דלא חיישינן בשפופרת כ"טעם הוא דלא חיישינן היכא דגרה הפתיחה בא מצחון עכ"ל החזן איש ז"ל.

ודברי הח"א אלה יש בהם מן הפלא, שברי הב"י כתב בפירוש שהרא"ש כתב דבריו בלא ח"ל, ואם כן ס"ל להב"י דלקושטא דמילתא גם דעת הרא"ש דהא דלא חיישינן בשפופרת הוא משום דשפופרת הוא דבר דק, ולא משום דלא חיישינן בגרם פתיחה מצחון. ובדעת הטור ס"ל להב"י בהדיא דהיתר השפופרת הוא משום שהוא דבר דק, וכן סתם בב"י בש"ע וכו"ל, וא"כ מו' יכול להקל בדבר שבב"י מחליע להחמיר וברמ"א שחוק לי', וגם מפרשו בש"ע שחוק לי'. גם הבית יתכן ביו"ד ח"ב סי' י"ד מפלפל בענין פתיחה ע"י הכנסת כלי מצחון, ומכריע להחמיר מכה דברי הב"י בסי' קפ"ח.

ועיקר הטעם שהח"א נכנס לכך לומר שפתיחת הקבר מצחון אינה כלום הוא מכה דברי החוס' בבכורות, ח"ל הח"א שם ובחוס' בבכורות דף כ"ב ע"א ד"ה עד מצואר דלענין בלוע דתלוי בפתיחת הקבר אין פתיחת הקבר מצחון כלום, ואע"ג דהתם שאני דבעינן תחלת לידה מ"מ שמעינן דדחיפת לידה הוא ענין אלים יותר מפתיחת פי כרחם מצחון ומכיכי תיחי קן ללמוד פתיחת הקבר מצחון עכ"ל הח"א.

וגם הדברים אלה יש בהם מן הפלא כי ודאי לענין הולד שמת צמעי האשה ואנו מטבירים האשה והבית משום שומאה בלוע — ואמרו זכר דמשעת פתיחת הקבר ילא הולד מצורת בלוע — זכר ודאי יש חילוק בין פתיחה מצפנים לפתיחה מצחון, ומח' המדובר בבכורות דף כ"ב. כי רש"י פירש התם ח"ל פתיחת הקבר אשה שמת עובר צמעי' וישב על המשבר ונפתח הקבר עכ"ל, כרי דפתיחת הקבר לענין שומאה בלועה מקושרת עם ישיבה על המשבר, וכן דין כי משעת ישיבה על המשבר הולד חשיב נעקר, וכמו

ימינו, אשר מתבססים על מחקרים מתקדמים במדעי הרפואה, עם האמצעים הטכנולוגיים של המאה ה-21? שוכבה חלקית אפשר למצוא בכרבי הרמב"ם עצמו⁴⁹, שכתב של מור להגשים את חפקי הדופא נדרשים ממנו שלוש דברים: לוגיקה, אופיה ואינטואיציה. לכן יש להוסיף את תצפיות המחלה וההשפעה על התהליך מתוכן אפשר להסיק ולהכליל על גורמי המחלה, על החתולך החולני וההדרכים לרפוייה.

הרמב"ם, אשר במקביל להיותו רופא היה גם מגדגי קהילה, סמכות רבנית, מדען ופילוסוף, שאב את ידיעותיו, ניסיון חייו ותפיסת עולמו מכל החתומים הללו. אין כל ספק כי חשיבתו הקלינית הושפעה מהם.

כמדען ידע את חשיבות התצפיות כמסד נתונים⁵⁰. כפוסק הלכה הסתמך על דברי חז"ל הקשורים ברפואה. כפילוסוף התעמק בשאלות הנוגעות לאתיקה רפואית. כל אלה העשירו את עולמו כרופא ובהכרח השפיעו על משנתו הרפואית. הרמב"ם השתלח להודג את המידע הרב מכל החתומים הללו לרפואה קלינית ועל סמך תצפיות, ניסיון, בדיקה החולל באופן פיזי, הקשבה לחולה ואינטואיציה הגיע למסקנות התקפות עד היום. משום כך נוצר הפער בין גישתו הרפואית, המקיימת את זמנה, לבין הרפואה הפרימיטיבית שהייתה בתקופתו.

49. ראה רברי זיסמן מוגמר במבוא למורש אבוקיאס (לעיל הערה 14) עמ' XII.
 50. המדע העתיק היה תאורטי בייסודו והמדענים לא עסקו בביצוע ניסויים ובחינת התיאוריות למעשה. הרמב"ם היה חריג. בגישתו המדעית שהוא הוכיח בביצוע ניסויים ובחינת מעשית של הרברים, ראה מה שכתבנו בעניין זה בבדי' 12 (תש"א), מידות ושערי תורה בפרוש המשנה לרמב"ם, עמ' 33-60.
 [נראה עוד בשורת הריב"ש סי' תמ"ז, על חשיבות הנסיון המבוקר לפני הגעה למסקנות בתחום הרפואה ומדעי הטבע.
 העורך.]

**אליעזר בן-שורת
 פסח קליימן**

גדרה של מכה לענין תלית ראית הדם בה

דימום תבא מחמת שרירן (fibroid) או גידול (polyp) תוך רחמי, האם מקרא דימום תבא מחמת מכה.

דימום תובע כתוצאה מהסרת שרירן או גידול מתוך הרחם, האם נחשב לדם מכה.

מכה קלה ברירית הרחם הגורמת לדימום, האם גם היא בכלל מכה תחשב, כגון דימום תובע מהכנסת או הוצאת חנקן תוך רחמי (I.U.D.) וכגון ביופסיה של רירית הרחם.

המניס מכשיר צינורי חלול דמוי שופרת לתוך הרחם, ונמצא דם בתוכו בלבד, או גם על גבו [בסופו של המכשיר], מהו.

[א] שנינו בברייתא נדה [ס"ז ע"א] דאם יש לה מכה באוחו מקום, תלה במכתה, וכ"ה בשו"ע סי' קפ"ז ס"ה, דעי בפחתי השוכה [שם סי' כ"ג] שהיא מחשבת מהר"ם מלובלין [סי' ק"א] שכתב דאפילו אם המכה היא בבית הרחם במקור עצמו שמשם נובע דם נדה, מ"מ סתודה היא ותלינן כדמכתה. והוסף הפת"ש וקאמר רבן מבוואר בש"ך [שם סי' י"ח] ובחור"ד [שם חידושים סי' ז' וביאורים סי' ד']. וציין עוד לשר"ת צמת צדק [סי' פ"ן]. ובמכה שידוע שמוציאה דם, כתב הש"ך [סי' קפ"ז סי' כ"ג] ורז"לס במכתה לא רק לענין זה שאינה נאסרת כרואה דם מחמת חשמש, אלא גם לענין זה שאינה צריכה ליטב ד' נקיים, וכ"כ החו"ד [סי' קפ"ז חידושים סי' ס"ז]. ונראה דבזמנינו שנשתכלל ב"יה עולם הרפואה, ע"י בדיקתו ואבחנתו של רופא נאמן, אפשר לוודא שאכן מדובר במכה שידוע שמוציאה דם.

ויל"ע בד"ץ דימום תבא מחמת שרירן (fibroid) או גידול (polyp) תוך רחמי, האם נקרא דימום תבא מחמת מכה. הגאון רח"ד פארווא ז"ל בחשב האפור אשר לו², נקט להלכה כי אין הדימום תבא מחמת שרירן או גידול

1. כמה מני שריריים יש, דרבינו בה אורחם לענין submucous or intrauterine fibroids ודיינו שרירן סובמיקסי, או שרירן כוורח נצב בתוך הרחם. אכן יש לציין שהשרירן בצורת נצב בתוך הרחם, אפשר שמשם מתמם עצמו, ולא רק גורם לדימום של רירית הרחם, ומכאן זה אפשר שדומה לגידול בתוך הרחם, ראה להלן הערה 4.
 2. ש"ת חשב האפור ח"ב סי' קכ"ח.

בין אם המכה בסתם, לרם היוצא מהם, דשמה דיינין ויהיה כרם הנגד'ת גופיה, כאלו מפקד פקיד בהו לזוב מעת לעת ומפקידה לפקידה.

ועל קאמר מהר"ש ז"ל: כמו זו יהשב בעיני החילוק הזה, שכמה מכות ומזויות הבאות לשמה כפי הטבע, תהיה סיבתם ג"כ עצור הלה דם הנדות המתעכב בכשר להפסוד או התספת ריכוז, ולא מצינו שהחלקן בזה וכוונתו ז"ל, שאם כן כל דם מכה היה אסור מספק, כיון שא"א כמגן זה לצמצם הכהינה כדרי ארם, אלא שצורכים אנו לומר, שאינו טמא מן החודה אלא הדם היוצא מפנימיות החוד והמקור עצמו בהרשעה כדרך הטבע, שכך גורה הורנתו הקדושה, כדרייש שמואל [גדה נ"ז ע"ב] 'בכשרה', עד שהרגיש באותו מקום, דין ושם מכה יש לה, עכ"ד. כלומר, לפי הבנת המתהווה באותו מקום, דין ושם מכה יש לה, עכ"ד. כלומר, לפי הבנת הירופאים במונו של מהר"ש ז"ל, מדובר כאן בענין חולי טחורים שברחם הנחשבת למכה, וקאמר מהר"ש ז"ל דאע"פ שהוכן שגורמת מכה זו לדם לכוא מן המקור, מ"מ אכתי יש לטהרו כדרך דם מכה, כיון שאינו דם נדות תכא כדרך הטבע.

אם נבא לערוך את ב' הדעות הנ"ל ביחס לשרידן, ננסה ונאמר: הנגד'ד מורה ששוררין נחשב כמכה, אלא טובר הנגד'ד שאין השרידן מרמם בעצמו, אלא גורם הוא ליריית הרחם לרמם, ומכאן זה דומה היא לירעמאריסטוס, הנזכר בכרי הה"ס, שאינה מכה המוציאה דם בעצמה, אלא גורמת דוא לדם נהם שיובא, ולפיכך אינה בכלל דם מכה שטהרו תכמים, אלא היא דם נהם גמור. הדבר שמואל, לעומת זאת, החזיר דיומו של "טהורי הרחם", סיבור שיש הכל מהותי כדירעמאריסטוס וכו"ב לשרידן, שכמו שיש להכדי"ל, למשל, בין דימום אנדוקרני (Endocervical), שתפקודן או לקוייזון של כלוטות ההפרשה הפנימיות נחשב כגורם בלתי ישיר לדם הנדות, ולפיכך נחשב דימום זה הכא על ידן לדם נדות גמור, לכך שרידן וכו"ב שהוא ישיר פוסי בגוף ויריית הרחם, ולפיכך נחשב כגורם ישיר לדימום, וכיון שאין הדימום כא דרכו אלא מהמת השרידן, חשיב כרם מכה, דהיינו ראיית דם הכאה שלא כדרך הטבע.

וכדברי החזו"א⁵ מביאר כסברת מהר"ש הנ"ל, בענין אשה שלפ"ד ברי הרופא יש לה אבעבועות במקורה כפיות העורקים המזנקים את דם הנדות, ולפיכך אינן נסמלן לעולם, וכראשית הימים של הזסת היא שופעת ואח"כ מתמעט, וכתי החזו"א⁶ ריש לדון בזה מדין אשה שיש לה מכה ומזלין הכאה שלפ"ד כדרך הטבע.
וכדברי החזו"א⁷ מביאר כסברת מהר"ש הנ"ל, בענין אשה שלפ"ד ברי הרופא יש לה אבעבועות במקורה כפיות העורקים המזנקים את דם הנדות, ולפיכך אינן נסמלן לעולם, וכראשית הימים של הזסת היא שופעת ואח"כ מתמעט, וכתי החזו"א⁸ ריש לדון בזה מדין אשה שיש לה מכה ומזלין הכאה שלפ"ד כדרך הטבע.
הסברת העצמיות לרם הוא העצור דם הנדות.
7. ונמו כו בעיבתתא ומפיקא צי דורי צ"א צ"א עור שורית רבך שמואל סי קיעוטי שיל"א.
8. חזון איש נדה סי"א ר"ד אבל מה שיש לדון בזה.

נחשב לרם מכה, והביא דברי החת"ס³ דכ' מיני מכות יש: המין האחר, פצע ותבורה ומכה טריה ואבעבועות וצמחום שדרכם להאסי שם, דם וליתיה סרוחה כירודע, ויש שיפחחו ולא יסתמו לעולם, והמין השני, כאב וחולי באבר מן האברים ואין שם דבר הניכר לעין, וקוראים לו הרופאים ירעמאריסטוס וכו' ודומה לזה, והשתא אומר אני דו"ס"ל לירשב"א דאנה צריכה שתדע שמכחה הוציאה דם בשום פעם כלל, אמנם הדע עכ"פ שהמכה הזאת היא מאותן המכות שיש שם דם עכ"פ, ואו נאמר שממנה שוחת ויוד, אבל אם לא ידעה שכן הוא, מאן לימא לן שיש שם קיבוץ דם כלל, ולימא היא מן המין השני הנ"ל, וזהו שהתחיל הירשב"א לומר דאפילו אינה מרגשת ממש, פירוש שצריך שתרגיש עכ"פ ותבחחחן אינה מין מכה היא, עכ"ד החת"ס.

והוסיף הנגד'ד ז"ל וקאמר, וליא רק כאב הנקרא ירעמאריסטוס שאין שם שום דבר ניכר אלא חולי גוריא אין בו שום צד לחלות שמוציאה דם, אלא יש גם שהיא מכה ממש, כגון שיש מכה וניפוח בחוד השריד של הרחם, ויש צורך לסלק את המכה ע"י ניתוח, וככל זאת אין מכה זו מוציאה דם בשום אופן, רק שכל עור המכה בה, סדרי חוטם מבלבלים אצלה ויש בה ריכוז רמים וגם מוצאת כחמים הרבה, ורם זה אינו דם מכה אלא דם נדות, וכמנן דא האשה טמאה, עכ"ד. כלומר, מורה הנגד'ד ז"ל דהשרידן מצד עצמו אמנם נחשב למכה, ואינו דומה מבהינה זו לירעמאריסטוס. ואינו בגור מכה, אכן ס"ל לנגד'ד דאין זו מכה המוציאה דם מחמת עצמה, אלא היא בגוד קאטאליזאטור (abscess) ליציאת דם נדות, דהיינו שהשרידן גורם לקריית הדתם לרמם, אבל אין הוא בעצמו מרמם, ומקור וסיבת הירמם מן יקריית הדתם הוא⁴.

אכן מצאנו הבנה אחרת בענין זה, עיון בדרכי השו"ב נס"י קפ"ז סי"א [חת] שהביא תשובת מהר"ש אבהו ז"ל, שכתב דשומא ומחזורים שברחם, אף שלרעת הרופאים הם באים מצציות דם הנדות, מ"מ יש להם דין דם מכה. והמעין בגוף רכרין, יראה טעמו, שאחור שפתח ואמר ריש לדאות דם זה הוציא מן השומא כרם מכה, היצד מהר"ש ז"ל שלכאורה לפי דברי הרופאים בטחורי אותו המקום, ד"ל בטחורים שברחם, אחת מן הסיבות העצמיות להם הוא העצור דם הנדות⁵, והיה כות קצת פקפוק לחומר, לחלק שו"ת חתם סופר יד"ו סי' קמ"ב.
3. ויש להעיר בזה, שדברים אלו נאמרו דוקא לענין שרידן, אבל גידול אפשר שהדברים נובע ממנו עצמו, שבידן שהגידול כולו מלא צציות דם וקוקים, לגודל וגיבשות. במכה קלה ירמם, והרי דימום זה בבחינת דם מכה, דהיינו שהגידול עצמו מרמם.
4. ויראה צ"ח אלו עור חלק י"ל, ל: נשמת אברתם מהחוד השני, יוד קפ"ו ב' 4 -- הערוך.
5. כנראה חשב הרופאים במונו שאחור השומא הכוללת ויצאת, מיתה כעין פקק החודש את וילת דם הרחם, ונפתח הפקק לפעמים, והרי סיבת הדימום, ומכאן הלשון: "אחת מן העצמיות להם הוא העצור דם הנדות".
6. שו"ת דברי שמואל ל סי' ע"א.
7. ויראה צ"ח אלו עור חלק י"ל, ל: נשמת אברתם מהחוד השני, יוד קפ"ו ב' 4 -- הערוך.
8. כנראה חשב הרופאים במונו שאחור השומא הכוללת ויצאת, מיתה כעין פקק החודש את וילת דם הרחם, ונפתח הפקק לפעמים, והרי סיבת הדימום, ומכאן הלשון: "אחת מן העצמיות להם הוא העצור דם הנדות".

נמצא, ידמום הבא מחמת שריון או גידול תוך רחמי, אף שמדובר בגדלי האחרונים וז"ל יראה שיש להחשיבו כדם מכה, מי"מ אין לנו רשות לחלות ידמום זה במכתה, אלא היכא שנוגדה בה מכה זו בימי טוהרתה, דבכה"ג לא תהא נטמאת מחמת ראיית דם זו, כיון דחליטין במכתה.¹³

[ב] דברי החזו"א במכתבו לדי"ר משה טאוב שנופס ביהודוס' [שגנה ליה חובתה ו' עמ' ל"ג]. מצאנו דיון בגדרה של מכה לענין תלית ראיית הדם בה, וכך הם דברי החזו"א: "החלפה קובעת ג' עניני דמים: א) מותר הדם היגרו מן הגוף לחוץ, כעין דם הפסולת המוכרח להסירו מן הגוף שלא ירעיל את דם החיים, והווי עיקר הוסת. ב) דם הבא שלא בזמן הוסת, ע"י אונס, כמו דחיקה או הכאה ברחם, הגורמת נזילות הדם [וכעין דם הנזיל מחמת לידה, או הפלה]. ג) דם הבא מחמת שרט בעור הרחם. השנים הואשונים, מצד החלפה הם אוסרים את האשה ומצריכים לה הפסקה של ד' נקיים וטבילה, והדם השלישי טהור".

נראה שלדעת החזו"א במכתבו הנ"ל, כל פגיעה הנעשית ברחם ע"י מכשיר, הגורמת לידמום, "שבצבץ הדם בא באותו האופן שבא בפצע בשאר הגוף", דם זה לדם מכה יחשב. ולפי"ז ידמום הנזוב למשל, כתוצאה מהסרת שריון או גידול מתוך הרחם,¹⁴ נחשב לדם מכה, שראית הדם נגד מה ע"י מעשה חבלה ברדית הרחם.

[ג] החזו"א ממשיך במכתבו ושואל את הרופא הנ"ל לענין נזיפות שבילי הרחם,¹⁵ אם נחשב למכה, וזה לשונו: "ממכתב כבוד למדתי¹⁶ שאין הדם הבא בפעולת הנפיקה דם הוסת, אבל שא"לתי אם הדם הוא מהסוג השלישי, שאין כאן ענין מיוחד של טבע הרחם וצנינותו, ולחץ זה הנעשה אילו פגע בבשר שאר הגוף, ג"כ היה מגרה דם, או דם זה הוא מהסוג השני המיוחד בטבע הרחם". כלומר, החזו"א במכתבו מעלה את החשש שפעולת הנפיקה, אפשר שהיא גורמת לרחם לפעול את פעולתו הטבעית, וז"ל שהיא סטימולציה של תכונתו הטבעית של הרחם, ודם היוצא בככה"ג הווי דם גדה,

13. ואם החלילה כבר בספירת ד' ימים, ונולדה בה מכה המוציאה דם, ע"י פוחי תשובתו סי' קפ"ז סי"ג כ"ד ופחת וזאת שם סי' ס"ט י"ד דמקל י"ל על מי לסמוך לחלות במכתה.
14. ע' דמכ"ז במלחמות כתובות סוף פ' י"א שכבה ואשה שאין לה וסת אפשר שבחמת שנתמנה בקרקע או בדבר אחר ראתה.
15. הסרת השריון הסאבזיקטי, או השריון בצורת גזב בתוך הרחם ע"י כריתתו באופן היסטורופי, נחשבת לזימות בתוך הרחם.
16. ספלו ג' נדע בשם Rubin's insufflation test. דע"ע שריון חשב האפר חי"ד ו' סי' ס"ב.
17. במכתבו הקודם לחזו"א, השיב ר"י מ. טאוב דאין לניפוח התוצרות קשר עם דם הוסת, וספוקו הדם נגדם בשעת הפעולה של ניפוח התוצרות הוא כשל הפיסת ציאר הרחם במכשיר, וגם מפניכח הכמת צעיר רק אל תוך פי הרחם. וז"ל דמשה"כ סיבות אלו נחשב הדם היוצא בפעולה זו כדם מכה.

במכתה, ותוספי החזו"א וקאמר: ואין לומר תידון דידן גרע טפי, כיון דדם הוסת עובר דרך הכעבו ואין כאן דם מכה אלא דם גדה, ע"כ זה אינו, דאי"כ נפלה טהרת מכה בבירא, דדילמא דם נדות עובר דרך המכה, והלא סומכים על האשה שמרגשת במכה, ולא אמרו חכמים לחקור ברופאים אם דם נדות עובר דרך המכה, אלא ודאי כל שהערוק פצוע ומוכה אין דרך ראייה בכך וטהור, עכ"ל, וזהו כסברת מהר"ש ז"ל הנ"ל דכה"ג חשיבא דם מכה ומשום שהווי ראייה שלא כדרכה.

אכן דא עקא, אשה שראתה דם נדה ואח"כ נולדה בה מכה המוציאה דם, אם בכל עת שהיא בודקת להפסיק בטהרה מוצאת דם על עד בדיקתה, אין לה תקנה להטהר לבעלה. כלומר, עד כאן לא אמרינן ריש לחלות את ראיית הדם במכה, אלא באשה שראתה דם זו היא חחילת ראייתה, דקודם ראייה זו טהורה היא, וכיון דחליטין ראייה זו בדם מכה, אינה נטמאת מחמת ראייה זו. אבל אשה שכבר נטמאת בראית דם נדות, ובעינן שתפסיק בטהרה, אף היכא ריש לחלות את הדם במכתה, מי"מ אין כאן הפסק טהרה, וכיון שאין בדיקתה עולה לה, במה תצא מטומאתה, כ"כ בחזו"ד סי' קצ"ו ביאורם סי"ק ג' וסי' קצ"ז חידושים סי"ק י"ז והסכים עמו בשו"ת חת"ס [ויד"ו סי' קצ"ז], וכ"כ בשו"ת אבני מילואים [סי' כ"ג] והביאם הפתחי תשובה [סי' קצ"ז סי"ק ה' וסי' קצ"א סי"ק ו']¹⁰.

אמנם אם נולדה בה המכה בעידן טהרה, בהגיע יום וסתה, או יום ל' רעונה בינונית באשה שאין לה וסת, דכתב הרמ"א בסי' קפ"ז ס"ה דאינה חולה במכתה, דאי"כ לא תטמא לעולם, נחלקו האחרונים ז"ל בדיניה, דעת החזו"ד הנ"ל דבעינן בכה"ג בדיקת הפסק טהרה ובדיקה אחת בו הנקיים, והחת"ס הנ"ל פליג עליה וס"ל דלענין הפסק טהרה אמרינן דאחר שעברו עליה מספר הימים שרגילה לראות בהם [שברוב ימים לא נמשך מעין שלה כ"כ זמן רב], אי"כ מסתמא כבר נסתם מעיניה,¹¹ ואם לא תרגיש או כפתחת המקור תפסקו כטהרה,¹² וכן דעת האב"מ הנ"ל, וכ"כ בנבוכ"ק [ויד"ו סי' נ"ט] וכ"כ בשו"ת טוב טעם ודעת למהרש"ק ז"ל [מהר"ק סי' רח"צ], וכ"כ בכרכי החזו"א [ויד"ו סי' פ"א], ומשמעות דבריהם ז"ל דאפילו בכה"ג דהמכה הוי במקור נמי אמרינן דחליטין במכתה.

9. אכן אין לסוהר בחלית הדם במכה זו אף בשעת וסתה, כמשי"כ החזו"א שם ר"ה אמנם, ודא. שאם נשאר בשעת וסת נשאר לעולם, וזה אי"א, ועוד משום דאין דם נדות העובר דרך המכה בשעת וסתה מקרי דרך ראייה, ודוקא הדם ששלא המכה לא היה בא מקרי שלא כדרך ראייה.
10. הוצעה שנתן כזה בשו"ת גפש היה יד"ו סי' ס"ג המוכחא ברדכי תשובה סי' קפ"ז סי"ק ג' ו' אינה מעלה ארובה כאן, שהווי שריון הוא מכה במקור עצמו.
11. ע' שרית וברוך דסוף יד"ו סי' י' שו"ת רמ"א סי' ס', ובספר הוכרז לגר"י אנדמסקי עמ' קפ"ח שהאר שמה העלה כוכבי הוכרז יוסף, וע"ע חזו"א יד"ו סי' פ"א.
12. ומשי"כ הנב"י ודמקום הפסי' ראו לה לשים לב ולהתבונן שאינה מרגשת פחות פי המקור, צ"ע אם שיוך למימד הכי במכה שבמקור עצמו.

17. יליע ברניא דרואה דם בשפופרת²⁰, וילענין כגמי נדה [כ"א ע"ב] מקרא דבבשרה למעושי ראוה בשפופרת²¹, וכשר"ע [סי' קפ"ח סי"ג] עפ"י הרא"ש [פ"ג סי' ב'] הטור בשם הר"ש ז"ל, וכאר בשו"ע הרב [סי' קפ"ח סי"ח ח' וטז] מפני שאין דרך ראה בכ"ז, וכאר בשו"ע הרב [סי' קפ"ח סי"ח ח' וטז] דהיינו טעמא דחשיבא ראה שלא כדרכה, משום שיעצאת הדם מן המקור לתוך באה ע"י הנכנס השפופרת לתוך המקור, שאין האשה נטמאת אלא בכרי"ג שדרך נשים לראות דם בזה הענין, דהיינו שוב הדם מעצמו, ולא שהוציאתו השפופרת בעצמה בכניסתה למקור שלא ע"י פתיחת הקרב²². לפי"ז כל ראייה דם הנגזמת ע"י חזירת מכושיר צינור רק שבוזקים ומרי שפופרת²⁴, לשם כיופסי מרידת הרחם, והדם נמצא רק בתוך השפופרת ולא על גבה, יש לדון בה לזיתרא גם מדינא ושפופרת.

20. חתמת זו של הדין בנושא של ראייה דם בשפופרת, כאח השלמה לנישא הנזרת דם מכה. ו"ל, אך אם מקובלת על המניין הנזרת המזמלית של מכה, עדיין יש מקומם שבוים יש מקום לדון מדין ראייה דם בשפופרת ובתנאים שיבואו לקמן.

21. בשו"ת משאנ מביאין סי' מיט מכה על צאת י' דימה נדה כ"א ע"ב הוראה דם בשפופרת מנה "שכן דרכו ופרטו של י' דימה בעציה שלי, לשאל בבית המדרש שאלת זרות ודחוקה משום שיש חול חזק וארוך, ואעפ"י שאין באשדורו, רק דרך מקל שברי' ומה נפלא הוא הדבר, אשר למעלה מאדק וחמק מאת שנה אחר שדוקק השאלה בבית המדרש מפי י' יסמיה, הופנה הוא להיות שאלה הלכות מעשיות, והוא הקדש שותפעה בבית מדרשם של האמוראים המפעמת כהלמה, מורה לנו חזרות חיים בופן הזה.

22. מדינא חוב סי' קפ"ח סי"ח ח' ז' וי' באר וחלוק בזה האשונים ו"ל ברין הוראה דם בשפופרת ובחזקה, ע' נדה כ"א ע"ב וכ"כ ע"א, ולדעת החס"י נדה כ"ז ע"א ז"ה כ"י, והרמב"ם הל' איסור"ב פ"ה ה"ח, הא דאמרין דאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת, היינו שדרכה לראות דם שלא בהפסק בין האדם לבשר כח החיצון, ולי בהפסק ששפופרת או דבר אחר בין דם לבשר כח החיצון, שאין דרך הנשים לראות כן, אבל דעת הרא"ש נהו פ"ג סי' ב' והטור סי' קפ"ח בשם הר"ש ז"ל, וטעמא דקרא דבבשרה, ולא בשפופרת, לא דהיינו משום תציעה שהשפופרת מפקת בין דם לבשר כח החיצון, אלא טעמא משום שלא יציאה בתוכה אלא בראה ברין שנתשים ודילת לראות, דהיינו שוב הדם מעצמו, או ע"י פתיחת הקרב, או אום אחר, ולא שהוציאתו השפופרת בעצמה בכניסתה למקור שלא ע"י פתיחת הקרב, והוא שהשפופרת הוא שהוציאה את הדם לא מקור דרך ראה, ומסיק חוב ו"ל שם סי"ח סי', דכתב"ל שם סי"ח ו' בה דאין לזון מפסק השו"ע דקט כרעה הרא"ש והטור בשם הר"ש ז"ל, ושכן רעה הט"ש שם סי"ח ח' ו"ע מדי"ס סי' קפ"ח סי"ח ח' ו"ה הנה.

23. וכן בקטנאבנד נוד יידיש סי' ר"ב סי' ר"ב סי' ר"ב, וע"י דברי חיים יידיש ח"ב סי' ט"ו, וקצת אחרים פתחו נהו מי' וענו זינסי סי' פ"ד, ושריטו דה"ש דראתו דם בשפופרת חשיבא שלא כדרכה, משום שדרכה של ראה דם חיי בגניעה דהם בנטיה בעת יציאתו מן המקור, ובין שום זה הוצאת ע"י השפופרת, לא בזבשרה, אלא גזל לתוך דרך השפופרת, לא חשיבא ראה כדרכה וטוהרה, כלומר, לכרייהם ז"ל, לא נכמה השפופרת לתוך המקור, אלא שהיא יצא מן המקור ישירות לתוך השפופרת ולא בזבשרה, ולכן חשיבא ראה שלא כדרכה, משום שיש לה חוב תיב"ל, נכמה השפופרת לתוך המקור, וע"י הנכנס השפופרת למקור דם הים ח"ה, המ"ש הוא חשיבא שלא כדרכה, והשפופרת גורמה לנטיה הנכנסה לתוך המקור.

24. לקשר המכשיר המכונה Pignelle (Labocraolite acid), ועי' יידיש סוף סי' קפ"ח וכל שהיא קנה רק שבוזקים, אין בו משום רעה ורא"ש לפיכך הקרב כליא דם, ועי' בר השולחן סי' קפ"ד סי"ח ז"א, צינור אום ז"ה רבעלי הוראה מורים להקל בשפופרת קשה יותר מרובה מ"ו מילמסור, המכשיר הנ"ל לחובו ג מילמסור בערך.

בדומה לדחיקה או האכה ברחם המעוררת את הרחם להשייר את רקמתו הפנימית ולהוציא דמו.

ויליע בזה לענין דמום הנכנס ע"י מכה קלה ברידת הרחם, שהרי ריית הרחם היא רקמה עדינה ורגישה מאוד, וכמכה קלה בלבד תבוא לרסם, האם דם זה חשיב דם מכה, למשל, אם הורפא בא להכניס בא להסיר התמן חזק רחמי [D.S.]. מן הרחם, ועי"י הנכנסת או הוצאתו מן הרחם נוצרת מכה קלה ברידת הרחם הגורמת דימום, או דימום הנובע כתוצאה מבידופסי של ריית הרחם, האם דימום זה נחשב לדם מכה.

מצד אחד נראה דמכה היינו דקא פציעה, או חתך בריית הרחם, מכה קלה ברידה, או גרדי בלבד, אינם נחשבים כגדר מכה, וכך משמעות דברי החזו"א במכתבו הנ"ל, "שבצבוק הדם בא באותו האופן שכא כפצע בשאר הגוף", כלומר, חתך או פצע בלבד נחשבים כמכה, דאמרינן בהו דאין כאן "ענין מיוחד של טבע הרחם וצינודותיה". מאידך גיסא יש לומר, שכל המתעוררה מכה ע"י מכושיר המפריעה את מצב המנוחה הטבעי של ריית הרחם, אפשר דנחשבת למכה, כל רקמה בגוף יש לה טבע שונה, ולפי מדרת רגישותה נגדדת בה החבלה באופן שונה, וריית הרחם, ולפי מדרת אפשר שגם מכה קלה בלבד בה נחשבת למכה, וכן בעולם הרפואי נחשב כל דם היוצא מרידת הרחם ע"י מכושיר, כדם היוצא ע"י טראומה, דהיינו כחבלה ופציעה ברידת הרחם, וצ"ע.

ונראה דלמבואר בכריד הדבר שמואל¹⁸, יסד הדין דדם מכה טהור הוי משום שאינה ראייה דם כדרך הטבע, כלומר, אין תואר ושם מכה בעצמותו גורם החייה, אלא היינו טעמא משום שאין דרך ראה בכ"ז, ומכה אינה אלא בגדר סימן לדבר שאין זו ראה כדרכה של דם נרות, אך אין זו סיבה טהרה, וא"כ מה בכך שמכה קלה ברידת הרחם אינה נחשבת כמכה בשאר הגוף, סוף סוף ראת הדם הבאה ע"י מכה קלה זו אינה ראה כדרך הטבע, נמצא, אין אנו אומרים שאותה מכה קלה נחשבת לסימולאציה של פגיעה נחשבת של הרחם, לא כן הדבר לדעת הדבר שמואל, אלא כל שיעור פיסוי [בלתי אנדוקריני] ברידת הרחם הגורם לדימום, נחשב כדם מכה, דהיינו ראייה דם בלתי טבעית של רידת הרחם¹⁹.

18. וכן משמעות דברי החזו"א נדה סי' פ"א ה"ג, שלא כמשמעות דברי בכמכו לר"ד מ. טאוב הנהפס הפורום ה"ל.
19. לאור הבהר זו, צדק מאור בכרי הרב ר"ד מ. הלפרין, שיש לדאוג את הדימום הנובע מהמצאת התמן חזק רחמי, כדם מכה, דאח טאוב באסי חובת סי"ג ע"ב 138-147.
יזא מכלל זה, התמן חזק רחמי המפריש פלוגמסורין, ראה המאמר הנ"ל ע"ב 140, וכן טאוב באסי חובת ע"ב ע"ב ע"ב 140.

ואם אין האשה סובלת מדידת דם לאחר הטיפול, אם לא נמצא דם על גבו של המכשיר הצינורי, אלא רק בחוכו, ודאי יש להקל כאן גם מדינת דרואה דם בשפופרת. והיכא דנמצא דם גם על גבו של המכשיר הצינורי, יש לדמותו להוציאה דם ע"י קיסם, שלדעת הלבנון נסע, וכן נוטה דעת העונג י"ט [ס' פ"ד]. אין כאן מקום לטורה מדינת שפופרת, ולמבואר לעיל ל"ע בדבריהם ז"ל, דאיכא למימר דאין הבדל בזה לדינת בין שפופרת לקיסם, וכל שלא זכ הדם בבשרה, דהיינו שיצא הדם רק ע"י המכשיר, דאין האשה סובלת מדינת דם לאחר הטיפול, שפיר יש מקום לטורה גם מדינת הרופא הנאמן לוודא תחילה קודם הכנסת המכשיר, שלא היה בבית החיצון דם ככר מקודם לכן והמכשיר הוציאו לחוץ.²⁸

28. ע' עונג י"ט שם דמתחילה ר"ל דע"י קיסם חשיבא ראייה שלא כדרכה, ולכאן מסיק דלהוציאה דם בקיסם, כל אשה, אם תחכים לה קיסם כפי המקור, מוציא דם ולהכי נמצאת, ולא מקור אין דרכה לראות בכך, עמ"פ, ולי"ע בהו', ולכאור שרע הדב האביב ה"ל דעתה כ"כ, דאי חשיבא ראייה ע"י קיסם שלא כדרכה, וכל בדיקת הלבנון נסע דהוציאה דם ע"י קיסם מן המקור לפרודורו דאי חשיבא, שלא כדרכה, וצ"ע.
29. ע' שרע הדב ס"י קפ"ח ס"ק ט' בדוראה דם בחתיכה מבוקעת הוה בבקיעים, דאין להקל אלא א"כ דם נכנס כולו לתוך הבקיעים וליכא ע"י החתיכה שום הלחוח דם ויער"ש.

ובלבנון נסע²⁵ דן לאסור בהכניסה קיסם למקור והוציאה דם, וביאר טעמו דלענין היתרא דשפופרת בעינן שתוא השפופרת ארוכה כל כך, תחילה בתוך המקור וסופה יוצא לחוץ ממש, דקך בכח"צ לא קרינן בה 'בבשרה' לא בתחילה ולא בסוף, ולאפוקי אם הכניסה שפופרת קצרה בתוך המקור, ויוצא הדם ע"י השפופרת מן המקור לפרודורו, אך בפרודורו עצמו זכ הדם בלא שפופרת, דכיון קרינן בה 'בבשרה' אפילו במקצת, ליכא היתרא דשפופרת. ולפי"ז הוסיף עוד, דאם הוציאה דם בקיסם מן המקור, אע"ג דתחילת יציאתו מן המקור הוה שלא כדרך, מ"מ בסוף יציאתו, כשמיניע הקיסם לפרודורו, חשיב דרכה בכך, דהא כל היד המרבה לבדוק בנשים משוכחת, ומה לי הוצאת דם ע"י ער, מה לי הוצאת דם ע"י קיסם, כל הוצאת דם מן הפרודורו ע"י גוף זו הוה יציאה כדרכה, וקרינן בה 'בבשרה' במקצת ע"י הקיסם, עת"ד.

ויל"ע במש"כ הלבנון נסע דחשיבא הוצאת הדם מתוך הרוחם בקיסם 'כדרכה', דנהי דלהוציאה דם מהפרודורו בער חשיב כדרכה, אבל הוצאת דם בקיסם מן המקור לחוץ ודאי לא הוה כדרכה, ולא דמי לשפופרת קצרה דבכה"צ זכ הדם בבשרה ולהכי קרינן בה 'בבשרה' במקצת, משא"כ בקיסם שאין הדם נוגע בבשרה כלל, אלא הוא ע"י הקיסם²⁶, והוצאת הדם במעשה אחר מן המקור לחוץ ע"י קיסם, ודאי חשיבא יציאה דם שלא כדרכה, ולא שייך לומר דמעשה הוצאת דם זו חשיבא "חצי כדרכה".

נמצא לענין השימוש במכשיר צינורי דק שבדקים דמוי שפופרת הני"ל, אם המכשיר גרם לירידת הרוחם לזכר דמה החוצה דרך נגיעה בבשרה, דהיינו שאחר הטיפול במכשיר זכ דם בבשרה, אין לבוא כאן מדינת דשפופרת, אלא דאכתי יש לדון בזה לטורה מדינת דמכה, דכיון דהראיה נגזמה ע"י חרירת המכשיר ופגיעתו ברירית הרוחם, חשיבא ראייה דם הבאה ע"י מכה כמבואר לעיל ס"ק ג'י.²⁷

25. לבנון נסע ס"י קפ"ח ס"ק ג' דיה הונה הואלתי לדבר.
26. ראה מאמרו המקיף של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, בנעם כרך ג' עמ' קל"ד-קע"ג. -- העורך.
27. בעודת הטניקה הרפואית המתקדמת של זמנינו, אפשר לזרז כביד שלא תהא נגיעה של הקיסם בבחילי הפרודורו בעת הוצאתו מן המקור לחוץ.
28. הערת עורך: לפני קירוב לעשרים שנה, הבחתי בסיפת דם כחודל על החלק החיצוני של צינורית דקה לאתר ששימשה ל-IUI (הודעה תוך רחמיים). הרמתי מייד סלפון לגימ' הלבנשטאם זצ"ל. אמרתי כי הודגשתי קושי מסוים בזמן החדרת הצינורית, קושי שלמימב הערכתי והיה אמור לגרום לפגיעה קלה של ירידת תעלת צוואר הרחם. הוספתי כי אין שלא ניתן לראות את מקום הפגיעה בתעלת הצוואר, קירוב לראייה שהייתה פגיעה כזו ושהיא רמפה קלילה. הגר"מ הלבנשטאם זצ"ל ענה מיידיה שחיה מוכן לתצטרף עמי להחזיר, והאשה הודתה. [חשוב להודיע כי כאן מדובר ברירית צוואר הרחם ולא ברירית הרוחם עצמו. הובחלים הלכתמיים בין צוואר הרחם לרוחם עצמו מחייבים דיון נפרד]. -- העורך.

Gynecological Procedures and Their Interface with Halacha

Rabbi Kenneth Brander

Preface

There is often a perception that any gynecological procedure causing a bloody show creates the status of *niddah*. However, it is only when we have an understanding of the medical procedures and of the halachic paradigms that we can evaluate whether or not the status of *niddah* is conferred. This article attempts to offer insights into the relationship between the laws of *niddah* and gynecological procedures/exams. Moreover the aim of this article is to sensitize the reader to various issues, allowing for a more effective interface between modern gynecological practice and the halachic framework of *Taharat ha'Mishpacha*.

There are three fundamental talmudic *sugyot* that must be explored in order to understand the halachic issues concerning gynecological procedures.

Dam Niddah & Dam Makkah

The status of *niddah* occurs in a woman when blood is hormonally released emanating from the *makor*, the halachic location of menstrual blood. That is, the blood must be from the endometrial lining of the uterus or the endocervical canal. (The exact halachic determination of what is *dam min ha-makor* and whether it includes the

endocervical canal will be discussed later.) Blood that originates from other locations (i.e. vaginal area) or from a wound, even in the cervix or uterus, does not create a status of *niddah*. The following talmudic passage provides a list of protocols for determining which blood sources do and do not confer the status of *niddah* upon a woman.

How does a woman examine herself? She inserts an absorbent [cloth into the vaginal]. If blood is found on the top of the absorbent, it may be known that it emanated from the source [cervical canal or uterus], and if no blood is found on the top, it may be known that the blood emanated from the sides [and not from the cervical/uterine area. Therefore, the woman is considered *tahor*.] However, if she has a wound in the uterine area [even when the absorbent cloth shows blood on the top], she may attribute the blood to her wound [and is considered *tahor*].... However, if [she knows that] the nature of the blood of her wound is different [in pigmentation] from that of the blood that she observes [on the absorbent material], she may not attribute it [to the wound]. A woman is believed when she says I have a wound in the source [cervical or uterine area] from which blood is discharged.¹

The protocols, determining which blood sources create the *niddah* status, are codified in the *Shulchan Aruch*?

If there is an injury in the uterine area, we assume the blood flow is from the injury. If the blood from an injury is discernibly different from the blood of the menstrual flow, we do not automatically assume the blood is from the injury [rather we look at the

Senior Rabbi, Boca Raton Synagogue;

Dean, Boca Raton Community Kollel and

Yeshiva H.S. of Broward and Palm Beach County.

1. *Niddah* 66a.

2. *Yoreh De'ah* 187:5,6.

pigmentation of the blood - if it looks like menstrual blood, it creates the status of *niddah* and if it is blood of an injury, it does not.³

[Ramo appends] *The above statements are referring to situations when a woman has a regular menstrual flow (veset kevuah), for then we are able to suggest, when she is not expecting her menstrual period, that the blood is from an injury, even though we have not determined with certainty that this wound emits blood. If a woman does not have a regular menstrual cycle [veset she-ena kevuah] and we are undecided from where the blood emanates - from the uterus/cervical canal or from the side [a location from which a flow of blood would not create the status of niddah], we still relegate the flow of blood to the injury; for it is considered a s'fek s'fekah. Maybe the blood does not come from her uterus/cervical canal but emanates from the side [from another part of her body, which has no consequence on the issue of niddah]. Even if it comes from the uterus/cervical canal it may be blood from the injury [which does not create the status of niddah]. However, if you know that it comes from the uterus and the woman does not have a regular cycle even though the woman has an injury in the uterus, you cannot assume that the blood is from the injury unless you are certain that the wound emits blood.*⁴

3. It has been my experience, and I have corroborated this with gynecologists, that the difference between blood of an injury and blood of the uterus/cervix is recognizable. The blood that comes from a fresh wound is often bright red while that which comes from the uterus/cervix is typically brownish red. While this alone does not establish that it is *dam makkah*, in such an instance an exam is recommended to determine where the blood is emanating from.

4. There are *Rishonim* who disagree with the additional

All that has been stated above does not apply during the days she is expecting her menstrual flow, which would normally occur on the thirtieth or the thirty-first day of the month. For if you suggest that on these days it is blood emanating from an injury, she will never be considered a niddah. However if is not a flow that has been seen, rather just a stain, [if there is an injury] you may assume that the stain comes from the injury [even on the thirtieth or thirty-first day], eliminating the need to classify this woman as a niddah.

A woman is believed to state that she has an injury in the location from where the blood is flowing.

Furthermore, she is trusted to state that the flow of blood that is being observed is not coming from the uterus/cervical canal [rather another location that does not create the status of niddah] and remains tehora.

These halachot frequently have a significant impact when they are applied practically. There are many situations in which a woman undergoes a gynecological procedure that leaves her wondering if this has rendered her a *niddah*. Therefore, by ascertaining that the blood is attributed to an injury, or that the blood is not from the uterus/cervical canal (*min ha-makor*), we can assume the woman is not a *niddah*.

Rav Shlomo Zalman Auerbach⁵ explains that the

requirement stated by the Ramo (the need to know that the wound emits blood). They suggest that as long as the woman is certain of a wound, additional proof that the wound emits blood is not required. See the *Rashba Torat haBayit, Dinei k'tamin, bayit sh'vi-i sha'ar r'vi-i, daf chof-gimel*.

5. *Nishmat Avraham* 187:2; Rav Shlomo Zalman Auerbach states

talmudic definition of blood from an injury includes blood from the uterus (endometrium) or the cervix. In such a case, the woman would not be considered a *niddah*. When the endometrium is somehow compromised by a procedure or injury — even though that same lining is what causes the menstrual flow — what is of critical importance is *what caused the blood to flow* from the lining. If what caused the flow is definitely an injury, then the blood is not *dam niddah*.

Dam niddah is only blood that is discharged due to a woman's hormonal ebb and flow, causing the endometrial lining to slough away from the walls of the uterus. Blood originating from this exact location, which flows due to injury, is considered *dam makkah* and not *dam niddah*.

Rav Wozner⁶ explains that if a woman, during her seven clean days, has a medical procedure which induces blood, if she has already performed a halachically acceptable *hefsek taharah* and a *bedikah* on the first day,⁷ such blood does not compromise the counting of her seven clean days. Once a *hefsek taharah* and a check on the first day have been established, the *chazakah* of *niddah* has been obviated. The blood attributed to an injury even during the seven clean days does not interrupt the preparation to visit the *mikvah*. Therefore, it is possible to have a situation where a woman is bleeding during the seven clean days without contradicting her status of being *tahor*, enabling her to

that the prohibition of *niddah* is limited to blood emanating from hormonal changes, not blood caused through injury.

6. *Shiurei Shevet HaLevi Siman 187:5* no. 3 *u-nikol makom b'sha-at vestah*.

7. The need for a *b'dikah* on the first day can often be suspended when there are special concerns such as fertility. This must be done in consultation with a *posek* informed on these issues.

attend the *mikvah* after completing these seven days. This is true for blood that may result from a gynecological procedure as well as blood that a woman feels is emanating from an injury.

Often, it is apparent from the placement and pattern of the blood on a *bedikah* cloth that the blood is from an injury. For example, when blood is confined to one limited area on the cloth, it is often due to the fact that a woman has sustained an injury in one location. Thus, when a woman does the *bedikah* and touches her wound, it draws blood and shows up on the cloth in that one specific location. In such a situation, the presence of an injury can be ascertained either by the experience of pain three times in one specific location when doing the *bedikah*, or through undergoing an internal examination in which an injury is seen.

In a situation in which a woman observes blood due to an injury and cannot even establish a *hefsek taharah* or the *bedikah* on the first day, she may go to a gynecologist or skilled nurse and allow them to perform the *bedikah*. By examining the vaginal area, the doctor/nurse can perform a physical *bedikah* without touching the place of injury. The preferred way to accomplish this is for the doctor/nurse to perform a physical internal *bedikah* prior to sunset, taking the place of the *hefsek taharah*. The woman then waits in the office until *tzet ha'kocha'im*, and the doctor/nurse performs a second *bedikah*, taking the place of the *bedikah* for the first day.

II. *Ee-efshar P'tichtat Kever B'lo Dam*

The Talmud raises the issue of *ee-efshar p'tichtat kever b'lo dam*, whenever the uterus is "opened", blood is discharged. Nevertheless, sometimes the uterus is opened (dilated) and no blood is visibly discharged. The Gemara

mentions the case of a woman who miscarries early in her pregnancy. Even if this woman does not see blood as a result of her miscarriage, we assume that a flow of blood accompanies the opening of the uterus once the uterus opens a certain amount.

For it was taught in a *Baraita*, if a woman was in difficult labor for two days and on the third day she miscarried and does not know what she miscarried (whether it was a fetus or something else or whether any bleeding accompanied the miscarriage) . . . R. Yehoshua says she brings an offering and it is eaten, for it is impossible for the uterus to open without blood emerging.⁸

This statement in the Talmud is concretized by the *Shulchan Aruch*:

If one miscarries within forty days [of conception] we do not consider the discharge to be fetal matter (there is no *tumat yoledet*) yet we are concerned with the status of *niddah* even if no blood was observed. [Ramo adds] because *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam* – the uterus cannot be opened without the discharge of blood . . .⁹

However, the above comments of the Talmud and the

8. *Niddah* 21b.

9. *Yoreh De'ah* 194:2. This is supported by many of the *Geonim* and *Rishonim*, including: *She'iltot Vayikra* 85, *Tur Shulchan Aruch Yoreh De'ah* 194, *Ravad Issurei Biah* 5:13, *Rosh Niddah* 3:1, *Hagahot ha'Ramach* 5:13, *Meiri Niddah* 21a, and *Ramban Hilchot Niddah* 7:15 (printed at the end of the *Chidushei ha'Ramban*). Other *Rishonim* disagree with this conclusion, including: *Rambam Issurei Biah* 5:13, *Rambam's Commentary on the Mishnah, Niddah* 21a, *Magid Mishnah Issurei Biah* 5:13, *Ohr Zeru'a, Hilchot Niddah* 343; as well as *Rabbeinu Ovadya M'Bartenura, Niddah* 3:1 s.v. *Rebbe Yehudah*.

Shulchan Aruch refer to a situation in which the uterus is opened through an internal stimulus. What happens when the uterus is opened externally through a medical procedure? Is there still a concept of *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*? Perhaps the Talmud's concern is limited to the case where an internal stimulus dilates the uterus and not a medical procedure (external factor). This issue is disputed by rabbinic authorities.

Rav Yechezkel Landau¹⁰ indicates that there is no halachic difference between the uterus dilating due to an internal or an external stimulus. In both cases the law is, *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam* – if you open the uterus to some extent, even externally, you create a situation in which blood is assumed to depart from the uterus, even when not visible.¹¹ The Chazon Ish¹² cites opinions that disagree with the *Noda Bi-Yehudah*; and suggest that the idea of *ee-efshar* may only apply if the uterus is opened internally, due to physiological stimuli occurring within the woman. However, when the doctor opens the uterus externally, we do not assume that bleeding automatically ensues. The Chazon Ish is not convinced that every time the uterus is opened externally, blood automatically flows.¹³ Therefore, the Chazon Ish concludes that this issue requires further thought. Nevertheless, Rav Moshe Feinstein¹⁴ rules

10. *Noda bi-Yehudah*, Vol. II *Yoreh De'ah* 120. See also the *Pitchei Teshuva* 194:2 and *Avnei Nezer, Hilchot Niddah, siman* 224.

11. This opinion is supported by many including the *Arukh ha'Shulchan* 188:51, *Avnei Nezer Yoreh Deah* 224, *Har Tzvi Yoreh Deah* 148 & 154, *Da'at Kohen Yoreh Deah* 79.

12. *Yoreh Deah, Hilchot Niddah* 83.

13. Other *poskim* who concur with this approach include Rav Ya'akov Emden, *Sheilat Ya'avetz* 2:5, *Maharsham* IV: 146.

14. *Iggerot Moshe Orach Chaim* 3:100.

according to the opinion stated by Rav Landau in the *Noda Bi-Yehudah* that we assume there is a flow of blood whenever the uterus is opened a certain amount, whether by internal or external forces.

The next question is to define the minimal amount necessary for the uterus to be opened for it to be considered *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*. This issue is widely debated. According to the Rosh,¹⁵ as well as *Shulchan Aruch*¹⁶ as understood by R. Dovid haLevi in the *Turei Zahav*¹⁷ and R. Shabbetai ben Meir Ha-Kohen in the *Siftei Koheni*,¹⁸ as well as the Gaon of Vilna in the *Biur haGra*,¹⁹ any cervical opening of the internal *os*²⁰ (the opening of the cervix into the uterine cavity) above the norm creates the halachic dilemma of *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*. The majority of *poskim*, particularly within the Sephardic community, advocate this approach and therefore any dilation larger than three millimeters is halachically problematic. However, Rav Moshe Feinstein²¹ and others

15. *Niddah* 3:1.

16. *Yoreh Deah Hitchot Niddah* 188:6.

17. *Ibid. s'if katan* 6.

18. *Ibid. s'if katan* 12.

19. *Ibid. s'if katan* 23; see *Ohalot* 7:4 and the commentary of Rabbenu M'bartanura on that Mishnah.

20. While there is an argument of whether *p'tichat kever* is when the external *os* is dilated or when the internal *os* is dilated since the entire idea of an external dilation causing *p'tichat kever* is questionable, in these situations we define *p'tichat kever* in the most lenient fashion - namely the dilation of the internal *os*. See *Sheilot u'Teshuvot Beit Yitzchak (Hitchot Niddah 14:9)*, *Sheilot u'Teshuvot Da'at Kohen (Yoreh Deah 79)*, *Har Tzvi (Yoreh Deah 152)*.

21. *Iggerot Moshe, ibid.*

present a more lenient opinion, stating that the internal *os* must be opened at least three-quarters of an inch to create a situation of *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*.

The practical difference between the schools of thought is the following: according to Rav Moshe Feinstein's definition, if a woman has a procedure in her doctor's office and receives no anesthesia, she can be assured that the uterus has not been dilated to an extent that would create the halachic dilemma of *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*. However, a woman will occasionally undergo a special procedure (i.e. D&C) which may dilate the cervix (including the internal *os*) more than three-quarters of an inch. In such a case, she would be given some form of anesthesia, local or general, to ease the pain involved in dilating the cervix to such a large degree. Even in the hospital, not all procedures will use a dilator that will expand the cervix to such a degree. One should check with the doctor to inquire as to the type of dilator used to determine if *ee-efshar p'tichat kever b'lo dam*, according to the definition of Rav Moshe Feinstein, was achieved, thereby creating a halachic concern of *niddah*.

Rav Moshe Feinstein's approach is based on a comment in the *She'iltot*.²² There, *p'tichat kever* is defined as an opening equal to the size of a forty-one day old embryo. That size is approximately 19-21 mm., which is 3/4 of an inch.²⁴

22. See the opinion of Rabbi Avraham Borenstein of Sochatchov (*Avnei Nezer Yoreh Deah* 224). R. Shalom Mordechai Shwadron (*Maharsham* 4:146) is even more lenient, suggesting an instrument the size of two fingers is necessary to create a concern of *p'tichat kever*.

23. *Parshat Tazria* 85.

24. I wish to thank Rabbi Moshe Dovid Tendler for sharing this

III. Defining the Halachic Uterus - *Dam Min Ha'makor*

The definition of *dam niddah*, halachic menstrual blood, is discussed in great detail in the Talmud.²⁵ The understanding of this *sugyah* is a matter of controversy throughout the literature of the *Rishonim* and *Acharonim*. Many²⁶ state that the definition of *dam niddah* includes any blood emanating from the uterus or the cervical canal ending slightly above the external *os* (the opening of the cervix from the vagina).

Due to the enormous consequence of this issue, we follow this opinion and consider any blood emanating from the uterus up to the external *os* of the cervix as *dam niddah*.

IV. Gynecological Procedures

When a woman goes for a standard gynecological exam,²⁷ the gynecologist will first check the outside of her vaginal area (the vulva) to check for abnormal lesions or signs of infection. Then the doctor will use a speculum to check the external *os* of the cervix and the vaginal walls. The speculum is inserted into the vaginal area and never even touches the cervix. When the speculum is inserted, it may pinch the vaginal walls and draw a little blood. This blood is not from the cervix or the uterus and is therefore not *dam niddah*.

halachic reference with me.

25. *Niddah* 41b.

26. *She'elot u'Teshuvot Bach ha'Chadashot* 34; Encyclopedia Talrudit Vol. 2, column 508 footnote 13a; *Shevet haLevi* 188:3 #4 s.v. *u'L-halacha*.

27. As described by obstetricians and detailed in an article written by M. Sara Rosenthal, "The Pelvic Exam" in *The Gynecological Sourcebook* (Lowell House, 1999).

Yearly, or when the doctor is concerned about the cervix, a Pap smear will be performed. The Pap smear takes a sampling of the outside of the cervix (ectocervix) and from the beginning of the endocervical canal, which is then analyzed by pathology. The instrument used for the Pap smear has guides on it so that the brush used to collect the sampling of cells will not ascend deep into the cervix, the place that we call the "*makor*" - the halachic uterus. However the instrument may cause bleeding/staining. Normally, this blood comes from an area outside the one considered the source of *dam niddah*. Furthermore, even if it is *dam min ha'makor*, the blood emitted during this process is *dam makkah*, blood induced through injury.

If the Pap smear is abnormal or inconclusive, many doctors will perform a colposcopy, a procedure whereby a doctor looks at the outside of the cervix through a colposcope. The doctor is seeking to observe if there is any section of the outside of the cervix which appears to be irregular. A biopsy of that irregular section is taken. Photographs may also be taken. During this procedure, a blind scraping of the endocervical canal is also taken and evaluated. Blood appearing due to this procedure is *dam makkah* and does not create the status of *niddah*.

When a woman has irregular bleeding often, an endometrial biopsy is often required. During an endometrial biopsy, an instrument is placed through the canal of the cervix into the uterus to scrape a sample from the endometrial lining of the uterus. This procedure takes place in the area which is classified as *dam niddah*, but the blood that emanates because of this procedure is *dam makkah*, blood caused by the "wound" inflicted with the gynecologist's instrument - *dam makkah m'oto makom*, and is not halachically problematic. Therefore, it does not create a status of *niddah* or affect the counting of the *shiva n'kiyim*. The instrument used in this procedure is much

smaller than three-quarters of an inch in diameter, so there is no concern of *p'tichat kever*.²⁸

An important caveat: when an endometrial biopsy or a colposcopy is performed, the doctor should check, prior to beginning the procedure, that there is no blood visible within the cervix. This obviates any concern that prior to the procedure there was any blood descending from the uterus/cervix, guaranteeing that all visible blood has been caused by the procedure.

There are situations in which a woman must undergo a D & C (dilation and curettage). A D&C is often performed when there is an irregular endometrial biopsy to remove residual tissue after a miscarriage or occasionally a childbirth, or when a woman is experiencing abnormal menstrual/uterine bleeding and the doctor wishes to affect the lining of the uterus. A D&C procedure dilates the cervix with one instrument and the entire endometrial lining is sampled with another. After this procedure, there is visible blood. While one can dismiss the bloody show due to the fact that it is categorized as *dam makkah*, the dilation of the cervix may create *p'tichat kever*, creating the status of *niddah*. The patient should ask the doctor if the dilation was three quarters of an inch or more. If the response is in the affirmative, the woman becomes a *niddah* immediately. If the D&C is being performed after a miscarriage, and the aborted fetus is more than forty days old, there will be a concern for *tumat yoledet*. This requires a waiting period of fourteen days in which the woman is required to establish a *hefsek taharah* culminating with a visit to the *mikvah* at the conclusion of the waiting period.

28. Even according to *poskim* who consider a smaller dilation to be *p'tichat ha'kever*, there is no concern with this procedure.

V. Infertility Procedures

A similar situation arises when either a laparoscopy or a hysteroscopy is performed to diagnose specific problems of infertility. The doctor checks that the fallopian tubes flow freely into the uterine area. In a laparoscopy, an instrument and camera are placed through the navel, which allows the doctor to see the uterus, ovaries, fallopian tubes as well as the rest of the pelvis and the abdominal area. A dye is inserted into the cervix itself, and the camera follows the dye to see if the fallopian tubes are fully open and functional. Since the woman is under anesthesia when the cervix is dilated, it may be dilated to such an extent that even according to Rav Moshe Feinstein's definition of *p'tichat kever* (a dilation of 3/4 inch or more) a status of *niddah* is created. However, many gynecologists, even when the patient is under anesthesia, do not dilate the uterus to such a large extent, since the dilation necessary for dye to be injected into the cervix does not require a large dilator. Therefore, when a laparoscopy is performed, a woman should inquire to what extent the uterus was dilated to determine if she is considered a *niddah*. When a hysteroscopy is performed, the cervix needs to be dilated to a much larger extent. Although in such a situation there is a significant chance that the dilation will make her a *niddah*, the question should still be asked regarding the size of the dilator and the extent of the dilation that occurred.

VI. Fibroids and Polyps

A fibroid is a growth that is found within the muscle/wall of the uterus or cervix and causes the wall(s) of the uterus to protrude into the cervical or uterine cavity, corpus of uterus. This can create a rubbing of the walls of the uterus or cervix, creating constant bleeding. Approximately twenty to twenty five percent of

reproductive-age women have fibroids with only ten to forty percent of those women experiencing the symptoms mentioned.²⁹

Polyps are growths that begin with a stem from the uterine wall and grow into a mass, which can bleed or can cause bleeding from the polyp rubbing against the wall of the uterus or cervix. While normally such blood can be dismissed as *dam makkah*, there is research that indicates that the presence of a polyp/fibroid and its rubbing against the walls of the uterus/cervix may cause a hormonally induced release of blood.³⁰ Therefore, the lack of clarity in the establishment of the cause of blood, created by the removal of a polyp/fibroid and blood attributed to its existence, creates a status of *niddah* in a woman.

VII. Pregnancy

Often, during the first three months of a woman's pregnancy, one may observe some spotting. This is often due to implantation of the embryo in the uterine wall. If the spotting is limited to less than a *ketem** or if found on colored undergarments, the halachic concern is obviated. However, if the bleeding is more significant or the spotting

* A stain minimally the size of a dime.

29. "Leiomyomata" by Dr. Chad Friedman found in Volume 1 (page 322) of the *Columbus Comprehensive Review Ob/Gyn Review Conference* (Prenatal Resources, Inc. & Reproductive Research & Education Association, 1995).

30. *Principles and Practice of Clinical Gynecology* (page 549) edited by Nathan G. Kase and Allan B. Weingold (John Wiley & Sons, New York 1983); ACOG (American College of Obstetricians and Gynecologists) Technical Bulletin Number 192 (May 1994, Washington D.C.).

happens on white undergarments (i.e. during the *shiva n'kiyim*) and is more than a *gris* (a stain larger than a dime), this blood is considered *dam niddah* - caused by physiological changes in the woman, rendering her a *niddah*.

There are additional situations in the pregnancy in which the placenta can cause *dam niddah*. One example is placenta previa, where the placenta is found in front of the baby, (i.e, between the baby and the cervix) blocking the opening of the cervix. In such a case, the placenta may bleed. The blood emanating from the placenta is considered uterine blood and renders the woman a *niddah*.

Conclusion

As we strive to be the guarantors of Torah, we must insure that halacha's response to contemporary medical issues integrates a familiarity with procedures in question, and an understanding of the *sugyot* in *Shas* and the literature of the *poskim* dealing with the issue in question. It is through our commitment to such integration that the eternality of the covenantal relationship is guaranteed.

I would like to acknowledge the support of HaRav Menachen Burstein, Dean and *Posek* of Machon Puah, Jerusalem, Israel. For six months he provided me with in-depth training in issues related to gynecological procedures and infertility and their relationship to halacha, and to Dr. Michael Charne OB/GYN for his guidance and support on all medical issues applicable to this article.

American Jewry required its Torah leaders to be well-versed in secular studies and felt the Miztrachi would be a better venue for that point of view. Again, I cannot presume to say. But to impute motives to the Rav in the absence of concrete evidence, and thereafter to draw conclusions from this supposed rejection of aspects of the *Daat Torah* stance of the Agudah is, in my opinion, an unwarranted and unsupported assumption. I think one can understand why I therefore termed Dr. Kaplan's statements as polemic in nature.

This polemic nature is fortified, I believe, by Dr. Kaplan's present letter. In challenging Rabbi Schachter's portrait of the Rav as evidencing "a clearly discernable tendency...to emphasize and even at times exaggerate the traditionalist features of the Rav and minimize the more innovative and unconventional features," Dr. Kaplan relies primarily on the opposing interpretation of the Rav's thinking expounded by Rabbi Lichtenstein and other *talmidim* of the Rav. (Of course, it depends which *talmidim* one asks; see, for example, the letter by Rabbi Kasdan featured above.) Why preference should be given to the views of Rabbi Lichtenstein over those of Rabbi Schachter is not apparent to me: both are outstanding *talmidei chachamim* and both had a long and close relationship with the Rav. Furthermore, Dr. Kaplan himself cites Rabbi Lichtenstein as saying about the Rav that "...though he denied a decisive role to rabbinic authority in the political dimension, he insisted that fundamental values...and a pure spiritual perspective, which can be provided only by *yehidei segulah*, should guide activity in this sphere." Doesn't this sound awfully "traditionalist"? Is it fair to accuse Rabbi Schachter of somehow trying to skew the picture? Can't this kind of characterization correctly be seen as "polemical in nature"?

Despite our continued differences of opinion, I agree with

LETTERS

Vol 46
 The Journal of Halacha
 and Contemporary Society
 123

Dr. Kaplan's assessment that we are not that terribly far apart in our beliefs, although I am not prepared to let him characterize my supposed reaction to Rav Schach's writings. His intelligent and cogent comments are deeply appreciated, as is his thoughtful and measured tone. More discussion of this important topic is certainly needed in the Jewish community; hopefully the present exchange leaves hope that it can be accomplished in an atmosphere of mutual respect and a desire to be *Drav* *Drav*.

* * *

→ To the Editor:

I am writing to you regarding Rabbi Brander's article on "Gynecologic Procedures and Their Interface with Halacha" in the Fall 2001 issue of the *Journal of Halacha and Contemporary Society*. I found the article very informative and very helpful to my patients who may have bleeding following the procedures you reviewed. Although I do not *pasken* for my patients, the references in the article are very helpful for them to take back to their Rabbis when they ask a *she'ala*. However I do have concerns about one point made in the article. At the end of section VI the author cited two references (*Principles and Practice of Clinical Gynecology* by Kase and Weingold and *The ACOG Technical Bulletin number 192*) to say that the rubbing of a fibroid or polyp against the walls of the uterus or cervix may cause a hormonally-induced release of blood. This information is not factually correct, and I believe that he misinterpreted the references. Fibroids and polyps (and the uterus itself) are responsive to hormonal stimulation but are not hormonally active, and rubbing them cannot cause a hormonally-induced release of blood. However, a woman with a fibroid or polyp may have bleeding that is either related to the fibroid or polyp or is hormonal in nature, and it may not be possible for the doctor to tell the difference

unless he/she traumatized the fibroid or polyp (as in a D&C) and the bleeding resulted immediately thereafter. It is not clear to me to what extent and in what clinical circumstances this *sofek* will make a difference in the *p'sak halacha*, but I feel that it is important to get the facts right.

Sincerely

MARK SPITZER, MD

(The author is Professor of Obstetrics and Gynecology at New York University School of Medicine)

(Rabbi Brander declined to respond)

* * *

To the Editor:

Your article, "Veal, the other white meat?", in volume XLV, cites that Rabbi Moshe Feinstein in 1982, *Iggerot Moshe, Even Haezer IV*, no. 92 "recommended that a *ba'al nefesh* refrain from the consumption of veal due to the concern of *trefof*". That being the case, how then does the Union of Orthodox Congregations Kashruth Division certify veal to be "glatt kosher" for consumption?

I anxiously await your answer.

Sincerely,

JUSTIN SCHWARTZ

(The OU has not responded to this query)

* * *

To the Editor:

The otherwise thorough article "Halacha & Technology: Erasing God's name from the computer" (Issue XLV) overlooked one critical technical aspect relating to deleting files from a computer's hard drive. By and large, when you

erase a file from your computer, nothing is actually erased!

When you delete a file the contents of the file are not actually removed from the disk. What actually happens is that the system places the hex byte code E5h into the first letter of the file name. This tag tells the system "this file has been deleted" and this space on the hard drive is now available for use by other files. The data itself stays on your drive until, at some indeterminate time in the future, the computer decides to store a new file in this space. Then and only then is the original data truly erased. (Source and more information: www.pcguides.com/ref/hdd/file/clustDeletion-c.html).

This makes the analogy between deleting computer file with God's name and erasing God's name written on your body via emersion in the mikvah even stronger. The latter is considered indirect erasure because the initial emersion does not erase the name; God's name is only erased at some indefinite time in the future. This is exactly the situation with deleting a computer file that contains God's name!

In fact, since the erasure only occurs when you next save a file that might overwrite the "deleted" data, one could argue that saving files subsequent to erasing a file with God's name in it should be forbidden in that that act might cause the erasing of God's name. But since the probability of any one (new) file being saved on any particular sector of the computer's hard drive is pretty low, and since we generally only forbid actions that might cause indirect violations if there is a very high probability or a certainty of the violation occurring ("*Psik Reisha*") it's hard to imagine that one could forbid saving files subsequent to erasing a file with God's name on these grounds.

The above notwithstanding, there are certain forms of

Dear Rabbi Cohen:

It is always a pleasure to read the articles in the *Journal of Halacha and Contemporary Society*. Rabbi Aryeh Lebowitz's article, "Brushing Teeth on Shabbat" in Number 44 was especially well written and balanced. His presentation of the various *shitot*, especially that of Rav Soloveitchik which was never put into print, is most welcome.

However I was surprised that Rabbi Lebowitz did not include one of the classic published *tshuvot* on the subject. I refer to the *shita* of Rav Chaim David Regensburg *zi'1* in *Siman Tet* of his work *Mishmeret Chaim*, entitled, "Nikui *Shinayim B'shabbat B'mivreshet U'v'mishchah*." Rav Regensburg was the late Rosh Yeshiva of Chicago's Bet Midrash L'Torah (Hebrew Theological College, now in Skokie IL), a member of the Rabbinical Council of America's Halacha Commission and Beth Din, and founding Av Bet Din and Posek of the Chicago Rabbinical Council. He was a major *gadol* of an earlier generation, whose opinions have been cited in other halachic works.

Rav Regensburg clearly allows brushing teeth on Shabbat. He deals with the various halachic aspects, offering a lenient approach to the various issues of *Mimachaik, Mimarayach, Refuah, Nolat and Sechita*. He also writes, "There is great need (*tzorech harbei*) for brushing teeth in our time, since it is impossible to go out amidst people without clean teeth because of bad breath."

The current Av Beth Din of the Chicago Rabbinical Council, Rav Gedalia Dov Schwartz, *shlit'a* (who is also Av Beth Din of the Beth Din of America) while respectful of the position of his predecessor, takes the other *shitot* into consideration. Rav Schwartz's position was disseminated in the Kislev 5761 edition of *Chadashot*, the internal newsletter of the Chicago Rabbinical Council. He

writes, "...it would seem proper to use toothpaste on Shabbos only if the individual would feel absolutely uncomfortable without it, rather than brushing the teeth without the paste which would probably have the same effect."

Sincerely,

RABBI JOSEPH S. OZAROWSKI
Executive Director and Menahel
Beth Din Zedek
Chicago Rabbinical Council

* * *

This letter is in response to a letter from Dr. Mark Spitzer, commenting on an article by Rabbi Brander. Dr. Spitzer's letter appeared in the last Journal.

To Dr. Spitzer,

First, let me thank you for sharing this article with your patients. I have received numerous calls from doctors, like you, acknowledging the service the *Journal of Halacha and Contemporary Society* has performed by publishing this article. Halachic Jews must be informed that many procedures which cause a bloody show do not automatically create the status of *niddah*.

I believe that your description regarding polyps and fibroids is more consistent with the medical literature. Polyps and fibroids are responsive to hormonal changes; they do cause a hormonally induced release of blood.

"This non-synchronous surface mucosa responds with irregular bleeding to subtle changes in hormonal level unrelated to the normal remaining endometrial lining." - *Principles and Practice of Clinical Gynecology* (page 549) edited by Nathan G. Kase and Allan B. Weingold (John

In future publications I will rephrase my comments to more accurately reflect the above statement.

However, the halachic conclusions stated in the article remain the same. Since bleeding caused from fibroids/polyps may also contain blood that is hormonally induced, we cannot dismiss a bloody show from fibroids/polyps as *dam makkah*. The concern is that it may mask *dam niddah*. Additionally, *dam makkah* in the uterus is normally precipitated by an external object causing bleeding. With polyps/fibroids the blood originates from a growth in the uterus or the cervical canal. These are unique concerns for polyps/fibroids and not for any other medical procedure that might cause staining or a bloody show. For this reason Rav Burstein of Machon Puah, stated that in many discussions he has had with *poskim* they were unwilling to treat the blood of polyps/fibroids as *dam makkah*. The approach to polyps/fibroids stated in my paper is consistent with the approach of this group of *poskim* in Eretz Yisrael. Rav Burstein indicated that the *poskim* include Rav Mordechai Eliyahu and Rav Vosner. However, I wish to inform you that Rav Waldenburg differs from the majority and classifies blood from polyps/fibroids as *dam makkah*.

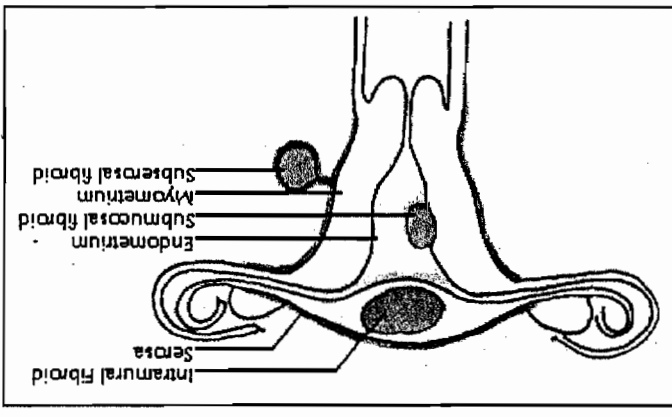
I hope I have clarified any confusion raised.

Thank you for your communication.

Sincerely yours,

RABBI KENNETH BRANDER

The cervix and the corpus. The corpus is further divided into the lower uterine segment and the fundus. The cervix is a narrow cylindrical passage which connects at its lower end with the vagina. At its upper end, the cervix widens to form the lower uterine segment (isthmus); the lower uterine segment in turn widens into the uterine fundus. The corpus is the body of the uterus which grows during pregnancy to carry a fetus. Extending from the top of the uterus on either side are the fallopian tubes (oviducts); these tubes are continuous with

The human uterus is a pear-shaped organ composed of two distinct anatomic regions

1. Basic anatomy and physiology of the uterus

1. Basic anatomy and physiology of the uterus
2. What are fibroids?
3. How do I know I have fibroids?
4. Surgical treatments for fibroids
5. Medical treatments for fibroids
6. [New] Focused Ultrasound Treatment (nonsurgical)
7. Theories of fibroid formation
8. Fibroid-like conditions: Adenomyosis
9. Fibroid-like conditions: Endometrial polyps

About Fibroids (en español)

- Home
- Our Staff
- Current Studies
- About Fibroids
- Resources
- Ways to Help
- Publications

Tel: 800 722-5520 (ask operator for 525-4434)
 MA 02115

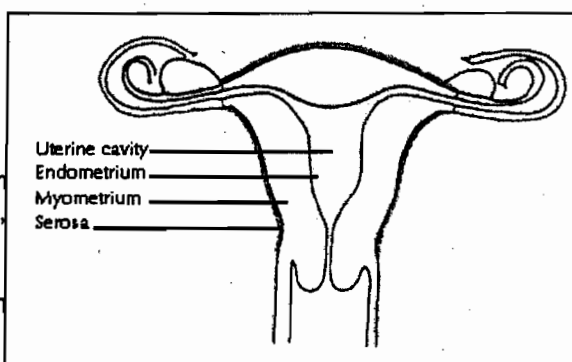
Brigham and Women's Hospital - 77 Avenue Louis Pasteur - 160, New Research Building - Boston, MA 02115

Center For Uterine Fibroids

the uterine cavity and allow the passage of an ova (egg) from the ovaries to the uterus where the egg may implant if fertilized

The thick wall of the uterus is formed of three layers: endometrium, myometrium, and serosa. The endometrium (uterine mucosa) is

the innermost layer that lines the cavity of the uterus. Throughout the menstrual cycle, the endometrium grows progressively thicker with a rich blood supply to prepare the uterus for potential implantation of an embryo. In the absence of implantation, a portion of this layer is shed during menstruation. The myometrium is the middle and thickest layer of the uterus and is composed of smooth (involuntary) muscle. The myometrium contracts during menstruation to help expel the sloughed endometrial lining and during childbirth to propel the fetus out of the uterus. The outermost layer, or serosa, is a thin fibrous layer contiguous with extrauterine connective tissue structures such as ligaments that give mechanical support to the uterus within the pelvic cavity.

Non-pregnant uterine size varies with age and number of pregnancies, but is approximately three and a half inches long and weighs about one sixth of a pound.

References

1. Cotran, RS, Kumar, V, and Robbins, SL. Robbins Pathologic Basis of Disease, Fifth Edition. W.B. Saunders Company, 1994.
2. Netter, FH. Atlas of Human Anatomy, Sixth Edition. CIBA-GEIGY Corporation, 1993.

[Back to top](#)

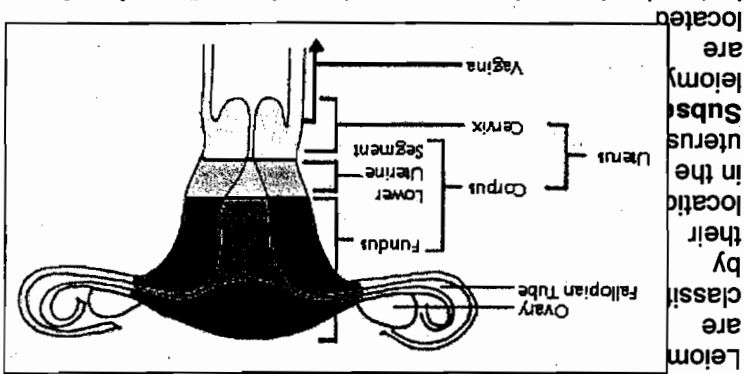
2. What are fibroids?

Uterine leiomyomas, commonly known as fibroids, are well-circumscribed, non-cancerous tumors arising from the myometrium (smooth muscle layer) of the uterus. In addition to smooth muscle, leiomyomas are also composed of extracellular matrix (i.e., collagen, proteoglycan, fibronectin). Other names for these tumors include fibromyomas, fibromas, myofibromas, and myomas.

Leiomyomas are the most common solid pelvic tumor in

women, causing symptoms in approximately 25% of reproductive age women. However, with careful pathologic inspection of the uterus, the overall prevalence of leiomyomas increases to over 70%, because leiomyomas can be present but not symptomatic in many women. The average affected uterus has six to seven fibroids.

Leiomyomas are usually detected in women in their 30's and 40's and will shrink after menopause in the absence of post-menopausal estrogen replacement therapy. They are two to five times more prevalent in black women than white women. Risk for developing leiomyomas is also higher in women who are heavy for their height and is lower in women who are smokers and in women who have given birth. Although the high estrogen levels in oral contraceptive pills has led some clinicians to advise women with leiomyomas to avoid using them, there is good epidemiologic evidence to suggest that oral contraceptive use decreases the risk of leiomyomas.

Leiomyomas are classified by their location in the uterus. Subleiomyomas are located just under the uterine serosa and may be pedunculated (attached to the corpus by a narrow stalk) or sessile (broad based). Intramural leiomyomas are found predominantly within the thick myometrium but may distort the uterine cavity or cause an irregular external uterine contour. Submucous leiomyomas are located just under the uterine mucosa (endometrium) and, like subserosal leiomyomas, may be either pedunculated or sessile. Tumors in subserosal and intramural locations comprise the majority (95%) of all leiomyomas; submucous leiomyomas make up the remaining 5%.

Although this classification scheme is widely used by clinicians, it suffers from the limitation that few leiomyomas are actually a single "pure" type. Most leiomyomas span more than one anatomic location and, therefore, are hybrids (e.g., a predominantly intramural leiomyoma with a submucous component). Other types of leiomyomas include "parasitic" myomas, which receive their blood supply from structures other than the uterus (e.g., the omentum), and seeding myomas, which have a diameter of less than or equal to four millimeters.

Transformation of uterine leiomyomas (benign) to uterine leiomyosarcomas (malignant smooth muscle tumors of the uterus) is extremely rare, and, in fact, many researchers and clinicians believe this type of transformation never occurs.

55

However, without pathologic examination of the uterus, this determination is not possible. Uterine leiomyosarcomas are found in approximately 0.1% of women with leiomyomas and are reported to be more frequently associated with large or rapidly growing fibroids. Therefore, surgical intervention may be undertaken in women with these types of tumors to rule out leiomyosarcoma, a rare but medically important lesion.

[Back to top](#)

3. How do I know I have fibroids?

Research indicates that between 20% and 50% of women have fibroid-related symptoms. The two most common symptoms of fibroids (also called leiomyomas) are **abnormal uterine bleeding and pelvic pressure**.

The most common bleeding abnormality is **menorrhagia** (prolonged and/or profuse uterine bleeding, also called hypermenorrhea). Normal menstrual periods typically last four to five days, whereas women with fibroids often have periods lasting longer than seven days. Women with fibroids also can have such heavy bleeding that they need to change sanitary protection frequently (perhaps every hour) or hesitate to participate in their normal activities for fear of socially embarrassing bleeding. Bleeding between periods is not usually associated with fibroids and should always be investigated by a physician. Although abnormal bleeding can occur with any of the three classes of fibroids, women with submucous fibroids seem particularly prone to this complication.

Pelvic pressure results from an increase in size of the uterus or from a particular fibroid. Most women with leiomyomas have an enlarged uterus; in fact, doctors describe the size of a uterus with fibroids as they would a pregnant uterus, for example, as a 12 week-size fibroid uterus. It is not unusual for a uterus with leiomyomas to reach the size of a four to five month pregnancy. In addition to vague feelings of pressure because a fibroid uterus is usually irregularly shaped (having many lumps and bumps), women can experience pressure on specific adjacent pelvic structures including the bowel and/or bladder. Pressure on these structures can result in difficulty with bowel movements and constipation or urinary frequency and incontinence. Rarely, fibroids can press on the ureters (which carry urine from the kidneys to the bladder) which can lead to kidney dysfunction.

Leiomyomas are also associated with a range of **reproductive dysfunction** including recurrent miscarriage, infertility, premature labor, fetal malpresentations, and complications of labor. Although few studies exist regarding fibroid-related reproductive dysfunction, the prevailing clinical perspective is that these complications most often occur when fibroids physically distort the uterine cavity. Therefore, women with large or symptomatic fibroids may choose to undergo assessment of the uterine cavity (such as by

58

diagnostic method for determining whether the fallopian tubes in the human female are occluded. (The fallopian tubes are slender hollow structures on each side of the uterus through which the eggs travel from the ovaries to the uterus.) The test is helpful in explaining certain instances of female infertility. It consists of introducing carbon dioxide into the uterus and through the fallopian tubes. The gas escapes into the abdominal cavity if the tubes are not occluded (positive test), causing referred shoulder pain. The abdominal gas may also be demonstrated by X-ray or fluoroscopy. The insufflation is usually carried out at a gas pressure of less than 120 mm of mercury. The manometer reading decreases to 100 or less if the tubes are clear; if between 120 and 130, there is probably partial stricture; if it rises to 200 and above, it is suggestive that the tubes are obstructed.

Rubin's test

medicine
Main

Rubin's test (medicine) -- Britannica Online Encyclopedia

H.S.G.

Hysterosalpingogram

- What is the test?
- How do I prepare for the test?
- What happens when the test is performed?
- What risks are there from the test?
- Must I do anything special after the test is over?
- How long is it before the result of the test is known?

[View other tests](#)

What is the test?

The hysterosalpingogram is an x-ray test that takes a picture after dye has filled the inside of the uterus and fallopian tubes. It is a useful test in helping determine the cause of infertility. It is sometimes also used to evaluate patients who have had several miscarriages or patients with an IUD (intrauterine device) that cannot be seen on regular examinations. This test can show areas of scarring inside a fallopian tube or changes in the uterine cavity, as might occur with a polyp or other growth in the uterus.

[Back to top](#)

How do I prepare for the test?

Tell your doctor if you have ever had an allergic reaction to x-ray dye or if you have had a recent infection in the pelvis. Definitely tell your doctor if there is a chance you might be pregnant. If you have regular periods, it is best to have this test done in the week right after your period ends. This is before ovulation occurs in your cycle, so there would be the least risk of exposing an early pregnancy to the dye used in this test. Some doctors will require you to have tests for pelvic infections before having a hysterosalpingogram.

Some doctors recommend that you take antibiotics before the test. If this is your doctor's practice, he or she will give you a prescription for this medicine.

You will need to sign a consent form giving your doctor permission to perform this test.

[Back to top](#)

What happens when the test is performed?

This test takes place in the x-ray department. You lie on your back on a table with your knees bent and your feet in footrests, as you would for a pelvic examination. Most doctors feel your uterus to determine its size and shape by pressing inside your vagina with two fingers and pressing down on your lower abdomen with the other hand. A speculum (a device that looks like a duck-bill that can be opened and closed) is used to open the vagina so that your doctor can see inside. You may feel slight pressure from this.

Your vagina and cervix (the part of your uterus that the doctor can see inside your vagina) are cleaned with an antibacterial soap. A thin clamp might be clipped onto your cervix to hold it steady while the dye is put into your uterus. The doctor pushes a small bendable plastic tube gently through the opening in your cervix into your uterus. A tiny balloon on the end of the tube is filled with air to hold it temporarily in place.

The speculum is then removed, but the thin tube is left in place, with one end (about 6 inches of tubing) remaining outside of your vagina. Your doctor might have you change position at this time, so that you are lying more comfortably. A small amount of x-ray dye (about a tablespoon) is injected through the tube into your uterus, and several x-ray pictures are taken that may show up on a video screen for your doctor to see. Your doctor might ask you to move your pelvis slightly or roll from side to side to provide the clearest view of your uterus and tubes. When the x-rays are done, the balloon is emptied of air from the outside and the tube is gently pulled out.

[Back to top](#)

What risks are there from the test?

It is common for patients to have a small amount of bleeding from the vagina and some pelvic cramping for a few days after the procedure. If you have heavy bleeding, fever, or increasing pain in the pelvis, you should call your doctor. Some women experience an allergic reaction to the contrast dye. The most significant risk from the procedure is infection, which happens in close to 3 out of 100 patients. Most doctors use a water-soluble dye when they do this procedure; there are some risks associated with oil-based dyes that are still used in some centers, including rare scarring problems in the uterus or (rarely) breathing complications if the oil moves into a blood vessel.

As with x-rays, there is a small exposure to radiation. In large amounts, exposure to radiation can cause cancers or (in pregnant women) birth defects. The amount of radiation from a hysterosalpingogram is too small to be likely to cause any harm. However, since the x-ray exposure is directed right at the pelvis and ovaries, it is very important to be sure you are not pregnant at the time of the test.

[Back to top](#)

Must I do anything special after the test is over?

You may be watched for 30 minutes or so to make sure you do not have an allergic reaction to the x-ray dye and do not have any worrisome bleeding.

Rabbi Kenneth Brander

Gynecological History and Physical Examination Summary Review

NAME	PURPOSE	HAZARDOUS CONCERN(S)	CONCLUSION
Speculum	Device used to check the outside of the cervix and the vagina	May pinch the vaginal walls and create spotting	Blood is not from the makor (uterus/cervix) does not create status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR
Pap Smear	Test to screen for cancer of the cervix. Sample of cells from the ectocervix and the beginning of the endocervical canal.	Bleeding/Staining due to the procedure.	Blood is not from the makor, and if procedure touches the makor would be considered dam makkah. Does not create status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR
Colposcopy	Performed after an abnormal Pap Smear to look and biopsy irregular sections of the outer cervix and endocervical canal.	Bleeding/Staining after the procedure.	Blood is not from the makor, and if procedure touches the makor would be considered dam makkah. Does not create the status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR
Endometrial Biopsy	Scraping of a sampling of the endometrial lining to determine the cause of irregular bleeding.	Bleeding/Staining after the procedure Dilation of the cervix perhaps causing ee-efshar p'tichat kever b'lo dam	Blood is dam makkah. Does not create the status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR Dilation is not wide enough to create a concern of p'tichat kever. TAHOR
D & C (Dilation & Curettage)	removal of endometrial lining of the uterus.	Dilation of the cervix causing ee-efshar p'tichat kever b'lo dam. Tumot yoledet - If the procedure is performed more than 40 days after a miscarriage of a fetus, creating an automatic 14 days in which a status of niddah is placed upon the woman.	Blood is dam makkah. Does not create the status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR UNLESS dilation of cervix is 3/4 inch or more in which case the woman becomes a niddah immediately. Patient must ask the extent of the dilation. The issue of tumot yoledet cannot be obviated, requiring fourteen day wait in which the woman is required to establish a hefsek taharah culminating with a visit to the mikvah at the conclusion of this waiting period.
Laparoscopy, Hysterosalpingogram (HSG) or Hysteroscopy	To diagnose or repair specific infertility concerns.	Bleeding/Staining after the procedure. Dilation of the cervix causing ee-efshar p'tichat kever b'lo dam.	Blood is dam makkah. Does not create the status of niddah or interrupt the shiva n'kayim TAHOR. However, patient must check the amount the cervix was dilated to evaluate if it was 1/2 of an inch or more making her a niddah immediately.
Fibroids & Polyps	N/A	Bleeding	May be hormonally induced. Therefore creates the status of niddah.
Spotting during the first three months of pregnancy	N/A	Spotting on white under-garments more than a grs. OR Bleeding	Caused by implantation of embryo into uterine wall. Creates the status of niddah.
Placenta Previa	N/A	Bleeding	Blood from the placenta considered uterine blood, creating the status of niddah.

Issues of p'tichat kever are resolved in this summary according to the p'sak of Rav Moshe Feinstein.
 1 This is correct providing a hefsek taharah and the first bedikah have been performed.
 2 Prior to the procedure, the doctor should check to make certain that there is no blood visible from the cervix.